

CHECKED-75

1872

NOT TO BE ISSUED

ప ర బ్ర హ్మ ణే న మ :

శ్రీ కపర్ది స్వామిప్రో క్తకపర్దిస్మృతి

CHECKED

స్తార్త క ప ర్ది కారి క లు.

ఇది

మఛిలీపట్టణ మందుండు,

73
8

చల్లా నాగలింగశాస్త్రులవారి పుత్తుడగు

లి ట్ట్రీ నృ సింహ శాస్త్రి చే

సంపాదించబడి

స్వ కీ య క్రి

ఆర్యానంద ముద్రాక్షరశాల యందు

ముద్రింపించి ప్రకటింపబడియె.

ప్రథమ ముద్రణము 500 ప్రతులు

దీనివెల రు. 0—12—0

రిజిస్టర్డ్ కాపీరైట్

1931

మచిలీపట్టణము.

విజ్ఞప్తి.

,, ఈకపర్దిస్మృతి,, అను సీగ్రంథమునకు కొందఱు స్మార్త కపర్ది అనియును, కపర్ది కారికలనియును, బహు విధములగా వాడుచున్నారు. మఱియు వైదికాభిమానులయొక్క యుపయోగార్థము 1922 సం॥ కొన్ని కారికలు ముద్రింపఁబడినవి. ఆప్రతిలో పీఠికలో నుదహరించిన ప్రకారము పరోపకార ప్రముఖులగు ఈదిగువ నుదహరించిన పుణ్యాత్ముల సహాయముచే ముద్రించి ప్రకటించితిని.

(1) వీరాపురం నివాసులైన బ్రహ్మశ్రీ మామిళ్లపల్లి శేషావధానులుగారు వ్రాసిన కపర్ది కారికలన్నియును చేర్చి గౌరీపెద్ది రామ సుబ్బయ్యగారు మాకుఁబంపిరి. పిమ్మట అమ్మనమంచి గురుమూర్తి శాస్త్రిగారు మొదలగు పుణ్యాత్ములు ఈగ్రంథమునకు నిండా సహాయులు, వీరికెన్ని వందనములు చేసినను చాలదు ఈపుణ్య పురుషులను పరమేశ్వరుఁడు రక్షించుగాత. పునః రెండవ కూర్పునందు తాత్పర్యముతో ముద్రించదలచితిని.

ఆర్యానందప్రస్
మచిలీపట్టణము.

} ఇట్లు,
చల్లా లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి.

1872

H. 73

విషయ సూచిక

విషయము.	పుట.	విషయము.	పుట.
పోడశకర్మాణి	౧	ఉల్లేఖననిమిత్తమ్	౬
పుణ్యాహవిధిః	౧	రేఖాధిదేవాః	డిటా
శుభకాలః	౧	రేఖాకరణప్రకారః	౭
వధూపవేశనమ్	౧	తతాశ్రమస్వర్చనమ్	డిటా
సంకల్పః	౨	ప్రోక్షణాదీనాలక్షణమ్	డిటా
పుణ్యాహకలశస్థాపనమ్	౨	అగ్నివ్రణయనమ్	డిటా
నాందీముఖమ్	౨	అభదూషితాగ్నిః	డిటా
అధాపరోవిశేషః	౩	హోమాలక్షణమ్	౮
అస్యచ్ఛ	డిటా	అగ్నిజ్వాలలక్షణమ్	డిటా
మాతరిరజస్స్వలాయాఃవిశేషః	౩	అగ్నిధ్యానమ్	డిటా
నాందీముఖనిమిత్తాని	డిటా	అగ్న్యభిముఖకరణం	డిటా
అపరోవిశేషః	౪	అగ్నిభేదః	డిటా
జీవపితృకస్యవిశేషః	డిటా	అగ్నేనప్రజహ్వః	౯
శ్రాద్ధస్వయమ్	డిటా	పరిసమూహనమ్	డిటా
విశ్వేదేవాః	డిటా	అగ్న్యలంకరణమ్	౧౦
తాకికాగ్నికర్మాణి	డిటా	పరిస్తరణవిన్యాసః	డిటా
గ్రంథాంతరే	౧౧	దర్శభేదాః	డిటా
బౌషాసనాగ్నికర్మాణి	డిటా	దర్శేషుస్త్రీత్వాదిభేదః	డిటా
అధికారిభేదేనాగ్నిభేదః	డిటా	పాత్రాసాదనమ్	౧౧
కాలభేదేనకర్తవ్యకర్మాణి	డిటా	పాత్రలక్షణమ్	డిటా
పీఠలక్షణం	డిటా	పవిత్రలక్షణమ్	డిటా
ఆసనలక్షణమ్	డిటా	పూర్ణపాత్రస్థానమ్	౧౨
స్థండిలలక్షణమ్	డిటా	బ్రహ్మసనలక్షణమ్	డిటా
అంగుళప్రమాణం	౬	అనిరూఢోఽగ్నిః	౧౩
ఉల్లేఖనమ్	డిటా	ఆజ్యపంక్త్యుతః	డిటా
ఉల్లేఖనప్రకారః	డిటా	గ్రంథాంతరే	డిటా

విషయము.	పుట.	విషయము.	పుట.
స్సుక్స్మవసమ్మార్జనమ్	౧౪	గ్రంథాంతరే	౨౦
ఇద్మలక్షణమ్	డిటా	జయాదివర్జ్యకర్మాణి	డిటా
పరిధ్యాసాదనమ్	౧౫	గ్రంథాంతరే	డిటా
పరిషేచనమ్	డిటా	స్విప్తకృద్ధోమః	డిటా
గ్రంథాంతరే	డిటా	లేపకార్యమ్	౨౧
ఇద్మప్రక్షేపణమ్	౧౬	పరిధిప్రహరణమ్	డిటా
ఆఘారహోమః	డిటా	పరిధిప్రహరనిషేధస్థానేశమ్యాః,,	
అథచక్షుషీ	డిటా	సగ్గ్ ప్రసావహోమః	డిటా
అథముఖాహుతిః	డిటా	సగ్గ్ ప్రసావనిషేధః	౨౨
స్సుక్స్మవధారణలక్షణమ్	౧౭	ప్రాయశ్చిత్తాహుతయః	డిటా
ఆహుతిలక్షణమ్	డిటా	పూర్ణాహుతిలక్షణమ్	డిటా
ఆహుతిప్రమాణమ్	డిటా	పూర్ణాహుతినిషేధకర్మాణి	డిటా
హోమముద్రాలక్షణమ్	డిటా	పూర్ణాహుత్యైక్యకర్మాణి	డిటా
సువాహుతిః	౧౮	పూర్ణపాత్రవర్జనమ్	డిటా
తిష్ఠద్ధోమః	డిటా	అథాగ్నిముఖప్రాయశ్చిత్తమ్	౨౩
గ్రంథాంతరే	డిటా	ప్రణీతాపాత్రఛేదనే	
అనూయాజసమిదిద్మసన్న		ప్రాయశ్చిత్తం	డిటా
హనప్రక్షేపణమ్	డిటా	స్థాలీభేదేప్రాయశ్చిత్తమ్	డిటా
అథాఽపరః	౧౯	దర్భస్తరణాదివిపర్యాస	
జయాదిహోమః	డిటా	ప్రాయశ్చిత్తమ్	౨౪
ప్రయోగసారే	డిటా	దర్శకూర్చపవిత్రాదిఛేదదా	
గ్రంథాంతరే	డిటా	హవినాశనేప్రాయశ్చిత్తమ్	,,
రాష్ట్రభృద్ధోమః	డిటా	ఇద్మాపరిధిదాహేవిశేషః	డిటా
జయాదికానితిరాష్ట్రభృ		స్కున్నాదిపాగ్నియశ్చిత్తం	౨౫
ద్విషయః	౨౦	హవిషమశకాదిపాతే	
జయాద్యగ్నిముఖకర్తవ్యకర్మాణి,,		పాగ్నియశ్చిత్తమ్	డిటా

విషయము.	పుట.
అగ్న్యపఘాతప్రాయశ్చిత్తం ౨౫	
తత్రనారాయణభట్టియే	
విశేషమాహ	డిటా
అస్యార్థః	డిటా
శమ్యాషడ్వింశదంగులే	
త్యాపస్తంబః	౨౬
స్విష్టకృద్దోమాకరణే	
ప్రాయశ్చిత్తమ్	డిటా
శకునప్రాయశ్చిత్తమ్	డిటా
అగ్నినాశేప్రాయశ్చిత్తమ్ ౨౭	
స్వయంబ్రహ్మలితేఽగ్నా	
ప్రాయశ్చిత్తమ్	౨౭
అఘోరయోః ప్రాగ్వహ్నినాశే ,,	
అఘోరహోమానస్తరమగ్నినాశే,,	
ఇద్ధప్రతేపణాత్పూర్వ	
మగ్నినాశే	డిటా
వివాహాపాసనాత్పూర్వ	
మగ్నినాశే	౨౮
అస్యార్థఃకృష్ణభట్టియే	డిటా
తత్రక్రమః	డిటా
స్థాలీపాకతత్పూర్వమగ్నినష్టం ,,	
అథశ్రాద్ధమధ్యమగ్నినష్ట	
ప్రాయశ్చిత్తమ్	,,
అఘోపితాగ్నినాశేప్రాయశ్చిత్తం,,	
అన్వాధానేష్టిమధ్యేఽగ్న్య	
నుగతప్రాయశ్చిత్తమ్	3౦

విషయము.	పుట.
ఇత్యగ్న్యనుగతప్రాయశ్చిత్తం 3౦	
వైదికాఽగ్నిద్యయ ప్రా	...
అస్యాఃకారికాయాస్తాత్ప	
ర్యార్థఉచ్యతే	డిటా
విహారకర్తృలక్షణమ్	3౧
పథిక్పద్మనేష్టిః	డిటా
వైదికతాకికాగ్నిప్రాయశ్చిత్తం,,	
ఔపాసనాగ్నివైతానికాగ్ని	
ప్రాయశ్చిత్తమ్	3౨
ఔపాసనాగ్నాబ్రహ్మచార్య	
గ్నిసంసర్గేప్రాయశ్చిత్తమ్	,,
ద్విభార్యాగ్నిసంసర్గ	
ప్రాయశ్చిత్తమ్	డిటా
అథస్మార్తాన్వాధానేష్టిమ	
ధ్యేప్రాయశ్చిత్తముచ్యతే	33
అన్వాధానేష్టిమధ్యే	
గ్రహణప్రాయశ్చిత్తం	డిటా
బృహన్నారదీయే	డిటా
అథాన్యప్రయోగః	డిటా
అన్వాధానేష్టిమధ్యే	
ప్రయాణమ్	3౪
అన్వాధానేష్టిమధ్యేస్త్రీయాం	
రజస్వలాప్రాయశ్చిత్తం 3౪	
అనాదిష్టప్రాయశ్చిత్తమ్	డిటా
విధురాగ్నిసంధానమ్	3౫
అస్యార్థః	డిటా

విషయ సూచిక .

విషయము.	పుట.	విషయము.	పుట.
విధురాగ్నిసంధానవిధి:	౩౫	గ్రంథాంతరేవి శేషమాహ	౪౪
ప్రమాదాదగ్నిత్యాగ	౩౬	దంపత్యోరసమక్ష హోమః	డిటూ
ప్రాయశ్చిత్తమ్		సమస్య హోమః	డిటూ
(కూర్మపురాణే)	డిటూ	పక్ష హోమాదయః	డిటూ
ఆలస్యదగ్నిత్యాగే	౩౭	అథమతా నరమ్	౪౫
ప్రాయశ్చిత్తమ్		మేధావిలక్షణమ్	౪౬
అస్మిన్నేకారికాః	౩౮	అథలగ్నిత్యాగేనోషః	డిటూ
పునస్సంధానాంగ హోమ	డిటూ	సమావర్తనాదికర్మలోప	డిటూ
ద్రవ్యపరిమాణమ్		ప్రాయశ్చిత్తమ్	
గ్రంథాంతరే	డిటూ	అథవాపి త్రయోదశ హోమః	౪౭
పునస్సంధానమ్	డిటూ	తతాగ్నియంప్రయోగః	౪౮
పునస్సంధానప్రయోగః	౩౯	అనాదిష్ట హోమః	౪౯
అథసమిదారోపణ త్యాగో	౪౦	పార్వణాతిక్రమేతద్విత	డిటూ
పణవిధిరుచ్యతే		లోపప్రాయశ్చిత్తమ్	
శ్రాద్ధమధ్యే అసపత్నీకస్య	౪౧	ఆగ్నేయస్థాలీపాకాది	౪౯
పునస్సంధానమ్		సర్వస్థాలీపాకవిధిః	
హోమకాలః	డిటూ	అథాగ్నేయస్థాలీపాక	౫౦
అథాశ్వలాయనః	డిటూ	ప్రయోగః	
తత్రగణకాలః	డిటూ	అన్వారంభణీయమ్	౫౧
ముఖ్య కాలహోమాతీత	౪౨	అత్రవి శేషమాహ	౫౨
ప్రాయశ్చిత్తమ్		తథాచగృహ్యపరిశిష్టే	డిటూ
హోమాతీతప్రాయశ్చిత్తం	డిటూ	విశ్వప్రకాశికాయామ్	డిటూ
అథ హోమలక్షణముచ్యతే	డిటూ	అస్యార్థః	డిటూ
నిత్యహోమప్రకారః	౪౩	అథాఽస్యప్రయోగః	౫౩
స్వకర్మక హోమనిషేధకాలః	౪౩	పథిక్స్థాలీపాకః	౫౪
కృష్ణభట్టియే	డిటూ	అథప్రయోగః	డిటూ

విషయము.	పుట.	విషయము.	పుట.
విభిష్టేష్టి:	౫౪	ఘటశాస్త్రకారికా:	౬౬
అథవైశ్వదేవస్థాలీపాక:	౫౫	హేమాద్రికార:	౬౭
అథవిభిష్టేష్టశక్తి	} ౫౫	ప్రకారానరేణఘట	} ౬౮
విషయే పూర్ణాహుతి		శాస్త్రవిధి:	
అథవైశ్వనరేష్టిప్రయోగ:	...	తస్యాయంప్రయోగ:	...
అథప్రతిపద్ధోమకారికా:	౫౬	అథసంధ్యాదౌజపవిధి:	౬౯
అథఅస్యప్రయోగఉచ్యతే	...	అథదానలక్షణమ్	...
అథస్మార్తాగ్నిహోత్రిక	} ౫౮	శ్రాద్ధేఽగ్నాకరణలోపప్రా	} ౬౯
విధిరుచ్యతే		ద్విభార్యాగర్భిణీపతి:	
గ్రంథానరేవిశేషమాహ	౫౮	ఛాయానక్తమ్	౭౦
అథప్రసంగాత్పాక	} ౫౯	గ్రహణేశ్రాద్ధవిధి:	} ...
యజ్ఞవిధిరుచ్యతే		శాఖారంభవిషయ:	
తత్రాదానిత్యోపాసనమ్	...	నిత్యోపాసనకుండ:	...
వైశ్వదేవస్థాలీపాకవిధి:	...	జ్ఞోపవీతవిసర్జనశ్లోక:	౭౦
తత్రసుదర్శనకారికాయాం	౭౦	వివాహమధ్యేమావాస్యా	} ...
అథప్రయోగ:	౭౧	చతుర్దశీవిషయమ్	
అథగౌణకాల:	౭౪	పత్నీపుత్రస్థానవిధి:	౭౧
స్మృత్యర్థసారే	...	లాజహోమవిధి:	...
అగ్నికార్యంవినాభోజనే	} ౭౫	ఇతిగ్రంథివిసర్జనహో	} ...
ప్రాయశ్చిత్తమర్గిద్ధానే		మలక్షణం	
అత్యశవక్తౌఋర్గిద్ధానే	...	చౌలలక్షణమ్	...
అగ్నేఃప్రాదుష్కరణకాల:	...	ఆజ్యపాత్రస్థాపనక్రిమ:	...
ఇత్యర్గిద్ధానోక్తమనుద్ధరణప్రా,	...	లాజహోమ:	౭౨
స్రూక్సువాదిప్రకృతివృక్ష:	౭౭	దశాంగధూప:	...
ఘటనప్రకార:	...	అగ్నిచక్రశుద్ధి:	౭౩
పంచమహాయజ్ఞప్రాయశ్చిత్త

విషయము.	పుట	విషయము.	పుట.
ప్రథమఃపటలః	౧	షష్ఠఃపటలః	౬
ద్వితీయఃపటలః	౨	సప్తమఃపటలః	౭
తృతీయఃపటలః	౩	అష్టమఃపటలః	౮
చతుర్థఃపటలః	౪	నవమఃపటలః	౯
పంచమఃపటలః	౫	బృహస్పతిస్థానం	౧౦

విషయములు సమాప్తము.

బృహస్పతిస్థాననిర్ణయః.

శ్లో॥ బృహస్పతిస్సదాత్మిషే ద్దిశ్యోదీచ్యాంసమాహితః।

స్మార్తకర్మసుసర్వత్ర నిశ్చిత్యోక్తంకవర్దినా॥

యోక్త్రీలక్షణమ్

శ్లో॥ త్రింశద్దైకఃకృతంయోక్త్రీం ద్వాత్రింశదంగుళాయుతం।

అష్టావింశతిదైకర్వా జ్ఞేయం యోక్త్రీస్యలక్షణమ్॥

గ్రంథశ్చయం సమాప్తః.

ఓం పరబ్రహ్మణేనమః.

స్మార్త కర్మ కారి కావలిః.

శ్లో॥ స్మార్తకర్మసుయేతాకాః కర్మర్యాద్యైర్మహాత్మభిః।
గ్రంథాస్తాన్ సమ్యగాలోచ్య లిఖ్యన్తేకారికాఃక్రమాత్ ॥
పోడశకర్మాణి.

శ్లో॥ గర్భాధానంపుంసువనం సీమంతోన్నయనంతథా।జాతనామా
న్నచాలాని మాంజీవ్రతచతుష్టయం॥ గోదానాఖ్యంస్నాతకంచ వివా
హఃపైతృమేధికం। పోడశై తానికర్మాణి సమంత్రంకారయేత్తతః॥
పుణ్యాహవిధిః

శ్లో॥ శాంతి కేపాష్టి కేచైవ శుభేవాఽప్యశుభేఽపిచ। ఆదాచసర్వ
కార్యేషు పుణ్యాహంకారయేత్తతః॥ గర్భాధానేవివాహేచ పుంసు
వేజాతకర్మాణి। నామోపకరణేన్నానే ఏతేషూత్సర్జనేష్వపి॥ బ్రాహ్మ
ణాభోజయేదన్తే వాచయేదాశిషస్తథా । సీమంతోన్నయనేచైవ
అన్నప్రాశనచాలయోః॥ ఉపాయనేచగోదానే ఆదావేవవిశేషతః।
బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వాధ ఆశిషోవాచయేత్తథా॥

శుభకాలః.

శ్లో॥ నవభాగమహాకృత్వా తత్రయగ్మాంశకాస్తుయే।
అశ్లేలసంజ్ఞాస్తువిద్యాదోజాః పుణ్యాహకాశ్శుభాః॥
వధూపవేశనమ్.

శ్లో॥ పుణ్యాహవాచనేచైవ సంకల్పేషుత్తమేవచ । ఆశీర్వచనకా
లేచ నిత్యోపాసనకర్మాణి॥ రత్నబంధనకాలేచ పత్నీయోక్త్రవిమోచనే।
ఏతేషూత్తరతస్త్రిషేద్వధూరన్యత్రదక్షిణే। ఆవాం కర్మాణినిత్యహోమ
సమయే పుణ్యాహసంకల్పయోః । స్థాల్యాగ్రాయణయోక్త్రమోచన
పునస్సంధానశయ్యోత్సవే। ఏతేష్వాద్యచరాచవిప్రపఠితా స్వాశీష్టుర
త్సాధ్యతౌ తిషేదుత్తరతోవధూః స్మృతినశాదన్యత్రచేద్దక్షిణే । పాద
ప్రత్యక్షనేచైవ మధుపర్కన్యప్రాశనే । కన్యాస్వీకృతికాలేతు శోభన

ద్రవ్యధారణే । భువోర్మార్జనకాలేచ కన్యామూర్ధన్యభిషేచనే ।
యోక్తస్యావేష్టనేకాలే మాంగల్యస్యచధారణే । వధ్వాస్తండులసం
ప్రాప్తౌ వరోవారుణదిజ్ముఖః॥

సంకల్పః .

శ్లో॥ నీయమానోద్విజై స్సార్థ ముపవిశ్యాసనేయథా ।

ప్రాణానాయమ్యసంకల్ప్య పుణ్యాహంకర్మనిర్ది శేత్ ॥

పుణ్యాహ కలశ స్థాపనమ్ .

శ్లో॥ చరందక్షిణత స్తస్య స్థిరము తరత స్తథా । శుభకర్మణిసర్వత్ర
తర్పణంచోత్తరేదిశి ॥ చరంతుదక్షిణేభాగే కలశంస్థాపయేద్బుధః ।
అచలంవామభాగేతు పుణ్యాహేకలశద్వయం ॥ తజ్జలంప్రోక్షణార్థం
స్యాత్తత్పాత్రంనతుచాలయేత్ । చలనంయత్తుమాధ్యేన పునఃకరణ
మాచరేత్ ॥ అరిష్టనిరసనంచై శే శామ్యఘోరాణినైఋతౌ । అన్య
దిక్షు క్షిపేచ్ఛైవ కర్తురాయుఃక్షయోభవేత్ ॥

నాందీముఖమ్ .

శ్లో॥ నాందీశ్రాద్ధంపితాకుర్యా దాద్యేపాణిగ్రహేపునః । అత
ఃశ్రాద్ధంప్రకుర్వీత స్వయంనాందీముఖంవరః ॥ పిత్రోస్తుజీవతోకుర్యా
త్పునఃపాణిగ్రహాయదా । పితుర్నాందీముఖశ్శ్రాద్ధః నోక్తస్తస్యమనీ
షిభిః॥ ఉక్తకాలేవివాహాంగం కుర్యాన్నాందీముఖంపితా । దేశాంతరే
వివాహశ్చేత్తత్రగత్వాభవేదిదం ॥ నాందీముఖంవివాహాదా శ్రాద్ధే
పాకపరిక్రియా । నిమంత్రణంవాశ్రాద్ధేషు ప్రారంభఃస్యాదితిస్మృతిః॥
మాతుఃశ్రాద్ధంతుపూర్వంస్యాత్పితౄణాంతదనస్తరం । తతోమాతా
మహాదీనాం వృద్ధాశ్రాద్ధత్రయంస్మృతం । నాందీముఖేవివాహేచ
ప్రపితామహపూర్వకం ॥ నామసంకీర్తయేద్విద్వా నన్యత్రపితౄపూ
ర్వకం । అస్మద్రాపంతిలాదర్భా నపనన్యంతథైవచ । నాందీశ్రాద్ధే
త్యజేద్విద్వా వృద్ధపూర్వంతుసర్వదా ॥ ఉపాయనాదిన్నానాంత
కర్మస్వభ్యుదయక్రియాం । పితాకుర్యాత్తదూర్ధ్వంతు పరిణేతా
యథావిధి॥

స్మార్తకపర్వికారికావళిః.

అథాపరోవిశేషః.

శ్లో॥ నాందీశాద్ధంపితాకుర్యాత్పుత్రీపుత్రవివాహయోః।
ఉత్తరేషువివాహేషు స్వయంకుర్యాత్తునాందికమ్॥
(ప్రమీతపితృకస్య నాందీముఖే దేవతానియమః)

శ్లో॥ అసగోత్రఃసగోత్రోవా యఆచార్యఉపాయనే।
సతూపనీయపిత్రాదీ నుద్దిశ్యాఽభ్యుదయంచరేత్॥

కస్యకాయాలయంమార్గోమునిభిస్సముదీరితః॥ (ఇత్యాపస్తంబః)

అన్యచ్ఛ.

శ్లో॥ ఉపనీతౌతుపిత్రాదే రభావేఽన్యన్నియోజయేత్॥ ఆచార్య
పితరస్తత్ర వృద్ధిశ్చాదేతుదేవతాః॥ పితైవోపనయేత్సత్రా తదభా
వేపితృఃపితా॥ తదభావేపితృభ్యాశ్చ తదభావేతుసోదరః॥ వివాహ
స్నానగోదానే నాందీశాద్ధంవిధియతే॥ వరస్యైవతుకర్తవ్యం నసం
దేహఃకర్మనా॥

శ్లో॥ వివాహేకస్యకాయాశ్చ వరస్యాఽపిగృహేషుచ।
నాందీశాద్ధంతుపూర్వేద్యు రవశ్యంస్మృతిశాసనాత్॥
అథానేసోమయాగేచ తతశ్చాఽభ్యుదయంస్మృతమ్॥

మాతరిరజస్వలాయాఃవిశేషః.

శ్లో॥ నాందీముఖాన్తేయదిలగ్నపూర్వే వటోశ్చమాతాచరజఃస్వ
లాస్యాత్॥ నచౌలమాంజీవ్రతబంధనంచ కుర్యాద్వివాహానంచ
సంశయోత్ర॥

నాందీముఖనిమిత్తాని.

శ్లో॥ సీమంతవ్రతచౌలనామకరణే ష్వన్నస్యచప్రాశనే స్నానాథా
నవివాహయజ్ఞతనయోత్పత్తిప్రతిష్ఠాసుచ॥ పుంసూత్యావసథప్రవేశన
సుతస్యాలోక నాద్యాశ్రమస్వీకారక్షితిపాభిషేకదమితా॥ ద్యౌరౌచ
నాందీముఖం సర్వర్థికరకర్మభ్యఃపూర్వేద్యుః సద్యఏవవా॥ బ్రాహ్మ
ణాభోజయేదష్టాహిరణ్యేనాదనేనవా॥ తతఃకుర్యాత్స్వయంకర్మ
స్వగృహ్యోక్తవిధానతః॥ ద్విజైరేవంసదాకార్యం నాన్యశాఖాను
సారతః॥ బహ్వల్పంవాస్వగృహ్యోక్తం యస్యకర్మప్రచోదితం॥ తస్య

తావతిశాస్త్రార్థే కృతేనర్వంకృతంభవేత్ । గణశఃక్రియమాణానాం
మంత్రవన్మాతృపూజనం । నాందీశాగ్రధంభవేదేకం హోమమంత్రాః
పృథక్ పృథక్ ॥

అపరోవిశేషః

శ్లో॥ యదిదర్శేతుసంప్రాప్తే నాందీశాగ్రధంభవేత్ ।
దర్శశాగ్రధంతునిర్వర్త్య పృథిశాగ్రధమతఃపరమ్ ॥

జీవపితృకస్యవిశేషః.

శ్లో॥ యేభ్యఏవపితాదద్యా తేభ్యోదద్యాత్స్వయంసుతః । గంధా
స్తర్వేనాందీముఖే కర్మణిసంప్రవృత్తే పితాయదాజీవతియస్యపుంసః ।
యేభ్యశ్చదద్యాత్స్వపితాచ తద్వ తేభ్యశ్చదద్యాదితిశాస్త్రసిద్ధం ॥

శ్లో॥ యదాశిషాంస్మృతివిహితంహి వాచనం తదంతతోభవతివివా
హకాదిషు । క్రమాయతన్మృతనయనాదికేపిచ తద్దైవతద్విజనర
భోజనంభవేత్ ॥

శాగ్రధవ్యయమ్.

శ్లో॥ శ్రాగ్రధవ్యయంస్మృతంవృద్ధా వృద్ధాశ్రాగ్రధత్రయంస్మృతం ।
ఏకైకస్యతుయుగ్మంస్యా న్మాత్రాచాతుగణత్రయే । వైశ్వజేవా
సత్యవసూ యుగ్మస్తుపిస్తయోరపి । లేపభాజశ్చతుర్థాద్యాః పిత్రా
ద్యాఃపిండభాగినః । నాందీముఖేతుపితర స్సప్తమామపరిస్థితాః ॥

విశ్వేదేవాః

శ్లో॥ దక్షస్యమహితాసాధ్వీ నిశ్వానామప్రకీర్తితాః । తస్యాఃపుత్రా
మహావీర్యా విశ్వేదేవాస్త్రయోదశ । ఇష్టిశ్రాద్ధేదక్షక్రతూ సంకీర్త్యా
వైశ్వదేవకా । నాందీముఖే సత్యవసూతీరే ధురివిహితనా । పురూర
వార్ద్రవాచైవ పార్వణేసముపస్థితే । హేమశ్రాద్ధేధనురుచీ సపిండే
కాలకాముకా । ఏకోద్దిష్టేరుద్రసంజ్ఞా విశ్వేదేవాస్త్రయోదశ ॥

తాకికాగ్ని కర్మాణి.

శ్లో॥ చౌలజాతకగోదాన స్నానోపనయనవ్రతం । లాజహోమః
సమిత్యర్చ్యం తాకికాగ్నావితిస్థితిః ॥

గ్రంథాంతరే.

శ్లో॥ ఉపాయనేవివాహేచ చౌలోపాకర్మజాతకే।
స్నానేవ్రతేషుచతుషః తాకికాగ్నోవిధీయతే॥

ఔపాసనాగ్ని కర్మాణి.

శ్లో॥ పాకయజ్ఞేచసీమంతే పుంసువేవాస్తు కర్మాణి ।
ఔపాసనాగ్నా వేతాని కుర్యాదాగ్రయణంతథా॥
అథాపరోవిశేషః.

శ్లో॥ అష్టకాధ్యయనేచైవ గ్రహశాన్తిప్రవేశనే । నవాగారశ్చతు
ర్థీచ నిత్యహోమస్తుధైవచ । సీమంతోన్నయనంశ్రాద్ధం సువనం
పార్వణంతథా । ఔపాసనాగ్నా వేతాని కుర్యాదన్యానితాకికే॥

అధికారిభేదేనాగ్ని భేదః.

శ్లో॥ దుస్స్వప్నభీతౌయదివాఽద్భుతేచ వివాహవహ్నాజుహుయా
ద్భ్రహ్మస్థః। సర్వాహితేతాకికఏవకుర్యాద్వ్యోబ్రహ్మచారీసచతాకికాగ్నా॥

కాలభేదేనకర్తవ్యకర్మాణి.

శ్లో॥ అన్నప్రాశనమూతిధ్యం వివాహంవాస్తుకర్మచ।
రాత్రావహనివాకుర్యాచ్ఛేషాణ్యహనికారియేత్॥

పీఠలక్షణమ్.

శ్లో॥ షట్సుప్రాదేశమాత్రంస్యాద్విసంశ్చాంగులిమాత్రకం।
ఆర్ధారక్షాసమాయుక్తమిత్యేతత్పీఠలక్షణమ్।

ఆసనలక్షణమ్.

శ్లో॥ ఆధారాదీశమస్కృత్య కుశాగ్రేష్వాసనంతథా।
అక్షతైర్వాకుశైర్వాథ కల్పయేదాసనంనరః॥

సంజీలలక్షణమ్.

శ్లో॥ ప్రాదేశతాలగోకర్ణాస్తర్జన్యాదియుతేతతే ।
అంగుష్ఠేసకనిష్ఠేస్యాద్వితస్తిర్వాదశాంగులః।
స్నాతేకర్మణిసర్వత్ర అరత్నిస్సస్యత్తోబుధః॥

వితిస్తిస్తుతదర్ధకే వితిస్తిన్యూనతోమానాదష్టహస్తాత్తరంసహి॥

అంగుళప్రమాణం.

శ్లో॥ సహస్రకిరణావ్రశ్శి రణురేకంప్రచక్షతే । అణుత్రయసమాయుక్తం తిలమేకంప్రచక్షతే । తిలత్రయసమాయుక్తం యవమేకంప్రచక్షతే । యవత్రయసమాయుక్తం మానాంగులముదాహృతం । అరత్నిమాత్రంకుర్వీత ద్వాదశాంగులమాత్రకం । అరత్నిద్వయసంయుక్తం హస్తమాత్రంప్రచక్షతే । హస్తద్వయసమాయుక్తం బాహుమేకంప్రచక్షతే । బాహుద్వయ సమాయుక్తం కోదండంతత్ప్రచక్షతే । కోదండస్యసహస్రేణ క్రోశకంతత్ప్రచక్షతే॥ గ్రంథాంతరే॥

శ్లో॥ తిర్యగ్యవోదరాణ్యష్టా ఊర్ధ్వావాప్రీహయస్త్రయః ।

మానాంగులమితిప్రీక్త మథవాఽంగులిరంగులమ్॥

ఉల్లేఖనమ్ ,

శ్లో॥ నశర్కరాభిర్ననఖై ర్నలోష్టైర్నచదారుణా । శర్కరాభిః పుత్రినాశో నఖై ర్బంధువినాశనం । లోష్టేన కులనాశస్స్యా ద్దారుణా వ్యాధితోభవేత్ ॥ తస్మాత్సువర్ణ రజిత త్రామేష్వన్యతమేనతు । శకలే నాఽథదార్భేణప్రవీహీణాంవాయవైస్సహః॥ (శకలశబ్దః శమికాష్టపరః)

ఉల్లేఖన ప్రకారః.

శ్లో॥ అంగుష్ఠానామికాభ్యాంతు సంగృహీతేన సూత్రవిత్ । ఋజవస్సంతతం రేఖా విలిఖేత్తుయథావిధి॥

ఉల్లేఖననిమిత్తమ్

శ్లో॥ సర్వరత్నమయీభూమి స్సర్వతీర్థమయీశుభా । సర్వాషధిసమేతాచ కిమర్థముపలేపనమ్ । ఇంద్రస్యవజ్రేణహతో వృత్రాసురమహాఘటః । తస్యమేవోవశాచ్ఛన్నం తదర్థముపలేపనమ్ ।

రేఖాధిదేవాః

శ్లో॥ ప్రాగగ్రాణాంతు రేఖాణాం ముకుందేశపురందరాః । రేఖాణాముదగగ్రాణాం బ్రహ్మవై వస్వతేందవః॥

రేఖాకరణప్రకారః.

శ్లో॥ ప్రాచీఃపూర్వముదక్స్యంస్థం దక్షిణారంభమాలిఖేత్ ।
అథోదీచీఃపురస్సంస్థం పశ్చిమారంభమాలిఖేత్ ॥

తత్రాపఃస్వర్చనమ్,

శ్లో॥ శకలాదినిరస్యాఽప ఉపస్వర్చనమాచరేత్ ।
చేదేనిరసనేభేదే కృతేత్వాత్మాభిమర్శనే ।
నైర్ఋతేగాక్షసేరాదౌ పైతృకేవాఽప్యూదీరితే ।
అమేధ్యకేశవేపాది స్పర్శేవాఽపఉపస్వర్శేత్ ॥

ప్రోక్షణాదీనాంలక్షణమ్

శ్లో॥ అవాచీనేనహస్తేన కర్తవ్యంస్యాదవోక్షణం ।
ఉత్తానేనతుహస్తేన కర్తవ్యంప్రోక్షణంభవేత్ ।
అవాఙ్మూఢ్ప్రిప్రకారేణ అభ్యుక్షణముదీరితమ్ ॥

శ్లో॥ అవాక్కరోఽభ్యుక్ష్యనిధాయవహ్ని ముత్సించ్యతే వోక్షణ
తోయశేషం । ప్రోక్తాయమన్యన్నిదధా త్యుదగ్వా యథా బహిఃస్యా
చ్ఛపరిస్తరాణాం ॥

అగ్నిప్రణయనమ్,

శ్లో॥ హోమస్థానేపురోభాగే స్థిత్యావహ్నినిధాయచ । నమస్కృ
త్యతతోవహ్నిం హృదిధ్యాత్వాసమాహితః । పాణిభ్యాంపాత్రమా
దాయ వ్యాహృతీభిర్నిధాయచ । తత్పాత్రేపూరయేత్తోయం పూజయే
చ్ఛసువాసినీం । గంధపుష్పాక్షతాద్యైశ్చ తతోవహ్నింసమింధయేత్ ।
అగ్న్యనయనపాత్రించ ఆర్ద్రంకృత్వాసమూహయేత్ । అకృతేభ్రష్ట
హోమస్సాస్య దాయుస్తత్రినపూర్వతే ॥

అథ దూషితాగ్నిః

శ్లో॥ ఉభాయాంచమహాగ్నాచ శూద్రాగ్నావిధవానలే । శరావే
భిన్నపాత్రేవా కపాలేవోల్కుకేఽపివా । అగ్నిప్రణయనంకుర్యా ద్వావిధి
మృత్యుభయావహం । కేశకీటాదిసంయుక్త మమేధ్యస్వర్చనాదిచ ।
చితిసంస్పృష్టయానాది సంస్పృష్టకరణాదిచ । చర్మాఙ్గివసమాంసాది
పురీషంశుక్లమేవచ । ఉచ్ఛిష్టశుక్లవర్ణాదీన్ నవహ్నావినియోజయేత్ ॥

హోమలక్షణమ్,

శ్లో॥ బహుశుష్కేంద్రనేచాగ్నా సుసమిద్ధేవిధూమకే।
సాంగారేవేలిహసేచ హోతవ్యంనాన్యథాక్వచిత్॥

అగ్ని జ్వాల లక్షణమ్.

శ్లో॥ పిటకేనభవేద్వ్యాధిః శూర్పేణధననాశనం। పాణినామృత్యుమాప్నోతి కర్మసిద్ధిర్ముఖేనతు । ముఖేనాపిధమన్యాది సంహితేనధమేత్తతః । ధమనీమంతరేకృత్వా తృణంవాకాష్మమేవవా । ముఖేనాన్యగ్నింసమింధత ముఖాదగ్నిరజాయత॥

అగ్ని ధ్యానమ్ .

శ్లో॥ అధధ్యానంప్రవక్ష్యామి సాక్షాదగ్నేర్మహాత్మనః । ద్విశీర్షం త్వేకహృదయం చతుఃశ్రోత్రంద్విదాసికం । అన్యద్వయంచపక్షేత్రం సింగలంసప్తహస్తకం । మేషారూఢంచతుఃశృంగం బాలాదిత్యసమప్రభం । ఉపవీతసమాయుక్తం జటాముకుటమండితం । దక్షిణేతుచతుర్హస్తం త్రిహస్తంవామపార్శ్వకే । స్రుక్స్రువౌచాక్షమాలాంచ అభయందక్షిణేకరే । తోమరంవ్యజనంచైవ ఘృతపాత్రంతు సవ్యకే । స్వాహాంతుదక్షిణేపాశేన్వ స్వధాందేవీంతిథోత్తరే । దధానంపావకం ధ్యాయే దిద్ధంసర్వేషుకర్మసు॥

అగ్న్యభిముఖీకరణం.

శ్లో॥ ప్రాజ్ఞుభోహితతోహ్యగ్నిఃప్రాజ్ఞుఖాశ్చైవఋత్విజః। ప్రాజ్ఞుభోహిప్రణీతాచ కథంప్రత్యజ్ఞుభోభవేత్ । ఏషహిదేవమంత్రేణ మంత్రీపూతేనవారిణా । హవ్యవాత్సలిలందృష్ట్వా భీతఃప్రత్యజ్ఞుభోభవేత్ ।

అగ్ని భేదః .

శ్లో॥ అతఃపరంప్రవక్ష్యామి యథాగ్నింప్రాయేన్మరేత్ । ద్వాత్రింశద్భేదతోవహ్నిః ప్రోక్తఃకర్మాతరాశ్రమాత్ । పావకోతాకికోహ్యగ్నిః ప్రథమస్సంప్రకీర్తితః । అగ్నిస్తుమరుతోనామ గర్భాధానేన్భిధీయతే । పవమానఃపుంసువనే నీమస్తేపుంసువస్తథా । శృంగీతుశోభనేనామ ప్రబలోజాతకర్మణి । పార్థివోనామకరణే భద్రోనిష్కృగ్ని

మణేస్మృతః । శుచిస్తుపాశనేప్రోక్తః సభ్యశ్చాలేప్రకీర్తితః । జాత
వేదోఽహ్యుపనయే సంభవస్తుప్రత్యత్రయే । గోదానేనామతస్సూర్యః
సామ్యావ్రతసమాపనే । పరిగ్రహోత్వానసథః బ్రహ్మస్యాద్వార్హ
పత్యకే । అన్వాహార్యేభవేద్రుదో విష్ణురాహవనీయకే । పూర్ణాహు
త్యామిదోనామ ప్రియశ్చిత్రేకృపీతినః । వరదః శాంతికేప్రోక్తః
పౌష్టికేబలవర్ధనః । వశ్యాధికామదోనామ కృష్ణావిద్వేషసాధనే ।
విద్యాదుచ్ఛాటనేధూమః స్తంభనేపింగలఃస్మృతః । ఏతత్కర్మకృతే
నామ భేదాద్యజ్ఞానతోబలాత్ । యత్తుహోమ్యందదాత్యత్ర తత్స
ర్వంనిష్ఫలంభవేత్ ॥

అగ్నేఃసప్తజిహ్వః

శ్లో॥ హిరణ్యాకనకారక్తా కృష్ణాచైనతుసుప్రభా । అతిరక్తాబహూ
రూపా సప్తజిహ్వఃప్రకీర్తితాః । వివాహేపశ్చిమాజిహ్వ జాతకర్మణి
మధ్యమా । ఉపసితోత్తరాజిహ్వ యామ్యాచపితృకర్మణి । ఆగ్నే
యామ్యుగ్రికర్మాణి ఈశాన్యాశాంతికర్మసు । పూర్వాదిక్సర్వదేవార్థ
మేతద్ధోమస్యలక్షణం । సర్వద్రవ్యంహునేద్విద్వాక్ కనకాయాంస
మాహితః । సర్వద్రవ్యాహుతింహుత్వా సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే ।
హిరణ్యాయాంహునేదిధ్మ కనకాయాంఘృతంచరుం । రక్తాయాంమి
ధనీహూమః కృష్ణాయాంజలహోమకం । సుప్రభాయాంహునేత్స
క్తుం సిద్ధార్థంబహురూపకే । తిలహోమోతిరక్తాయాం హునేదేవం
విచక్షణః॥

శ్లో॥ సధూమఃకర్ణమిత్యాహుః సకృజ్జ్వాలాతునాసికే । ధూమ్ర
జ్వాలాభవేన్నేత్రే ప్రజ్వాలాతుముఖంసదా । కర్ణాహుతిర్దరిద్రంచ
మహాదుఃఖంచనాసికే । నేత్రయోః స్వామినోమృత్యు ర్ముఖే
సంవర్ధతేప్రియం॥

పరిసమూహనమ్

శ్లో॥ కరేణతోయమాదాయ ప్రిగారభ్యప్రదక్షిణం ।

పరితోమార్జనంయత్త దాహుఃపరిసమూహనమ్ ।

పరిపేచనమ్:— (పరిధిపరి స్తరణపూజనేషు అంగులిప్రమాణం)

శ్లో॥ అష్టమేనవమేచైవ దశమైకాదశేతథా । సేచనంపరిధించైవ
స్తరణంపూజనంక్రమాత్ ॥

అగ్న్యలంకరణమ్:— (మణిదర్పణే)

శ్లో॥ అగ్నేరభ్యర్చనంకుర్యాన్నామమంత్రైఃప్రయత్నతః । ఏకా
దశాంగులేదేశే స్థండిలాద్యాసమంతతః । అగ్నయేనమఇంద్రాద్యై
ర్దిశిభక్త్యా ప్రపూజయేత్ । హుతవహాయచాగ్నేయాం నమస్సర్వ
త్రయోజయేత్ । హుతాశి సేచయామ్యాంచ నైర్ఋత్యాకృష్ణవ
ర్మనే । పశ్చాద్దేవముఖాయేతి సప్తజహ్వయవాయవే । వైశ్వానరా
యోత్తరస్యా మీశాన్యాంజాతవేదసే । ఏవంసంపూజయేత్పశ్చా
త్కార్యంకర్మసమారభేత్ ॥

పరి స్తరణవిన్యాసః

శ్లో॥ పరి స్తరణదర్భాంశ్చ పరిధినపిసంధిషు । ఉదీచ్యానధరాక్షుర్యా
త్పిత్రేకర్మణితుపరి । అగ్నింషోడశభిర్ద్వైభిః పురతస్తుపరి స్తరేత్ ।
పరి స్తరణమన్యేషా మేవంసంఖ్యావిధీయతే ॥

శ్లో॥ పాత్రాణాంతుద్విషట్కం స్యాత్ప్రణీతాసాదనంతథా । అష్ట
భిశ్చాదనంతస్య త్రిభిర్బ్రహ్మసనంభవేత్ । ద్వాతుదర్భాపవిత్రంస్యా
త్తథాప్రత్యాసనస్యచ । సమ్మార్జనంత్రిభిర్ద్వైభిః స్వలనస్యైకఉచ్యతే ।
పర్యగ్నికరణస్యైక మేవమష్టోత్తరంశతమ్ ॥

దర్భభేదాః.

శ్లో॥ విశ్వామిత్రాఃకుశాకాశాః శాలీమాంజీవయాఃపునః ।

దూర్వాశ్చైవమునిశ్రేష్ఠాః సప్తదర్భాఃప్రకీర్తితాః ॥

దర్భేషుస్త్రీత్వాదిభేదః.

శ్లో॥ అగ్రస్థూలంభవేన్నారీ మూలస్థూలంనపుంసకం ।

మూలాదగ్రంసమంపుంసాం దర్భాణాంచైవలక్షణమ్ ॥

శ్లో॥ వివాహేచైవపుండర్భాః స్త్రీదర్భాశ్చైవపుంసువే । అన్యకర్మ
సుషండఃస్యాద్దర్భాణాంచైవలక్షణం । విచ్ఛిన్నాగ్రంతృణంప్రొక్త
మవిచ్ఛిన్నంపవిత్రకం । ప్రాదేశమాత్రందర్భాశ్చ ద్విప్రాదేశఃకుశ
స్తథా । త్రిప్రాదేశఃపరి స్తీర్య అతఃసర్ధ్వంతృణంభవేత్ । బ్రహ్మయ

జ్ఞేచయేదర్భాః యేదర్భాఃపితృకర్మణి । యజ్ఞభూమిషుయేదర్భాః
స్తేషాంత్యాగోవిధీయతే । జాతనామాన్నచౌలేషు వివాహోపనయా
దిషు । గర్భహీనాశ్చయేవిప్రాః పుత్రహీనధనక్షయాః॥

పాత్రాసాదనమ్.

శ్లో॥ అగ్న్యైత్మనోరుదగ్ధర్భాః సమ్యగాస్తీర్యతేషుహి । దర్వాన్వ
దీనిచపాత్రాణి తత్తత్కాలేషువిన్యసేత్ । ద్వం ద్వం న్యంచితపా
త్రాణి దర్వాన్వదీనిప్రయోజయేత్ । మానుషాణిసకృద్యోజ్యా
న్యేకైకంపితృకర్మణి । దర్వాన్వజ్యపాత్రాణిసకృత్ప్రయోజ్యవైకంకతీ
ప్రోక్షణభాజనీసుక్ । ప్రణీతపాత్రేణసహ ధృదాదూణ్యపస్త్రతేశ్చ
ఽపిఘృతైశ్చదర్వాన్వ । ఇధ్మస్యాథోముఖగ్రింధం తత్సృగ్భాగేనియో
జయేత్ । తదేవనిపరీతంస్యా మత్రానంతువిధీయతే॥

పాత్రలక్షణమ్.

శ్లో॥ ఖాదిరేణస్రువఃకార్యః పాలాశేనజహూర్భవేత్ । తదభావే
పలాశీస్యాత్ప్రణీతాహూయతేహవిః । పాలాశంమధ్యమంపర్ణం సు
క్కువౌచప్రకల్పయేత్ । పాలాశపర్ణాభావేతు అశ్వత్థంవిశ్వరూపిణం
అశ్వత్థవృక్షపర్ణైస్తు సుక్కువౌపరికల్పయేత్ । ఆజ్యప్రోక్షణపాత్రాణి
జాత్యేకంపాత్రముచ్యతే । విపర్యయేణకృత్వాతు కర్తురేవవిపర్యయః॥

వా॥ అష్టపాత్రనిషిద్ధోరామేశ్వరః— (అత్రవిశేషః) బహ్వ్యశ్చ
రునన్తికర్మాణీర్ధవంతీతి వచనాదన్యథాచర్వభావే ప్రతీతమివంభవతి
చర్వాజ్యస్థాన్యో ప్రోక్షణ పూర్ణపాత్రే సుక్కువాలిర్ధప్రస్తరంచేతి
చత్వారిద్వంద్వాని స్థలీపాకానాంతస్య ప్రస్తరస్య బహిస్సమంజ
నాదిసంస్కారఃస్యాదిదం తండుస్వామి జగాదస్మార్తానాంచ కర్మణాం
ప్రోక్షణీసగ్గస్కారం ప్రణీతప్రణయనం సుక్సువ సమ్మార్జనమితి
దర్శపూర్ణ మాసవత్తూష్ణమితి — ఇతి పాత్రాసాదనమ్

పవిత్రలక్షణమ్.

శ్లో॥ సమేద్వేస్థాల్పదైర్హ్యభ్యాం సాగ్రేప్రాదేశసమ్మితే । పవిత్రే
గ్రంథితేజ్జేయం దైవేకర్మణిచోదితే । సాగ్రాణిత్రీణిప్రాదేశ సమ్మి
తానిసమానిచ । నైకమూలాన్యబద్ధాని పవిత్రాణీహపైతృకే విశ్వే

దేవేషుడై వత్వా త్పవిత్రే ద్వేస మేఖలు । శాస్త్రాంగత్వాదబద్ధదేచ
సర్వమన్యత్సమంభవేత్ । సమిత్పవిత్రం వేద్యంచ త్రయః ప్రాదేశ
సమ్మితాః । ద్విస్తావదిద్ధంకుర్వీత త్రిస్తావత్పరిధిఃస్మృతః॥

శ్లో॥ అప్రిచ్ఛన్నాగ్రకౌదర్భా భింధ్యాత్పాదేశసమ్మితౌ । అంత
ర్ధాయత్యణంవాపి కాష్ఠంవాననభేనతు । ఏవంసర్వత్రకుర్వీత దర్భా
కాంధేదనేతథాప్రక్షాల్యాద్భిస్సముస్మృజ్య కృత్వాచబ్రహ్మబద్ధనమ్॥

శ్లో॥ పవిత్రే ప్రోక్షణీపాత్ర ముదగ్రేక్షి పేజ్జలం । ఆనీయపశ్చా
దారభ్య ప్రోక్షణ్యుత్పవనంభవేత్ । అంగుష్ఠానామి కాభ్యాంతు
పాణ్యోరుత్తానతఃపృథక్ । గృహీత్వామూలమగ్రంచ త్రిరుత్పవన
మాచరేత్ । ఏతత్ప్రోక్షణపాత్రాది త్రిరుద్యస్యసమానకం । ఆజ్య
స్యపునరాహారా దన్యత్సర్వంసమంత్యిహ । పూర్ణపాత్రస్యచాజ్యస్య
ప్రోక్షణస్యతథైవచ । పశ్చాదుపక్రమంకృత్వా పూర్వముత్పవయే
ద్ధ్రువం । ఆజ్యస్యోత్పవనంతద్వ దుపక్రమవిధానతః । వ్యావృత్యపూ
ర్వతస్సమ్యక్పునరాహారమాచరేత్ । కృత్వాత్తానానిపాత్రాణి విస్ర
స్యేద్ధంతుతజ్జలైః । ప్రోక్షయేత్తానిసర్వాణి ప్రణీతాఃప్రోక్షణీసమాః ।
ప్రోక్షణార్థానిపాత్రాణి ప్రోక్షయేత్ప్రోక్షణీజలైః । ప్రణీతామోక్ష
పర్యంతం నస్పృశేత్ప్రోక్షణీజలం । ప్రణీతార్థానిపాత్రాణి ప్రోక్ష
ణమతఃపరమ్॥

పూర్ణ పాత్రస్థానమ్.

శ్లో॥ పాత్రాగ్న్యో రంతరంయత్త ద్విపంచాంగుళ మాత్రకం ।
పూర్ణపాత్రస్యతత్స్థానం కపర్ద్యాదిభిరీరితం । పాత్రేభ్యస్తూతరం
యత్తు నేష్యతేదోషదర్శనాత్ । హోమసంరక్షణార్థాయ దోషాణా
మపిశాంతయే॥

బ్రహ్మసనలక్షణమ్.

శ్లో॥ అగ్నేర్దక్షిణదేశేతు బ్రహ్మణముపవేశయేత్ । కులీనం వేదనం
పన్న మాచారజ్ఞంతపస్వినం । షట్కర్మనిరతంశాంతం దయాలుంచ
జితేంద్రియమ్ । దక్షిణాందిశమాశ్రిత్య యమోమృత్యుశ్చ తిష్ఠతి ।
తదీయదోషహరణే సమర్థంశాంతతేజసం । అగ్రామయాజకంశుద్ధ
మప్రతిగ్రహలోలుపం । అసూయారహితంసత్యం సదాసజ్జనసేవినమ్॥

సుక్కువసమ్మార్జనమ్,

శ్లో॥ వామేనప్రథమాందర్వీం ద్వితీయాందక్షిణేనవై । దర్భైస్స
హోవసంగృహ్య హస్తాభ్యాంప్రతితప్యచ । వామాంగులీఘతేనర్వా
ధారయేత్కృమశోబుధః । ద్వితీయాముపరిష్టాత్తు ప్రథమామధ్యపవచ ।
వామేతరస్థదర్భాగైః సువమంతఃప్రదక్షిణం । సమ్మృజ్యాఽథదర్భా
గైః బిలంకుర్యాత్ప్రదక్షిణం । దర్భమూలైస్తుతద్దండం స్థానంహస్త
సమంతతః । దండమూలముపక్రమ్య మధ్యగుల్ఫప్రదక్షిణం । సమ్మృ
జ్యచేతరాందర్వీం వ్యుత్క్రమేణాత్రధారయేత్ । పూర్వవత్తాంశ్చ
దర్భాగైః త్రిఃసమ్మృజ్యాఽథమధ్యతః । దర్వీమూలముపక్రమ్య
ప్రాచీంసమ్మృజ్యయత్నతః । తదగ్రాన్మూలపర్యంతం ప్రతీచీంబహిరవ్య
ధః । దండంపూర్వవదత్రాఽపి సమ్మృజ్యాఽథయథాకృమం । దర్వా
గృహీత్వాహస్తాభ్యాం పూర్వవత్ప్రతితప్యచ । కుశైఃసంప్రోక్ష్యతే
దర్వా నిధాయాఽథయథాకృమం । దర్భానద్భిస్తుసంస్పృశ్య వహ్నా
యత్నేన హవయేత్ ॥

ఇద్ధులక్షణమ్.

శ్లో॥ సమిత్యాష్టస్యచేద్ధుస్య పరిధినాయథాక్రమం । స్థాల్యంప్ర
మాణంవిజ్ఞేయం వృద్ధవాక్యానుసారతః । కనిష్ఠికాగ్రపర్వణ్యోయావత్
స్థాల్యంప్రతీయతే । తావత్స్థూలంసమిత్యాష్టం గృహ్యభాష్యాద్వి
నిశ్చితం । తద్దైవాఽనామికాగ్రస్య చేద్ధుకాష్టస్యమానతః । శిష్టాం
గులిత్రికస్వార్థ్య మానాఃపరిధయఃఖలు । తత్రాఽపితారతమ్యాది కని
ష్ఠాదిక్రమాద్భవేత్ । సమిత్ప్రవిత్రంవేదిశ్చ త్రయఃపాదేశసమ్మితాః ।
ద్విస్తావదిద్ధుంకుర్వీత త్రిస్తావత్పరిధిఃస్పృతః । ఆయామేనేద్ధుసమిధం
పాదేశద్వయముచ్యతే । వితస్తిమాత్రమధవా సంఖ్యాయాచైకవిం
శతిః । త్రియఃపరిధయోఽత్రద్వే ఆఘారసమిధావపి । అనూయాజ
సమిచ్చైకా ఇద్ధుంపంచదశస్తథా । యత్రేద్ధుసాధనంతత్ర సమిత్సన్న
హనంక్షిపేత్ ॥

శ్లో॥ స్వతఃశుష్కంమృత్యుకరం కృశంవ్యాధికరంభవేత్ ॥ సంవృ
తంకలహంచైవ స్థూలముద్వేగకారకం । భగ్నంకించిత్వగ్నియక్తం

పత్నీనాశకరంభవేత్ । స్ఫుటితంతుయథాకాష్ఠం హన్యాత్తత్పశుబాం
ధవాన్ । అతిదీఘం చ హస్తం చ ధననాశకరంభవేత్ । స్వప్రమా
ణాతిహస్తం చే దపత్యస్యవినాశనమ్॥

శ్లో॥ పలాశఖదిరాశ్వత్థ వై కంకతశమీవటాః । వేణూదుంబర
బిల్వాద్యా గ్రాహ్యస్సర్వత్రశోభనాః । ఏషాం ద్రుమాణాం శాఖాశ్చ
స్కంధపర్వవివర్జితాః । ప్రాదేశమాత్రాః సత్వక్కాః ఋజవో
దోషవర్జితాః॥

శ్లో॥ పక్షశుద్ధం పలాశం చ ఔదుంబరదినత్రయం ।

త్రిదినం పిప్పలం నాహు రపామార్గం తుతద్దినం ।

ఖాదిరార్కశుశాదూర్వా శమ్యః తాత్కాలికాభవేత్॥

శ్లో॥ సమిత్పుష్పశుశాదీని బ్రాహ్మణాః స్వయమాహరేత్ । శూద్రా
నీతం ససుషిరం త్యజేద్బంధవినాశనం । శూద్రానీతైః క్రయకీర్తైః కర్మ
కుర్వాన్ పతత్యధః । విద్యుద్ధగ్ధా కంటకితా సన్నిదగ్ధాంశ్చ వర్జయేత్ ।
హస్తకృతాః స్వయం శుష్కా విక్రతాః పతితాదిభిః । మలాన్యమేధ్య
లిప్తాశ్చ సమిధోదోషదామతాః॥

పరిధ్యాసాదనమ్.

శ్లో॥ దక్షిణోత్తరయోర్ములే మధ్యమస్య యథాక్రమం । ఉపరి
ష్ఠాదధస్తాచ్చ నిక్షిపేత్పరిధినిహ । సవ్యోత్తరకరేణ త్ర గృహీత్వో
ర్ధ్వం సమిద్వయం । యుగపన్మధ్యమం స్పృష్ట్యా పరిధిం హుతభుగ్దిశి ।
ఉర్ధ్వం సంస్థాప్య విధివ ద్రుద్రదిశ్యేవ మేవహి । సర్వత్రాఽఘోరసమిధా
వేవమేవేతి సూత్రతః॥

పరిషేచనమ్.

శ్లో॥ అదితేఽనుమన్యస్వేతి పరిషేచ్య యథావిధి॥

(యథావిధి అగ్నిమేవం పరిషించేదిత్యర్థః)

గ్రంథాంతరే.

శ్లో॥ పరిధింతథాతత్ర పరిస్తరణామంతర్నిదధ్యాత్పరిషేచనంచ ।
కుర్యాత్తయోరస్తర ఏవ విద్వాన్ కపర్దిశిష్యై రిహ చేదముక్తం । పరిషిం

చేదేవమగ్నిం పరిధ్యాదీకావిసర్జయేత్ । ఏకాదశాంగులీదేశే దశమే
నవమే ఽష్టమే । స్థండిలాదర్చనంబర్హిః పరిధిః పరిషేచనమ్ ।

ఇధ్య ప్రక్షేపణమ్

శ్లో॥ ఇథ్మాసాదనదేశేఽనూ యాజనస్నహనంక్షిపేత్ । దక్షిణే
నాఽథహస్తేన ఆదాద్యేధ్యంతిప్రపంచకం । సవ్యహస్తేన తత్సర్వం గృహీ
త్వాఽథయథావిధి । ఏకం ద్వేగణయిత్యైవ చేధ్యం పంచదశైవ తు ।
సుప్రేణాజ్యంగృహీత్వా ఽథ చేధ్యదాహుణిసేచయేత్ । ఆసనాత్కిం
చిదుత్థాయ తత్ప్రసార్పిహ్మణైస్సహ । అనుజ్ఞాతస్తతస్తూష్ణే మిథ్యా
ధానంప్రకల్పయేత్ । హస్తాభ్యాంచగృహీత్యైవ ప్రహరేదుపవిశ్యచ ।
సమితస్నహనేచైవ సగ్గ్సావంతధైవచ । ఆఘారేచేథ్మాధానేచ
స్వాహాకారంతువర్జయేత్ ।

ఆఘారహోమః

శ్లో॥ ఆఘారహోమేచసకృద్గృహీత్వాదర్వాహుతిః స్వాదృజా
సంతతంచ । స్వాహాదివర్జంజుహుయా ద్యధావదాసీన ఏవేతికపర్దినోక్తం ।
ఆఘారహోమేప్రథమే ద్వితీయదర్వాచసకృద్గృహీత్వా । ప్రక్రమ్య
కోణేపవనస్య దిశ్యాముషర్బుధాయాంతు హునేచ్ఛతూష్ణే । ద్వితీయ
మైద్రంనిర్ఋతేచ కోణేప్రధానదర్వాచ సకృద్గృహీత్వా । ఆశాం
గిరీశస్యహునే చ్చతద్వదాఘారయోర్నిర్ణయ ఏవమేవ ॥

అథ చతుషీ

శ్లో॥ అథాజ్యభాగౌజుహుయా త్పూర్వార్ధే చతుషీ ఇతి ।
తయోరుత్తర ఆగ్నేయో దక్షిణే సామ్యుడిచ్యతే ॥

అథ ముఖా హుతిః

శ్లో॥ అగ్నిమధ్యేచజుహుయా ముఖాహుతిరితిస్మృతా । తత్రైవాఽ
న్యాశ్చహోతవ్యాః పశ్చిమేత్వాజ్యభాగయోః । కర్మస్వాషధిమధ్యేచ
ప్రతేషుహి చతుర్ష్వపి । ముఖాహుతిరవశ్యంహి సర్వాచార్యైస్సు
నిశ్చితా । ముఖాహుతిర్హియత్రాస్యా త్పుచితత్రైవహవయేత్ ।
సకృద్గృహీత్వాతత్రాఽపి సుప్రేణేతి వినిర్ణయః ॥

శ్లో॥ సంస్కారకస్తుసర్వత్ర తిష్ఠేను తరతస్సదా | సంస్కార్యఃపురు
షోవాఽథ స్త్రీవాదక్షిణతస్సదా | ఇయంవ్యవస్థానిర్ణీతా కపర్దిప్రము
ఖైరిహ | స్మార్తకర్మసుసర్వత్ర తస్మాదేవంహికారయేత్ ||

సుక్ష్మవిధానలక్షణమ్.

శ్లో॥ అగ్రేధృత్వాతువిఫలం మధ్యేధృత్వాప్రజాక్షయః | మూలే
తుమ్రియతేహోతా సువస్థానంకథంభవేత్ | అగ్రాన్మధ్యేఽగ్రమ
ధ్యేచ మూలాన్మధ్యేఽథమధ్యతః | సృవస్తుధావ్యోవిద్వద్భిః సర్వకా
ర్యార్థ సిద్ధయే | మూలమధ్యమమధ్యస్థ మంగుళీమధ్యమంతథా | ప్రహ్లా
దాయతథాకుర్యాత్పుత్రపౌత్రప్రవర్ధనమ్ ||

ఆహుతిలక్షణమ్.

శ్లో॥ సకారేనూతకంవిద్యా ద్వకారేరిపునర్థనం | హకారేవ్యాధి
పీడాచ ఆహుతిఃకుత్రదీయతే | త్రీకవర్ణానమ్యగుచ్ఛార్య ఆకారే
చాహుతింహునేత్ | తస్యాయుష్యంశ్రియంవిద్యా ద్భిహ్మలోకే
మహీయతే ||

ఆహుతిప్రమాణమ్

శ్లో॥ షణ్మాహుతిర్ద్వాదశ పర్వపూరికా షక్వాహుతిర్బాదరికప్ర
మాణా | ఆజ్యాహుతిర్మాషనిమగ్నధారా హుతాశనసోపరిద్వాద
శాంగులా | అన్నమంగుష్ఠమాత్రేణ లాజాముష్టిమితాస్తథా | తిల
సర్వ పసక్తూరాం శుక్తిమాత్రప్రమాణకమ్ ||

హోమముద్రాలక్షణమ్

శ్లో॥ హోమముద్రాస్త్రయఃప్రోక్తా మృగీహంసీచసూకరీ | మధ్య
మానామికాంగుష్ఠైః సర్వకార్యేమృగీస్మృతా | తర్జనీమధ్యమాంగుష్ఠైః
హంసీశాంతిక కర్మసు | సూకరీచోగ్రకర్మాణి సర్వైరంగులిభిఃస్మృతా |
ముద్రాహీనంతుయద్ధోమం తద్ధోమంనిష్ఫలంభవేత్ | సమిధంహంస
ముద్రాచ ఆజ్యంతుమృగముద్రీకా | చరోస్తుసూకరీముద్రా ఏతా
ముద్రాః ప్రదర్శితాః ||

స్రువాహుతి:.

శ్లో॥ ప్రథమాఘారహూమశ్చ ప్రధానాహుత్యనంతరం | యద్ధో
తవ్యంతుతత్సర్వం స్రువేహోక్తంకపర్దినా | పూర్వాఘారోజయాద్యంచ
ప్రాజాపత్యంచవ్యాహృతిః | పాహిత్రయోదశేచైవ ప్రాయశ్చిత్తా
హుతిస్తథా | స్రువేణైవతుకర్తవ్యం నసందేహఃకపర్దినా | యత్రసు
వేణహోమఃస్యాత్తత్రైవంజహుయాద్భుతం | తేనైవాజ్యంగృ
హీత్వేతి నిశ్చిత్తోక్తంకపర్దినా॥

శ్లో॥ ద్వితీయాఘారహోమశ్చ ప్రధానాహుతయస్తథా | ఆజ్య
భాగౌతుసర్వత్ర స్రుచాహోమఃకపర్దినా | స్రువేణైవాజ్యమాదాయ
స్రుచిసంపూర్యభవయేత్ | యత్రసుచాచహోమఃస్యాత్తత్రైవం
హవినిర్ణయః॥

తిష్ఠద్దోమః.

శ్లో॥ తిష్ఠద్దోమాప్రవక్ష్యామి పూర్ణాహుతిపురోగమా | ఆఘా
రస్సుచ్యవవాన్యః ఫలీకరణమేవచ | ఔదుంబరగతోహూమో
లలాటేహోమవినచ | లాజానాంచ తథాహోమో వివాహేషు
నసంశయః॥

గ్రంథాంతరే.

శ్లో॥ ఫలీకరణహోమశ్చ జాతకర్మణీర్త్యతే | సామ్యవ్రతేసమి
ద్దోమ ఏంద్రాఘారస్తద్ధేవచ | పూర్ణాహుతిశ్చశ్రోతేహి లాజహో
మోవివాహకే | చతుర్థామాజ్యశేషేణ యోహోమోఽన్యేవివా
హకే | వధ్వాఃశిరసిహోంకార చతుర్థ్యంతంలలాటకే | వ్యాహృతీభిః
సహోమశ్చ తిష్ఠన్నేవనసంశయః | ద్వితీయాఘారహోమశ్చ పూర్ణా
హుతిరితిద్వయం | శ్రోతకర్మణితిష్ఠంతస్య త్స్మారేఆసీనఏవహి |
దర్వాచవిహితోహోమః స్మార్తకర్మసుయత్రవై | తత్రాసీనేనహో
తవ్యం పరిభాషావిధానతః॥

అనూయాజసమిదిద్ధుసన్నహనప్రక్షేపణమ్.

శ్లో॥ సమిత్సన్నహనంకుర్యాత్ప్రధానాహుత్యనంతరం |
సత్వన్యధేతినిశ్చిత్య తత్రైవోక్తంకపర్దినా॥

అథాఽపరః.

శ్లో॥ యదన్యమంత్రేతుపురోఽథవాస్యాజ్ఞయాదిహోమా దధవ
వాస్యాత్ । సమిచ్ఛతత్సన్నహనంచ కుర్యాదితోఽన్యథా తత్రసకాల
ఇష్టః । అనగ్నిముఖస్యసమిధ మగ్నా వేవక్షి పేదిహ । రుద్రాయాన్యత్
క్షి పేదగ్నా నితితంతిచరాయచ । సమిధంతన్యసన్నాహ మద్భిఃసం
స్పృశ్యవిక్షి పేత్ । అగ్నావమంత్రకంస్మాశ్చే దేవముద్దిశ్యసంత్యజేత్ ।
యత్రయత్రేధ్యతంత్రస్య తత్రతత్రైవమమ్యతే॥

జయాదిహోమః

శ్లో॥ పూర్వమాసన్వయాదగ్నేస ధావతి? జయాదికాః ।
మతాంతరేణ కేనాఽపి కేచిన్నేచ్ఛన్తిసూరయః॥

ప్రయోగసారే.

శ్లో॥ మాసత్రయాత్పాశ్యదిత త్రికుర్వాత్ప్రధానమగ్నేర్న జయా
దిహోమః । కుర్యాజ్ఞయాదీంశ్చతతఃపరస్తా తత్సర్వపూర్వేద్యురసా
న్యహోతా । చిత్తాదిమంత్రేషుయథాక్రమేణ మంత్రాదిశబ్దాదిహితం
తుదైవం । అభ్యాతహోమేషు తదాదితశ్చ వదత్రయేణాభిహితంతు
దైవం । పిత్రాదిహోమేపితరః పితామహఃపరేవరే చాఽపిత తస్మితా
మహః । విశ్వేచదేవాఅథవాఽత్రదేవతాః పరంరాష్ట్రభృతఃక
మేణ । స్థితేతాతేత్యజేనత్ర విషమస్యపవత్రీయం । పితామహోయు
గ్మసంస్థా ఉభయోర్జ్వాపవచ॥

గ్రంథాంతరే

శ్లో॥ యత్రజీవన్తిపిత్రాద్యా ప్యేషహోమోసవిద్యతే ।
యేషాంజీవతియద్యేకస్తచ్ఛబ్దంతువిలోపయేత్ ॥

రాష్ట్రభృద్దోమః

శ్లో॥ తృతీయేనచతుర్థేన పదేనాఽభిహితంతుయా । తృతీయేనచతు
ర్థేన పంచమాషష్టకాలపి । పర్యాయేషుచపూర్వేషు దేవతేచవిదు
ర్బుధాః । పర్యాయేషుద్వితీయేషు దేవమావసరస్మృతం । తత్రపూర్ణ
పదాకైశ్చ సార్థంభువనహోమకే । భువనస్యపతిర్వాత్ర ప్రజాపతి

యథావివ । ఆపస్తంబమతానాంతు రాష్ట్రభృత్సర్వకర్మసు । అపృథ
గ్నోమకాలస్సన్య సన్సంజేహఃకపర్ది నా॥

శ్లో॥ మాంజీస్నాతకగోదానే వృషోత్సర్గేషుచాలకే ।

వేదప్రతేషుచతుషుః పృథక్కుర్వాజ్జయూదికాః॥

జయూదికానితిరాష్ట్రభృద్విషయమ్,

శ్లో॥ అయుగ్మేష్వేవహోమేషు వ్యస్తాః రాష్ట్రభృతోవిదుః ।

యుగ్మేషుసర్వహోమేషు అపృథక్పరికీర్తితాః॥

గ్రంథాంతరే.

శ్లో॥ గోదానచోలోపనయప్రతేషు స్నానాఽగ్ని సంధానకపుంసు
వేషు । ఉత్సర్జనోపాకరణప్రతిష్ఠా చిత్తేషుతేరాష్ట్రభృతోవిముక్తాః॥

(చిత్తేష్వితిపా)యశ్చిత్తేషు విముక్తాః ఇతినసన్తిత్యర్థః)

జయాద్యగ్నిముఖ కర్తవ్యకర్మాణి

శ్లో॥ వివాహేయదృతేప్రాయశ్చిత్తేగేహప్రవేశనే । సమావర్త
నసీమంత చౌలపుంసువవాస్తుషు । చతుర్థహోమోపనయే తచ్ఛతు
ర్థ్యాంతధైవచ । ఆగ్రయణేసర్పబలా వగ్నిముఖంజయూదయః । అష్ట
కాసుచదధ్యన్న హోమేశానబలావపి । వృషోత్సర్గేచసంస్కరే గోదా
నాఖ్యప్రతేతథా । అధ్యాయోపాకర్మణీచ ప్రతేషూత్సర్జనేషుచ ।
ముఖాహుతిశ్చాగ్నిముఖం కర్తవ్యాశ్చజయూదయః॥

జయాదివర్జ్యకర్మాణి

శ్లో॥ సర్పబల్యుత్సర్జనేచ మాసిశ్రాద్ధేతథైవచ । గృహస్థాణావి
రోహాది ప్రాయశ్చిత్తేషువైతథా । పార్వణ్యహోమేనాఽగ్నేయస్థాలీ
పాకేజయూదయః । విద్యతేఽగ్నిముఖంచైవ తథైవాఽత్రముఖాహుతిః॥

గ్రంథాంతరే

శ్లో॥ ఆగ్నేయాగ్రియణేశాన మాసిశ్రాద్ధాష్టకాసుచ ।

దధ్యంజలిసపిండాఖ్య క్రియాసునజయూదయః॥

స్విప్తకృద్ధోమః

శ్లో॥ ఉక్తాముఖాహుతిర్యత్ర ప్రధానాహుత్యనన్తరంతత్రాగ్నయే

స్విష్టకృతే స్వాహేతిస్విష్టకృద్ధునేత్ | స్థాలీపాకేషుసర్వేషు చతుశ్చైవ
విశేషతః | స్విష్టకృజ్జహుమూద్విద్వాన్నాన్యధేతి వినిర్ణయః ||

లేపకార్యమ్.

శ్లో|| శ్రౌతేనమంత్రకంకుర్యాత్స్మార్తకర్మణ్యమంత్రకం | బహిః
స్సమంజనంచేతి పూర్వాచార్యైర్విభాషితం | అభ్యజ్యదర్వావ్యపరిధీన్
ప్రవక్ష్య మాణప్రకారేణ సమంజనం స్యాత్ | యత్రప్రయోగార్థసమ
స్తదర్భరాజ్యార్థపాతే | స్రుచిచస్రువేచ | దర్వావ్యమనక్త్యగ్రమధే
తరస్యామధ్యంసమూలం త్రిరిహంఽపివాద్విః | పక్షేద్వితీయేనకృదేవ
మూలం ద్వితీయదర్శ్యంపరిధిప్రహరః ||

పరిధిప్రహరణమ్.

వా|| తత్రాప్యత్తర్ధస్యాగ్ర మంగా రేషూహోహతీత్యుక్తరీత్యాతద్ధై
వప్రహరేత్ | శ్లో|| ప్రహృత్యమధ్యమంపరిధి మితరాయుగపత్ క్షిపేత్ |
దహన్వామపరిధ్యగ్ర మంగా రేషూచహోహతి | నతేషుసువనేచైవ
తద్ధైవాధ్యయనేమథే | పరిధిప్రహరణంకుర్యాత్లేపకార్యంసవిద్యతే |
ఆఘారసమిధావగ్నా సర్వకర్మసునిక్షిపేత్ | ఆదధాతీతిసామర్ధ్యా
న్నిశ్చిత్యోక్తంకపర్దినా ||

పరిధిప్రహరనిషేధస్థానేశమ్యాః.

శ్లో|| జమూద్యాశ్చహుతీర్హుత్వా శమ్యానాంచవిమోచనం | పశ్చి
మాయాంతుపూర్వంస్యా దన్యయోగ్యుగపత్తతః | నతేషుశాంతి
హూమేషు విభ్రష్టేష్టావృజోత్సృజే | చరోఃప్రధానకేచైవ శమ్యా
శ్చైవనసంశయః | ప్రధానహూమేయదృతాదిహోమేప్రవేశహో
మేచ చతుర్ధిహోమే | అంత్యశ్చసమ్యగ్మృదయస్య సర్గత్యేషుశమ్యాః
ప్రవదంతిదోజ్ఞాః | చౌలగోదానసీమన్త స్నానోద్వాహోపనాదిషు |
ప్రాయశ్చిత్రేప్రహరణం నప్రహరస్సువనేభవేత్ ||

సగ్ధప్రవాహోమః.

శ్లో|| స్రువాగ్రంస్రుజ్మభేస్థాప్య స్రుచమస్యాజ్యపూరితాం | ఉభా
వపికరాభ్యాంచవిపర్యాసేన ధారయేత్ | యథాబ్రహ్మయథాకామ

దేవతాచోపవిద్యతే । నాశంప్రాప్తాపరిధయో యత్రస్వర్గహృభా
వ్యతః । తత్రతత్రాభిసామర్థ్యా త్సంప్రావోఽపివిధీయతే॥

సగ్గప్రావనిషేధః.

శ్లో॥ శమ్యాయత్రవిధీయతే గార్హ్యకర్మసుసూత్రితః ।

సంసావస్తునతత్రస్యా దభిశబ్దవియోగతః॥

ప్రాయశ్చిత్తాహుతయః.

శ్లో॥ అనాశ్చతత్రయోఽగ్నిస్యా త్వన్నఃసత్వన్నయోర్గతే । ఆభి
ర్గీర్భిరితీంద్రస్యా ధరివాశ్చేతిదేవతాః । ఇందంవిష్ణుశ్చవిష్ణు స్వాత్మ
ర్వచి తేప్రజాపతిః । సర్వచి తేతిభూభువ స్సువరితీసర్వప్రాయశ్చిత్తే
ప్రజాపతిరేవ తేత్యర్థః॥ పూర్ణాహుతిలక్షణమ్.

శ్లో॥ ఆజ్యంద్వాదశ కృత్వస్తు గృహీత్వా పూరయేత్సుచం ।

తయాచాజ్యాహుతిఃకార్యా సాపూర్ణాహుతిరివ్యతే ।

స్రుచాపూర్ణాహుతిర్వాస్యా ది త్యేతేయాజ్ఞా కావిదుః॥

పూర్ణాహుతినిషేధకర్మాణి.

శ్లో॥ వివాహాదిక్రియాస్సర్వాః శాలాయాంవాస్తుహోమకే ।

వ్రతబంధేచమోక్షేచ పూర్ణాహుతింనకారయేత్॥

పూర్ణాహుత్యక్తకర్మాణి

శ్లో॥ శాంతించవేదవ్రతతంతుమత్యావృషాత్సృజేషుగ్రహ యజ్ఞ
పాహి । కామ్యవ్రతేష్వేవసపాష్టికేషు కుర్యాచ్చ పూర్ణాహుతిం
నాన్యథాస్యాత్ ॥ పూర్ణపాత్రవర్జనమ్

శ్లో॥ ప్రణీతామార్జనంకుర్యా తస్మిన్మర్కణ్యమంత్రకం । పురతః
ప్రస్తరస్థానే తూష్ణీమాసాద్యయత్నతః । పూర్ణపాత్రంతతస్తత్ర అప
ఆసీయతజ్జలం । హస్తేనామంత్రకంతత్ర ప్రాగాదిప్యేవపంచసు । దిక్షు
సమ్మార్జనంకృత్వా తచ్ఛేషమవనాక్షిపేత్ । భూమిష్ఠమేవతత్తోయం
శిరసిప్రోక్షయేత్తతః । భార్యాయాఅంజతాశేషం నినయేత్ప్రియతో
ద్విజః । బ్రహ్మణేదక్షిణాందత్వా తముద్వాస్యస్వశక్తితః । సదఃపూ
జాంచకృత్వాఽథ ఆశీర్వచనమాచరేత్ ।

ఇతి సర్వకర్మసాధారణాగ్నిముఖకారికాస్సమాప్తాః.

అథాగ్నిముఖప్రాయశ్చిత్తమ్

శ్లో॥ సర్వకర్మానుభూతాని ప్రాయశ్చిత్తాన్యతఃపరం | విశిష్టాన్యన్య
కర్మాణి న్యతంత్రాణితతోబహిః | అప్రాయశ్చిత్తయజ్ఞస్య భుజ్యతే
హ్యసురైఃఫలం | అతస్తదాచరేన్నిత్యం నీత్వాతద్దోషజన్మతః | గుహ
ణిగురుదోషేషు లఘూనిచలఘుష్వపి | ప్రధానస్యాదితోతేచ ప్రాక్స్వి
ప్తకృతఏవవా | ప్రాయశ్చిత్తహుతింకుర్యా దిత్థంలుప్తేష్వనాదరః |
శ్రౌతాన్యపీహసర్వత్ర వచనాత్కురుతేహరః ||

శ్లో॥ గోమయాలిప్తదేశంవా ఖడ్గకోఅధితిష్ఠతి | కీటోవాపీడకా
తేచే త్పోక్షేత్తముపలిప్యచ | దేవస్యత్యేత్యధాత్రైవ దేశేస్థండిల
మాలిఖేత్ | స్థండిలేచకృతేతంచే న్దార్యాశ్వమధితిష్ఠతి | పావనాంబు
భిరభ్యుత్య జపేత్పుణివిదేవవత్ | పృథివీదేవవదితి పార్థివమంత్ర
గ్రహణమ్ ||

(భూమిర్భూమిమగాన్మాతా మాతామాతరమప్యగాత్ | భూయాఃస్వ
పుత్రైఃపశుభి ర్ఘోనోద్వేష్టిసభిద్యతాం | ఇతిమంత్రంజపేత్)

ప్రణీతాపాత్రఛేదనేప్రాయశ్చిత్తమ్

శ్లో॥ ప్రణీతాపాత్రఛేదశ్చేత్పాత్రంతదభిమంత్రయేత్ | అభిన్నో
ఘర్మిత్యేత దఘర్మోదేవతాహరేత్ | పూరయిత్వోప తిష్ఠేతవ్యా
హృతీభిస్తథాచరేత్ ||

(అభిన్నోఘర్మోజేవదానుస్సంచరతి ఇతితత్పాత్రమభిమంత్ర్య ఘర్మో
దేవానాగ్ం అప్యేతు ఇతి సమాహృత్యాద్భిఃపూరయిత్వావ్యాహృతీ
భిరుపస్థాయ తత్తత్కర్మకుర్యాత్)

స్థాలీభేదేప్రాయశ్చిత్తమ్

శ్లో॥ స్థాలీభేదేభిమంత్ర్యేత మభిన్నోఘర్మిత్యుచా | చతుర్థ
హీతంజుహూయా దిఘ్నోవేదిరితిస్రుచా | ఘర్మోదేవానుపస్థాయ స్థాలీ
మన్యాంసమాహరేత్ ||

(స్థాలీభేదేనతి అభిన్నోఘర్మ ఇతి తామభిమంత్ర్యజ్యంచతుర్గ్రహీతం
గృహీత్వా ఇథ్థో వేదిఃపరిధయశ్చ సర్వేయజ్ఞస్యాయురను సంచరన్తి
స్వాహా ఇతిస్మచాపలుత్వా ఘోమోదేవానాగ్ం అప్యే త్విత్యుపస్థాయ
స్థాలీమన్యాం సమాహరేత్)

దర్భస్తరణాదివిపర్యాసప్రాయశ్చిత్తమ్.

శ్లో॥ దర్భాస్తరణనిర్వాస పాత్రసాదనకర్మణాం । సృక్సువాభ్యాం
చనిష్ఠాయే సమ్మార్గేపరిషేచనే । నిధానేవధీనాంచ పవిత్రాకరణేతథా ।
ఇథ్థాధానేయథాజ్యస్య సంస్కారేచ ప్రమాదతః । విపరీతక్రియా
యాంచ జహుయాత్తిస్రజహుతీః । తంతమతీశ్చయత్పాక మనోజ్యో
తిరితీత్యుచా॥ (దర్భాస్తరణాదిసర్వాగ్నిముఖకర్మణాం విపర్యాసే తిస)
స్తంతమత్యశ్చహుత్వా యత్పాకతా మనోజ్యోతిరితిజహుయాత్)

దర్వికూర్చపవిత్రాదిఛేదదాహావినాశనేపాయశ్చిత్తమ్.

శ్లో॥ దర్వికూర్చపవిత్రేధ్మ పరిధినాంచబిహీషః । ప్రస్తరాద్య
న్యసంభార ఛేదదాహావినాశనే । నాశోపఘాతయోశ్చాన్య స్తల్లింగం
తస్యతాదృశం । త్వన్నోఅగ్నేచసత్వంనో త్వమగ్నేచప్రజాపతే । చతు
ర్భిర్జహుయాదగ్నా వన్యానాసాద్యవైపునః । హుత్వాఽగ్నయేతా
మవత ఇంద్రంవోవిశ్వతేత్యుచా । తతఃపరిస్తీర్యేంద్రాయ జహుయా
దాహుతింపునః॥

(ఏతేషాందర్వాదీనాం ఛేదదాహాహుతిం త్వంగః సత్వంగః త్వమగ్నే
ప్రజాపత ఇతి చతుర్భిహుత్వా అగ్నయేతామవత ఇతిచహుత్వా
పరిస్తరణాం శేవిశేషః ఇంద్రంవోవిశ్వతస్పరి కేవలఇతిపరిస్తీర్య ఇంద్రా
యస్వాహే త్యాజ్యాహుతిం పునర్జహుయాత్ శేషంసమానం)

ఇథ్థాపరిధిదాహేవిశేషః.

శ్లో॥ ఇథ్థేధపరిధాతద్వ దన్యేనపరిధాయచ ।

జహుయాదేతదర్భాది పరిత్వాగ్నేపురంవయమ్॥

(ఇథ్థాపరిధిదాహేతద్వదన్యేన పరిధాయ పరిత్వాగ్నే పురంవయం
...రావతస్వాహా॥ అగ్నయిదం జహుయాత్ శేషంపూర్వోక్తం)

స్కన్నాదిప్రాయశ్చిత్తమ్,

శ్లో॥ స్కందనేచేదనేక్షామే ఛేదేచవిపరీతకే।

న్యూనాదిరి క్షేతద్వచ్చ ఉద్ధారేగాత్రచేదనే।

పవిత్రినాశనేచైవ ద్వేతుమిందా హుతీతథా॥

(యస్మత్కన్యోమిందా భూదగ్నిః.....చర్షణిస్సాహా॥ పునరగి శ్చక్షురదాత్.....అత్యోఃస్వాహా మిందాదిభ్యో దేవతాభ్యఇదం) హవిషిమశకాదిపాతే ప్రాయశ్చిత్తమ్

శ్లో॥ మశకైఃమక్షికాభిశ్చ రోమభిశ్చపిపీలికైః । హవిర్దుష్టంతదు త్సృజ్య పాజ్యాపత్యంజుహోతిచ । ఆభిర్గిభిరితిభ్రష్టే పదేత తేక్ష రేస్వరే । సాదితప్రాక్షణానాంతు వస్త్రాణాంభేదవాహనే । నాశేవినా శనాన్యాని తద్వదాశుద్ధతంత్రీకే । ప్రాయశ్చిత్తంతు జహుయా దేకాంసోమాయచాహుతిం । ద్రవ్యకర్మహనిర్మంత్రీ సంకథంగ విపర్యయే । భిన్నాఽతిపన్నదుష్టేషు నష్టదగ్ధకృతేషుచ । మనస్వతీ మయాశ్చాగ్నే సీత్యేతౌజహుయా తథా॥

అగ్న్యపఘాతప్రాయశ్చిత్తమ్

వా॥ గృహ్యప్రాయశ్చిత్తం సర్వేష్వగ్న్యపఘాతేషు పునస్త్యేతి పూర్ణాహుతిగ్ంహుత్వా । అగ్న్యపఘాతేషుతద్దేవసమిధ మాదధ్యా త్సర్వత్రీప్రియాఅపిహోమాభిగమనగ్ం సర్వేషాంప్రాయశ్చిత్తహో మానామంతేవ్యాహృతీభిరేకాహుతింజహుయాత్ ॥

తత్రనారాయణభట్టియే విశేషమాహ.

శ్లో॥ అర్వాక్యమ్యాపరాసాత్తు బహిరాయతనాద్గతాం । ప్రాయ శ్చిత్తంసమాప్త్యర్థం సమర్థోజీవితుర్యది । ఇదంత ఇత్యుచాతస్య స్థానేఽగ్నిప్రక్షిపేత్పునః । ఆహ్యాహుతీశ్చజహుయా ద్వాహృత్యా త్యైశ్చపూర్వవత్ । అతిక్రాంతోయదీశమ్యా పరాసనమతోభవేత్ । చరుఃపథిక్యతేకార్యః పూర్ణాహుతిరథాఽపివా॥

అస్వార్థః.

వా॥ శమ్యాపరిమితదేశా దర్వాగ్బహిరాయతనాద్గతశ్చేత్తదగ్నిః సచప్రాయశ్చిత్తాన్యచా తత్సమాప్తిపర్యంతం స్థితయోగ్యస్తదా।

ఇదంతపకంపరణితపకం తృతీయేనజ్యోతిషాసంవిశస్వ । సంవేశనస్త
నువైచారురేధి ప్రియోదేవానాంపరమేజనితే॥

(ఇతిమంత్రేణాయతనేపక్షిప్యవ్యాహృతిభిరాజ్యాహుతీర్జుహుయాత్)

శమ్యాషడ్వింశదంగులేత్యాపస్తంబః.

శ్లో॥ శమ్యాపరిమితదేశాద్భూతిరాయతనాద్గతేగ్నాపథిక్మతేఽగ్న
యేచగుంనిర్వపేత్ । అశక్తాద్వాదశగృహీతేనాఽజ్యేనస్రుచం పూర
యిత్యా అగ్నయేపథిక్మస్వాతేహేతి పూర్ణాహుతిం జహుయాత్సు
వాహుతింవా—ఇత్యగ్న్యపఘాతప్రాయశ్చిత్తం॥

స్విష్టకృద్ధోమాకరణేప్రాయశ్చిత్తమ్

శ్లో॥ యద్యహుత్వాస్విష్టకృతం ప్రమాదాత్పరిషించతి తత్రవ్యా
హృతిభిశ్చోక్తా ఆహుతీర్జుహుయాద్భుధః । ప్రాయశ్చిత్తార్థమేవామా
నా మంత్రేవ్యాహృతిభిస్సదా । ఏకామాజ్యాహుతింహుత్వా పరిషే
చనమాచరేత్ ॥

శకునప్రాయశ్చిత్తమ్.

శ్లో॥ గవాశ్చైమహిషశ్శ్వాచ మృగమేషాచదంష్ట్రీణః । ధావేయు
రపసవ్యంచ తత్పాదంప్రోక్ష్యమంత్రయేత్ । తద్విష్ణోఃపరమాద్యేన
మంత్రేణాధ్వనివైజపేత్ ॥

(ఏతేషామపసవ్యగమనే తద్విష్ణోఃపరమంపదం..... అతత మితిజలై
స్తత్పాదంప్రోక్ష్య మంత్రయిత్వాజపేత్)

శ్లో॥ తతఃసృగాలీవానర్యో వాచందీర్ఘముఖిత్సథ ।
యద్వదస్యాదపఃస్పృష్ట్వా పరికాసేపరిక్షవే॥

(సృగాలీవానర్యోస్త్యవాచఃశుక్రిత్యా తద్వధుత్వః దీఘముఖిద్రుహి
ణుమాస్మ దక్షిణతోవదాత్ ద్విపంతంమేఽవబాధసా ఇతితద్గిరా
చాభిమంత్రయేత్)

శ్లో॥ రాద్రంతువ్యాహృతేశద్భే జహుయాత్తుజపేత్తథా ।
త్వమగ్నరుద్రఇత్యాభ్యాం శకునాభిరుతాంగిరం ।

ద్విపశ్చతుష్పాదాద్యైస్తు త్రిభిస్తమనుమంత్రయేత్ ||

(అధ్వనితాకపింగలఘూకాదిధ్వనావిద్యతేచేత్ త్వమన్నేరుద్రః ౨౨
నుత్మనాస్వాహ ఆవోరాజానం.....కృణుధ్వగ్ంస్వాహ ఇతి మంత్ర
ద్యయే జహుయాత్ జపేత్ హోమపక్షే రుద్రాయేదమితిత్యాగః
ఏవంకృత్వా ద్విపశ్చతుష్పదస్మాకగ్ం...౨పారయామసీతి త్రిభిర్వా
క్యైస్తాంశకునగిర మభిమంత్రయేత్ ||

అగ్నినాశప్రాయశ్చిత్తమ్.

శ్లో|| తేఖనాత్పూర్వోయత్ర నప్తంకృత్రంచభారయేత్ |

పునరగ్నిప్రతిష్ఠాప్య పున స్త్వేతిసమిధనమ్ ||

స్వయంప్రజ్వలితేఽగ్నాప్రాయశ్చిత్తమ్ ||

శ్లో|| స్వయంప్రజ్వలితేఽగ్నేతు ద్వాభ్యాంతుసమిధాక్షిపేత్ |

ఉద్దిప్యస్వేతిపూర్వాంచ మానోహింసీదితీతరామ్ ||

(అగ్నేస్వయంప్రజ్వలితేసతి ఉద్దిప్యస్వ.....దిశ ఇత్యేకాంసమిధ
మగ్నాక్షిపేత్ మానోహిగ్ంసీత్ పాతయ ఇత్యుపరాంసమి
ధంపూర్వవద్ధుత్వా తతోహూమకర్మసమారభేత్)

ఆఘారయోఃప్రాగ్యహ్నినాశే,

శ్లో|| ఆఘారయోఃప్రాగ్యదివహ్నినాశఃపునః ప్రతిష్ఠాచవిధేఃపురో
వత్ | అధశ్చయుగ్వాహృతిమిందకానాం జ్ఞాతత్రయంచా౨పిహు
నేత్పురస్తాత్ ||

ఆఘారహోమానస్తరమగ్నినాశే.

శ్లో|| ఆఘారయోమపర్యగ్ని ర్వేదిమధ్యేవినశ్యతి |

పంచహోతాచజహుయా స్సహవ్యాహృతిభిస్తథా ||

ఇధ్మప్రక్షేపణాత్పూర్వమగ్నినాశే.

శ్లో|| ఇథ్మాధానక్రియాత్పూర్వం వహ్న్నాచేన్నప్తతాయది |

పునరగ్నిప్రతిష్ఠాప్య పున స్త్వేతిసమిధనమ్ ||

వివాహపాసనాత్పూర్వమగ్నినాశే

శ్లో॥ వివాహపాసనాత్పూర్వ మనలేశాంతిమాగతే |
యుగలాజాంతరంకర్మ కృత్వాశేషంసమాపయేత్ ||

చతుర్థదినమధ్యేఅగ్న్యనుగతప్రాయశ్చిత్తమ్

శ్లో॥ ఉపాయనాగ్నాచవివాహవహ్నాశావానలే సూతకపావకేచ |
శాంతేహృతేచోపహతేచవహ్నా తతశ్చశన్నోద్భిరవోక్ష్యభస్మ తస్మాత్
త్సమారోప్యసమిధ్యతేచ ఆజుహ్వఉద్బుధ్యపదత్రయర్చా తాక్యానలే
తాంసమిధంప్రహృత్యదద్యాద్వరంకాంచనమేవమూల్యం తతోఽగ్నిం
సంపరిస్తీర్య ఆజ్యస్యోత్పవనంతతః || అయాశ్చపంచహోతాచ బ్రాహ్మ
ణవీకహోతాదశ | మనస్వతీంచమిందాచ మహావ్యాహృతయస్తథా |
అనంతరమనాజ్ఞాతం వ్యాహృతిఃప్రణవాదికం | వారుణ్యస్తంతుమత్యశ్చ
తథాతంత్రంప్రయోజయేత్ ||

అస్వార్థః కృష్ణభట్టియే

(ఉపాయనాగ్నిర్నామ పాలాశహోమాంతః | వివాహవహ్నిరామ
శేషహోమాంతః శావానలోనామసంచయనాంతః సూతకపావకోనామ
జాతకర్మాగ్నిరాదశాహః ఏతేషుచతుర్థవ్గ్నిషుత తత్కర్మసమాప్తేః
పూర్వం నష్టేషుసత్సు రజస్స్వలాది సంస్కృష్టేషుసత్సు యధోక్త
ప్రాయశ్చితంకృత్వా తత్కర్మకుర్యాత్)

తత్రక్రమః :

ప్రాణానాయమ్య సంకల్ప్య శన్నా దేవీరభిష్టయ ఇతిమంత్రేణ తద్భ
స్మాద్భిరవోక్ష్య అయంతేయోనిర్ముత్వియ ఇతిమంత్రేణసమిధంతద్భ
స్మనినిధాయ విధివదగ్నింప్రతిష్ఠాప్య ఆజుహ్వనఃసుప్రతీకః పురస్తాత్ ఽ
నీదత ఉద్బుధ్యస్వాగ్నే ఽతంతుమేత మితిమంత్రీద్వయేన తాంసమిధ
మగ్నానిక్షిప్య | తత్ప్రాయశ్చిత్తార్థందద్యాద్వరం కాంచనమేవమూ
ల్యం | వరశబ్దేనగార్లక్ష్యతే | గోదానంకుర్యాదిత్యర్థః | తన్మూల్యం
హిరణ్యంవాదదాతి | తతోఽగ్నింపరిస్తీర్యాజ్య సగ్గ్స్కారాంతంకృత్వా
తత్రప్రాయశ్చిత్తా ఽహుతయః | తద్యథా | అయాశ్చాగ్నేఽజగ్న్

స్వాహా । అగ్నయేలయసఇదం । అగ్నిర్హోతా-...హవనశ్చతస్వాహా
అగ్నయేపంచహూతృఇదం॥ బ్రాహ్మణపకహోతా + మనోజ్యోతిః
ఘృతేనస్వాహా । మనోజ్యోతిష ఉపసేనిమృగ్భ్యఇదం । యన్మఋత్య
నో...ణిస్వాహా । అగ్నయేజాతవేదసఇదం । పునరగ్నిశ్చతుః + ధ్యో
స్వాహా । అగ్నింద్రబృహస్పతిఅశ్వభ్యఇదం ॥ మహావ్యాహృతయ
స్తథా । తతలనాజ్ఞాతశ్రయంచ । వ్యాహృతీర్విహృతాః । ఇమంమే
వరుణతత్త్వాయామిత్యన్నో అగ్నేసత్యన్నో అగ్నేతంతంతన్వనజస ఇతి
హుత్వా యథాతంతంప్రయోజయేత్ ॥

అథస్థాలీపాకతత్పూర్వమగ్నినప్రప్తమ్

శ్లో॥ హోమాంతరాణిచేష్టాని ప్రాక్థానాలీపాకతఃఖిలు । తతఃక్షేర్థ్య
మయాశ్చాగ్నే హోమోనోపవసేదితి ॥ స్థాలీపాకాద్యదాపూర్వమన
లేశాంతిమాగతే । యగలాజాంతరంకర్మ కుర్యాదేవంవిచారయన్॥
స్థాలీపాకాత్పరమయాశ్చార్వా క్షునరాధానముక్తంభవతి॥

అథశ్రాద్ధమధ్యమగ్నినప్రప్తప్రాయశ్చిత్తమ్.

శ్లో॥ శ్రాద్ధమధ్యేతుశాంత్యగ్నిం లాకికాగ్నాసమాహరేత్ ।
సప్తవ్యాహృతిభిహుత్వా పూర్ణాహుతివిధిర్భవేత్ ॥

ఆరోపితాగ్నినాశే ప్రాయశ్చిత్తమ్.

శ్లో॥ ఆరోపితాగ్నేఃసమిధస్తు నాశేసీమాతిగామేచ పరాగ్ని
వేశే । అయాశ్చ మంత్రేణచసంధిరగ్నేః పరస్వ చాగ్నాతుస
మిత్పునస్త్యా॥

(ఆరోపితాగ్నేః సమిధోనాశే గృహమాపాసనాగ్నా సంస్థితేయది
సీమాతిక్రమశ్చస్యాదయాశ్చేతి జుహుయాత్ ఏకస్మిన్ హుత్వారోపి
తాగ్నావనోయదిహుత్వా అగ్నిసమారోపణంకృత్వా అత్రాప్య
గ్నిసంసర్గప్రాయశ్చిత్తం కుర్యాత్. హోమాత్సమిధ్యాత్మన్యారోపిత
ఏవయదిప్రశామ్యేత్ గ్రామాంత్యజోబహిరంత్యజః శూద్రఃశ్వాయ
దిస్పృశేత్ మూత్రపురీషాభ్యాముపహతిః స్యాదేవమాదయోనాశ
ప్రభేదాస్తేషుసర్వేషు పునరాధానంస్యాత్)

అన్వాధానేష్టిమధ్యేఽగ్న్యనుగతప్రాయశ్చిత్తమ్

(అన్వాధానేష్టిమధ్యేఽగ్న్యనుగతౌ, అయాశ్చే, తిమంత్రేణవత్స మాణవత్పునః సంధానంకృత్వా ఓంభూర్భువస్సువస్వాహేతి సంకల్ప పూర్వకం ప్రాయశ్చిత్తంసంస్కృతాజ్యేనహుత్వా పునరన్వాధాన పూర్వకమిష్టింకుర్యాత్ — ఇత్యగ్న్యనుగత ప్రాయశ్చిత్తం—

ఔపాసనాగ్నిద్యయ సంగతిశ్చేదగ్నిం సమారోపణతోవిభక్తః పూర్వస్య హోమేవివిచేచ్ఛరుస్యాత్పశ్చాదహోతుః పథిక్చుసోఽపి సంస్పృష్టోయస్యగృహ్యగ్నిరన్యగృహ్యగ్నినాసహ చతుర్విచయోః కుర్యాన్యద్వా పణ్ణాహుతిర్భవేత్ చతుర్విచయోః కార్య ఇత్యుక్తే వివిచేష్టింకుర్యాదిత్యర్థః తత్కథం॥ యథా అథ వివిచేష్టిః — ఇథాః బహిఃకరుపసాద్యా గ్నేరుపసమాధానాద్యగ్నిముఖాంతంకృత్వా చరు గ్గ్ శ్రవయిత్వా సకృదుపస్తీర్య ద్విరవదాయ సకృదభిఘాత్యాగ్నయే వివిచయేస్వాహా అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహేత్యాహుతీహుత్వాశేషం పరిసమాపయేత్ ॥

వైదికాఽగ్నిద్యయప్రాయశ్చిత్తమ్

శ్లో॥ వైదికాగ్నిద్విసంస్కరే సమిధాద్యేప్రతాపయేత్ । అయంతఇతి మంత్రేణ యుగపచ్ఛతతఃపునః । విభజ్యాఽగ్నింప్రతిష్ఠాప్య ప్రహరే త్సమిధాతతః । ఆజుహ్వనేతిమంత్రేణ ప్రాయశ్చిత్తంసమారభేత్ । అయాశ్చేతిచమంత్రేణ సమస్తవ్యాహుతీస్తథా । చరుశ్చాపిచకర్తవ్యో జహుయాద్వివిచేతిచ॥

అస్యాఃకారికాయాస్తాత్పర్యర్థఉచ్యతే.

వా॥ స్వసాపాసనాగ్ని రన్యోపాసనాగ్నినా సంస్కరేసతి తద్దోషపరి హారార్థం తత్ప్రాయశ్చిత్తంకరిష్య ఇతి సంకల్ప్య । అయంతేయోనిర్ ఋత్వియః ౭రయిగ్గ్ స్వాహా ఇతిమంత్రేణసమిధాప్రతాప్య విభాగేనస్వీ కృత్యాన్యతాకికాగ్నిం విధివత్ప్రతిష్ఠాప్య ఆజుహ్వనః... ౭సీదత ఇతి మంత్రేణస్వకీయసమిధంవిధి వత్ప్రతిష్ఠాపితేగ్నాప్రహృత్య అగ్నింప్రజ్వాల్యాలంకృత్య పరిస్తీర్య, పరిస్తీర్యచరుగ్గ్ శ్రవయిత్వా పాత్రాసాదనాద్యగ్నిముఖాంతే అయాశ్చేతివ్యాహుతిభిశ్చ ద్వే ఆహు

తీహుత్వా సకృదుపస్తీర్యద్విరవదాయ సకృదభిఘారయత్యగ్నయేవి
విచయేస్వాహ అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహేతి తంత్రశేషంసమాపయే
దిత్యుభయోః సమానం తత్త్రవిహారకర్తాపూర్వం పథిక్పద్మణేష్టిం
కృత్వాపశ్చ దేవం ప్రాయశ్చిత్తం.

విహారకర్తృలక్షణమ్

విహారకర్తాపూర్వం పథిక్పద్మణేష్టింకృత్వాపశ్చ త్సం సర్గనిబంధ
నేష్టింకృత్యాదితికారికా కారస్యాభిప్రాయః॥ తత్కథమితి॥ అన్యస్య
వహ్నాచచరోవ్యవహ్ని విహారకర్తాపథిక్పద్మణేష్టిః స్వాగ్నాసమారో
పణతో వివిక్తిద్వయోశ్చసంసర్గ నిబంధనేష్టిః ॥ ఇతివచనాత్॥ అన్య
స్యపరస్యవహ్నా స్వవవహ్నిమారోవ్యవిహారతియోమూఢః అసావిహా
రకర్తాతస్య విహారకర్తుః ప్రియశ్చిత్తమనయాకారిక యోచ్యతేకిం
తత్ప్రియశ్చిత్తమితి విహారకర్తుః పథిక్పద్మణేష్టి రిత్యుక్తత్వాత్పథి
క్పద్మణేష్టిర్విధియతే॥

పథిక్పద్మణేష్టిః

పథిక్పద్మణేష్టింకుర్యాదితిస్వాగ్నాసమారోపణతోవిభక్త్యత్యు
క్తత్వాద్విహారకర్తా పూర్వోక్తప్రకారేణ యజ్వాగ్నింవిభజ్యస్థండితే
లాకికాగ్నింప్రతిష్ఠాప్యతస్మిన్నగ్నాసమిధమాజహ్వనః.....ఽసీదత,
ఉద్బుధ్యస్వాగ్నే.....ఽతంతుమేతం ఇతిద్వాభ్యాంప్రహృత్య సంపరి
స్తీర్యచరుగ్ శ్రవణత్వా పాత్రాసాదనాద్యగ్నిముఖాంతే అయాశ్చ
వ్యాహృతిభిశ్చ ద్వే ఆహుతీహుత్వాఽథ పూర్వవదవదానక్రమేణ
చరుంగృహీత్వా ఽగ్నయేపథిక్కృతేస్వాహ ఽగ్నయే స్విష్టకృతేస్వా
హేతి ద్వే ఆహుతీహుత్వా ఉపరిష్టా తంత్రంకృత్వా పశ్చాత్సంసర్గ
నిబంధనేష్టింకుర్యాదితి విహారకర్తృరయంవిశేషఃవివిచేష్టిఃపూర్వవత్॥
ఇతిపథిక్పద్మణేష్టిః॥

అథవైదికలాకికాగ్నిప్రియశ్చిత్తమ్

శ్లో॥ లాకికేవైదికేవాఽపి సంస్పృష్టస్తుమిథోభవేత్ । స్థాలీపాకం
తువివిచేః పునస్త్యేత్యుపఘాతకే । సృష్టావగ్నాసదామూఢ శ్చారణ్యా
త్మసమిత్సుచ । పూర్ణపాత్రించనేర్థంచ బహిఃశ్చఽపివినాచరుం॥

అజ్యసంస్కారపర్యంతం అగ్నిస్థాపనపూర్వకం । చతుర్ద్రహీతంజుహు
యా నృనోజ్యోతిరితీత్యుచా॥

ఔపాసనాగ్నివై తానికాగ్నిప్రాయశ్చిత్తమ్ (కవివల్లభః)

ఔపాసనాగ్ని రౌపాసనాగ్నినాచవై తాని కాగ్నిర్వైతానికాగ్ని
నావైదికాగ్నినాసంసర్గే . అయం తేయోనిర్ఋత్వియ, ఇతిప్రతాప్య
పృథగగ్నిముపసమాధాయ సంసర్గప్రాయశ్చిత్తంకరిష్య ఇతిసంకల్ప్య
సమిధావగ్నౌ ఆజుహ్వనేతి ప్రహృత్య . అయాశ్చేతిహుత్వా అగ్న
యేవివిచయేచరుఃకార్యః యదితాకికాగ్నిసంసర్గః స్యాత్పునస్త్యాదిత్యే
తిసమిధం ప్రహృత్య అయాశ్చేతిజుహుయాత్॥

ఔపాసనా గ్నౌ బ్రహ్మచార్యగ్నిసంసర్గేప్రాయశ్చిత్తమ్

శ్లో॥ బ్రహ్మచర్యగ్నిసంసర్గే ప్రాయశ్చిత్తంకథంభవేత్ । కామా
వకీర్ణ కామాది ద్వాభ్యామాజ్యేనహవయేత్ । ఔపాసనాగ్నౌవత్స
గ్నికార్యేచౌపాసనేనై వనవహ్నినైవ । పాహీతిపంచాధమనస్వీతీంచ
స పైత్యనాజ్ఞాతమథత్రయంచ॥

ద్విభార్యగ్నిసంసర్గప్రాయశ్చిత్తమ్

రాగాద్గృహస్థస్య వివాహపూర్వేపత్న్యభవేతాంయది తత్ర
వహ్నౌ । వక్ష్యామి సంసర్గమనుక్రమేణ గాహాస్థ్యమంత్రస్య సకృత్త్వ
స్థిద్వై । ద్వితీయవహ్నిం విధినాసమింధేద్ద్వితీయ పత్న్యమవలంబితా
యాం సమస్త ఆరభ్యతతఃపరస్తాద్భ్రహ్మంత వేదస్త్వితిమంత్రకేణ
చతుర్ద్రహీతం జుహుయాత్తదగ్నౌ వయంతమంత్రేణ సమిధ్యచా
గ్నిం ఆరోప్యపూర్వంవిధినాసమింధేదగ్నిం సమింధేత్సమిధంనిదధ్యాత్ ।
ఆజుహ్వ ఉచ్ఛృధ్యపదద్వయేన ద్వారైరుపస్పర్శతఏవభర్తా । యోబ్ర
హ్మసూక్తేన చతుర్ద్రహీత్వాపరిస్తృతాగ్నౌ జుహుయాత్సచైవ సమి
ధగ్ం సమిత్యాది పురోనువాక్యామనూచ్య పశ్చాచ్ఛుచుచాజుహోతి,
సమాదిమంత్రేణపరేణ హుమామః ఇతివాపాతః, పరీషఆరభ్యపురోను
వాకం శేషాభిర్ఋగ్భి జుహుయాత్తదగ్నౌ సమాదిమంత్రేణేతిసమి

తగ్ం సంకల్పేథా మిత్యక్తం అపరేణేతి అన్నేపురీషేత్యక్తం ఇతి
ద్విభార్యాగ్నిసంసర్గప్రాయశ్చిత్తకారికాః-ఇత్యగ్నిసంసర్గప్రాయశ్చిత్తం
అథస్మార్తాన్వాధానేష్టిమధ్యేప్రాయశ్చిత్తముచ్యతే.

తత్రాదావన్వాధానమధ్యే విస్మరణేప్రాయశ్చిత్తం ॥ శ్లో॥ అన్వా
ధానమక్మత్వైవ సమిధ్యాత్మనివాయది । ఆరోపితానలస్తత్రమంత్ర
పూర్వంతదానలం । విస్మజ్యతాకికేవాఽగ్నా వలంకుర్యాత్ప్రరిచ్యతై ।
పునస్తాద్విత్తమంత్రేణ నిదధ్యాత్సమిధంతతః । శ్రద్ధాంమేధామితిప్రో
చ్య నమస్కృత్యాఽథపూర్వవత్ । అన్వాదధ్యాత్ప్రయత్నేన భుక్త్వా
విస్మృత్యచేద్యది । సాయమాపాససంహుత్వా అనాజ్ఞాతత్రయేణచ ।
హుత్వావాయదివాజస్తా పూర్వవత్సమిధంన్యసేత్ । అన్వాదధ్యా
ద్యదాసాయ మతీతాదుక్తమార్గతః । అనాజ్ఞాతత్రయేణాఽథ త్వంనః
సత్వంన ఇత్యపి । ఆజ్యాహుతీఃపంచహుత్వా భూరాదివ్యాహుతీస్తథా ।
అన్వాధానంవిధాయాథ స్థాలీపాకంసమాచరేత్ ॥

అన్వాధానేష్టిమధ్యేగ్రహణప్రాయశ్చిత్తమ్.

విశ్వప్రకాశికాయాం శ్లో॥ అన్వాధానేష్టిమధ్యేతు గ్రహణేచంద్రసూ
ర్యయోః । ఉదుత్యముద్వయంచిత్రం హుత్వాజ్యేనేష్టిమాచరేత్ ।
సూర్యోపరాగస్తత్రేన జుహుయాదాహుతిత్రయం । చంద్రోపరా
గేతునవో నవోభవతిమంత్రతః । యమాదిత్యాఅనేనాఽపి జుహుయా
దాహుతిద్వయం ॥

బృహన్నారదీయే.

శ్లో॥ అన్వాధానేష్టిమధ్యేతు గ్రహణేచంద్రసూర్యయోః । ప్రాయ
శ్చిత్తంమునిశ్రేష్ఠాః కథంకుర్వంతియాజ్ఞికాః । చంద్రోపరాగేజుహు
యా దప్పుమేసోమఇత్సృచా । ఆప్యాయస్వేత్యచాచైవ సోమయా
స్తఋచాతథా । సూర్యోపరాగేజుహుయా దుదుత్యంజాతవేదసం । ఆస
త్యేనోద్వయంచైవ త్రయోమంత్రాడిదాహృతాః ॥

అథాస్యప్రయోగః — గ్రంథాంతరే.

అన్వాధానేష్టిమధ్యే చంద్రగ్రహణంచేదిష్టిదినఏవహవిరాసా
దనాంతంకృత్వా అన్వాధానేష్టిమధ్యే చంద్రగ్రహణదోష ప్రాయశ్చి

తార్థమజ్యహూమం కరిష్య ఇతినంకల్ప్య నవోనవోభవతి.....
 ఆయుఃస్వాహా, ఇదం యమాదిత్యాఅగ్ంశుం.....గోపాయస్వాహా
 ఇదం ఆభ్యాం ద్వేప్రకృతాజ్యే నై వాహుతీ హుత్యా తంత్రశేషం
 సమాపయేత్ :—

సూర్యగ్రహణంచేద్ధవిరాసాదనా నై తిస్రజ్యహుతయః ఉమ
 త్యంజాత వేదసం ఉద్వయం తమసస్పరి చిశ్రిం దేవానాం.....తనుష
 శ్చస్వాహా ఇకం, ఏవంహుత్వా తంత్రశేషంసమాపయేత్ || ఇతిగ్రహ
 ణప్రాయశ్చిత్తం ||

అన్వాధా నేష్టిమధ్యేప్రయాణమ్

శ్లో॥ అన్వాధానేష్టిమధేతుప్రయాణేసముపస్థితే తుభ్యంతాఅంగిర
 స్త్వేతి॥ సంకల్పపూర్వకం సంస్కృతాజ్యంహుత్వా రణ్యాదిషుసమా
 రోప్య హోమకాలేప్రతిష్ఠాప్యప్రతిపద్ధోమ పూర్వకమిష్టిం కుర్యాత్
 అన్వాధానప్రతిపది ప్రమాదాదిష్ట్యకరణే తృతీయాదికతిథిషు ప్రాత
 రాపాసనోత్తరం సంకల్పపూర్వకం సంస్కృతాజ్యంవ్యస్త సమస్త
 వ్యాహృతిభిర్హుత్వా పునరన్వాధానయాగంకుర్యాత్ ||

అన్వాధానేష్టిమధ్యేస్త్రీయాంరజస్వలాప్రాయశ్చిత్తమ్
 పత్నీరజస్వలాభవతియది తథాపంచమాదిదివ సేనద్యస్కాలాన్వా
 ధానపూర్వకం జహుయాత్.

అన్వాధానాత్పరతః స్త్రీరజస్వలాచేత్తాం గృహస్తరే స్థాప
 యిత్వా ప్రతిపద్యేవజహుయాత్ — ఇతి రజస్వలాప్రాయశ్చిత్తం.

అన్వాధానేష్టిమధ్యే ప్రాయశ్చిత్తాని సమాప్తాని.

అనాదిష్టప్రాయశ్చిత్తమ్.

శ్లో॥ ప్రాయశ్చిత్తమనాదిష్టం వారుణంతువినిర్దిశేత్ ।
 అనాదిష్టాదేవతాచే దగ్నిమేషప్రచక్షతే॥

అనాదిష్టప్రాప్తయశ్చిత్తే , ఇమం మేవరుణ , ఇత్యాదివాచనోద్దహరణ
యాత్ దేవేత్వనాదిష్టే అగ్నయ ఇతిత్యాగంకుర్యాత్ — ఇత్య
నాదిష్టహోమః.

విధురాగ్నిసంధానమ్

శ్లో॥ ఉద్ధృత్యవహ్నింప్రణవేనచాదా అన్వగ్నిరిత్యాథహరేత్పుర
స్తాత్ । నిధాయపృష్టోదివిమంత్రీ కేన తతస్తుహోమఃశకలైశ్చతుర్భిః ।
రేఖాదయానైవచతత్సతాంసవిశ్వానినోద్యానఇమేచమంత్రాః । నారో
పణంనాప్యవరోపణంవా ప్యుత్పత్తిరేవంవిధురానలస్య । నిత్యానినైమి
త్తికకామ్యకర్మ తతైవకుర్యాద్విధురఃసదైవ ।

ఇతి కేహంచినృతం - ఆరోపణంచాప్యవరోపణంచ మతేన కే
హంచేదమే అదిష్టం వివాహసన్న్యాసమృతాంతమత్రగృహీతకుర్యా
ద్విధురోపియజ్ఞాత్ ॥

అస్వార్థః.

ప్రణవేనాగ్నిముద్ధృత్య అన్వగ్నిరుషసామగ్రిమఖ్యత్
ఆతతానఇతిపురస్తాదాహరేత్ పృష్టోదివిపృష్టోఅగ్నిః.....పాతునక్తం
ఇతినిధాయ తతోహోమశ్చతుర్భిః శకలైఃకార్యః తత్రరేఖాదయోన
సన్తి తత్సవితుర్వృద్ధీమహే ఇత్యేకశకలం తూష్ణీమగ్నానిదధ్యాత్ ।
తాగ్ంసవితుర్వరేణ్యస్యచిత్రాం....మహీంగ్ం ఇతిద్వితీయాం విశ్వా
నినోదుర్గహః.....తనూనాం ఇతితృతీయాం అద్యానోదేవసవితః....
తన్మఱసువ ఇతి చతుర్థీం ఏవంతూష్ణీందత్వా తతోనిత్యోపాసనాది
కర్మాణికుర్యాదా వివాహోదాసన్న్యాసమామరణమితి విధురాణామా
చారః : — ఇతి విధురాగ్నిసంధానవిధిః॥

వా॥ యదిప్రోషితేయజమానే పత్నీస్వోపస్థితమగ్నిం గ్రామ
మర్యాదమభ్యానయేత్ పునరాధేయంతస్యా? ప్రియశ్చిత్తరిత్యాప
స్తంబీయం తయాదభ్యానయనేనదోష ఇతిసంగ్రహకారః యదిప
త్న్యాంసీమాతిగామిర్యాం ఆదిత్యోభ్యుదియాత్ దస్తమియాద్వా
పునరాధేయం తస్యప్రాప్తయశ్చిత్తిరిత్యాపస్తంబీయం ప్రజ్వలతిజ్వలనేన
దోష ఇతి సంగ్రహకారః యది సమారూఢాభవన్తిత్యాపస్తంబీయం

యదిప్రత్యగగ్నినుచ్ఛ్వసేత్పునరాధేయంతస్య ప్రాయశ్చిత్తిరితిసంగ్రహాకారః॥ యదిజ్వలన్నగ్నిరన్యత్రోన్నయః స్యాదనుచ్ఛ్వసన్నేవనయేత్ యద్యద్యుచ్ఛ్వసనీయం స్యాత్తంభూమానిధాయ యధేష్టముచ్ఛ్వసన్పునరుద్ధృత్యనయే దిద్ధంద్వితీయముచ్ఛ్వస్యాఽపినయేత్ యదితృతీయముచ్ఛ్వస్యాఽపినయేత్పునరాధేయంతస్య ప్రియశ్చిత్తిరితి సంగ్రహాకారః — అథ యదిప్రత్యక్షమవరూడాగ్నిః కథంచిత్ప్రశామ్యత్య పహ్రియతేవాయదిచై నంగాహ్వాగ్నిరదిభవేవాఽన్యజ్యోదక్యాం పతితా ఉపస్పృశేయర్వాయదిచే తస్మిన్మాత్రాదిభిర్నీయతే తత్రదశాహం ద్వాదశాహంవాసహూయతే యద్యగ్న్యాగూఢసమిదప్పునిమజ్జే దాహరణాదిసమానం యదిచతురహం నహోయతేతిభేదమేకేవదన్తి పతితాదిసంస్పర్శనం సమానశ్వా ఉపస్పర్శనేఽపితయేతి భేదమేకేవదన్తి ఉదయాస్తమయంవేతినమానం యద్యంతరాతథాఽన్యత్రాఽప్యనాన్యతే దేశేవాసమావృతేఽపిత్రిభిః పంచభిర్వాసమాహూతేగ్నాహూతే ఽహూతేవాపరస్య వహ్నివిత్యేక ఉపదిశన్తి తేషామేకైకం పునరాధానకారణానిభవన్తి అథాగ్నిత్యాగప్రియశ్చిత్తాని ॥ ఏవభవన్తి.

ప్రమాదాదగ్నిత్యాగప్రియశ్చిత్తమ్.

స్కందపురాణే॥ శ్లో॥ హుతాశనంవాయోవిప్రః ప్రమాదాత్త్యజతిప్రభో । ప్రాణాయామశతంకుర్యా దుపవాసంతతఃపరం॥ — త్రిరాత్రిత్యాగేప్రాణాయామః జ్ఞాతం? అతఃఊర్ధ్వం ద్వాత్రింశదాత్రిపర్యంతముపవాసః

* అథకూర్మపురాణే. *

శ్లో॥ షష్టిరాత్రింత్యజేదగ్నిం ప్రమాదాత్త్యజతిప్రభో ।

ఉపవాసంతతఃకుర్యా త్ప్రజాపత్యంతతఃపరం॥

వా॥ మాసద్వయే త్రిరాత్రమత ఊర్ధ్వంసంవత్సర పర్యంతమగ్నిత్యాగే ప్రజాపత్యకృచ్ఛంప్రమాదాదగ్నిత్యాగే అయాశ్చాగ్నేఽసీత్యాత్రిరాత్రాన్మనోజ్యోతిఃత్యా సప్తరాత్రాత్తత ఊర్ధ్వమాదశరాత్రాత్రిస్త్రస్తంతు మతీశ్చప్రాణాయామశతంవావింశతిరాత్రా దుప

వాసంచాత్రిశదాత్రా దేతావదేవ సముచ్చయ ఇతః ఊర్ధ్వాయావ
దుక్తమేవ జానీయాదాపి రాత్రా త్రిసోరాత్రీ ఉపవసేత్పాజా
పత్యస్యకృచ్ఛసార్థంతావతా ఊర్ధ్వాయాసంవత్సరాశ్చుర్ణంప్రాజా
పత్యంవా తతః ఊర్ధ్వమశితక్త్యానువృత్త్యా సంవత్సర ఏకస్మిన్కృచ్ఛం
విద్యాచ్ఛక్తోవిద్య మానాయాంచయోఽగ్నిన్ నాధత్తే నా స్తికోచాల
సోవాఽస్తిక్త్యా దగ్నిత్యాగే మాసద్వితయమేకకృచ్ఛం విద్యాత్.
మాసచతుష్టయేకృచ్ఛాదాతత్ పశ్యతీన్ కృచ్ఛాన్ అతః ఊర్ధ్వ
మబ్దకృచ్ఛాన్ విద్యాదతః ఊర్ధ్వంచ ప్రత్యబ్దంపంచపంచ కృచ్ఛాణో
త్యేవంయావత్ పద్వింశద్వత్సత్సతీతేషు పద్వింశద్వత్సేషు వషాన్
నాతివర్తనే.

అలస్యాదగ్నిత్యాగేప్రాయశ్చిత్తమ్

అలస్యాదగ్నిత్యాగే ద్వాదశాహమతిక్రమేత్రిణాత్రిముపవా
సంప్రాయశ్చిత్తం కృచ్ఛార్థంవా మాసాతిక్రమే ద్వాదశాహ ముప
వాసం కృచ్ఛద్వయంవా సంవత్సరాదిక్రిమే మాసోపవాసః పయో
వాభక్షణంవా పంచకృచ్ఛంవా సంవత్సరాత్పరస్తా దాహాన్మాసా
దప్తాకృచ్ఛాశ్చ ద్వితీయాబ్దాదేకాదశ కృచ్ఛాభవన్తి ఏవంయావ
దష్టాదశ సంవత్సరంతతోష్టాదద్యాలస్యాత్యజేవహ్నిమ్ । ద్వాదశా
హపరంతథా॥ శ్లో॥ ఉపవాసంత్రయహంకుర్యాత్ప్రశ్చాన్మాసంతథైవచద్వా
దశాహముపవాసం పాన్మాసాతిక్రమేతథా మాసంపయోవ్రతం కుర్యా
ద్వత్సరాతిక్రిమేతథా మాసోపవాసః కర్తవ్యః పయోవాభక్షయేత్త
థా కూశ్మాండహోమః కర్తవ్యః క్రమేణోభయమేవవా । ద్విమాసం
వాత్రిమాసంవా కాలాల్పక్ మహావ్రతః । పయోవ్రతమతః ఊర్ధ్వం
బహుకాలాత్యయే సతి । ప్రియశ్చిత్తబహుత్వంస్యా దేవమావత్సర
త్రియాత్ । త్రివషాంవర్షమేకంతు ప్రాజాపత్యంచరేద్వితం । ఏవ
మేవాధి కేఽపిస్యాత్ కాలేనైవత్యతోధికం॥ మితాక్ష రాయామప్యేవం
యావత్కాలంచాపయోర్వర్తతే ఏవంయద్యనిమిత్త ప్రియశ్చిత్తం
కృత్వా పునరాధానంకుర్యాత్ । మాసస్థైర్యకప్రస్థద్వయం తండులానాం
మితంకృత్వా హోమద్రవ్యంచదద్యాత్ । ప్రామాదాదాలస్యాద్దశ

రాత్రాద్యదిప్రాయశ్చిత్తంవ్యాఖ్యాతం- తదేవపునరాధానం తత్రతత్ర
కృతంభవత్యతః పురస్తానతః పరత్రాఽపిప్రాయశ్చిత్తం యయా
నిమిత్తం పునరాధానంచభేదేనైవ విధీయతఇతి-

అస్మిన్నర్థేకారికాః

శ్లో॥ సీమాద్యవ్యతీతేచవిసప్త ఏవఆరోపితానామవరోపితేచ | ఔషా
సనేపర్వణిచాఽతిపన్నేఽన్త్యంవదన్త్యేవ కపర్దిశిష్యాః॥ — సూత
కాంతరితేవహ్నా మనోన్వాభూర్భువస్సువః | మధ్యేపర్వణ్యతీతేతు పున
స్సంధానముచ్యతే॥

పునస్సంధానాంగహోమద్రవ్యపరిమాణమ్.

తత్రకారికాకారః॥ శ్లో॥ యదిమాసమహోమిన్యాద్విప్రాయగు
గుశాలినే | పంచప్రస్థంతతోదద్యాత్తండులా వాయవానపి | ప్రతిమా
సంభవేదేవం యథాహోమస్తధైవచ | అబుద్ధిపూర్వమావర్షంయది
కృచ్ఛ్రించరేద్భుధః | ద్విగుణంబుద్ధిపూర్వంతు వర్షాప్రాగనుసారతః
సంవత్సరస్యైకమపిచరేత్కృచ్ఛ్రింవిశుద్ధయే.

గ్రంథాంతరే.

శ్లో॥ యావత్కాలమహోమిన్యాత్తావద్ద్రవ్యంవిశేషతః | తద్దా
నంచైవవిప్రేభ్యో యథాహోమస్తధైవసః | షష్టిప్రస్థమితంధాన్యం
ద్విప్రస్థప్రమితంఘృతం | ఔషాసనస్యవ్యాఖ్యాతం వత్సరస్యమహర్నిభిః |
ధాన్యశ్చబేనతండులా ఉచ్యంతే కేవలధాన్యేనహోమాభావాత్॥

పునస్సంధానమ్.

శ్లో॥ ప్రాజాపత్యంపూషభేతద్విదై వేపుష్యే జ్యేష్ఠాస్వైందవేకృత్తి
కాసు | అగ్న్యాధానంహ్యుత్తరాణాంత్రయేఽపి చిత్రాదిత్యేకీర్తితం
గార్ధ్యముఖ్యైః | అగ్న్యత్పత్తిర్నిశ్చేమా సంధానంసాయమేవచ |
ప్రాతఃపూర్వంనసంధానం సాయంపూర్వంవిధీయతే | రాత్రౌవివాహ
దుత్పన్నే వహ్నింపరిచరేత్స్వయం | రాత్రావతీతఃకాలశ్చేచ్ఛవ్యఃసా
యంతదుపక్రిమః | ప్రక్రమోనిత్యహోమస్య స్థాలీపాకాదనన్తరం |
సాయమేవాదితోబ్రూమా దిత్యేవంమునిరీరితః॥

అథాఽపరః॥ విశోధ్యకాయంవివిధై స్సుకృచ్ఛైర్వప ప్రిదానం
కురుతేయథార్థం, ఏకః పరస్తాత్సహభార్య యాచయతాసురాగూఃకర
ణంవదేత్సః అధీతవేదస్య గృహాద్గృహీత్వాపరిస్తృతేఽగ్నా జుహు
యాదయాశ్చ ఏకాహృతింవ్యాహృతిభిశ్చహుత్వా చతుర్గృహీతేనచ
సప్తహోతా మనస్వతీంచాపిచతుర్గృహీతం యదస్మిన్ యజ్ఞేతిచతుర్గృ
హీతం । ద్విషడ్గృహీతేనచ సప్తవత్సాం తతశ్చ తంతుమతీసమర్థః
హుత్వాజయూద్యంచవరంచదద్యాత్సంధానమగ్నేః పునరేవమేవ.

పునస్సంధానప్రయోగః

బోధాయనః॥ అథాతఃపునస్సంధానవిధిం వ్యాఖ్యాస్యామః ఇత్యాది
అపస్తంబానుసారేణ కృచ్ఛాచ్చాదికంనిర్వర్త్య మంగలస్నాతోభూత్వా
ప్రాణానాయమ్య విచ్ఛిన్నస్యాపాసనస్యాగ్నేః పునస్సంధానంకరిష్య
ఇతిసంకల్ప్య తద్ధోమద్రవ్యంబ్రాహ్మణాయదద్యాత్. — తత్ప్రకారః
ప్రాణానాయమ్య ఏతావంతంకాల మాపాసనాన్ని విచ్ఛేదజనిత ప్రత్య
వాయపరిహారార్థ మేతస్మిన్ ప్రాయశ్చిత్తమేతత్ప్రత్యామ్నాయవా
ఇతిసంకల్ప్య, అవిచ్ఛేదకాలగణనయోః? స్మృత్యుక్తంప్రాగుక్త ప్రా
యశ్చిత్తం దంపతీ సహకురుతాం నవృథక్, ఏవంకాలానురూపం
చరిత్వా — మమ ఔపాసనస్య విచ్ఛిన్నదర్మ పూర్ణమాసస్థాలీపాకా
నాంచ తద్గణనయావ్రీహ్యజ్యద్రవ్యం యథానామగోత్రేభ్యో బ్రాహ్మ
ణేభ్యోయుష్మభ్యం సంప్రదదే ఇతిమంత్రేణ తద్ద్రవ్యం బ్రాహ్మణేభ్యో
దద్యాత్ - తతః శోత్రియాగారాదగ్నిమాహృత్య ఆయతనేవిధినా
ఽగ్నిం ప్రతిష్ఠాప్య ఉపావరోహణంకృత్వా అగ్నిమలంకృత్య స్రుచ
మాజ్యస్థాలీం ప్రోక్షణీగ్ంసువంచాసాద్యజ్యసగ్గ్ స్కారాస్తే సకృద్గృ
హీతేనాజ్యేన అయాశ్చేతివ్యాహృతి భిశ్చ ద్వే ఆహుతీజుహుయాత్
చతుర్గృహీతేనాజ్యేనమహాహవిహోతా మనః పృథివ్యై
స్వాహా, ఇదం పునశ్చతుర్గృహీతగ్ంసర్వత్ర యదస్మిన్ యజ్ఞేంతర
గామి.....ఘృతేనస్వాహా॥ దేవేభ్యఇదం త్రయస్త్రిగ్ంశ తంతకః
...అప్యేతుస్వాహా అగ్నయేతంతుమత ఇదం॥ తంతుంతన్వత్.....
దైవ్యంజనగ్గ్ స్వాహా॥ అగ్నయఇదం, ఉద్బుద్ధ్యస్వాగ్నే.....తంతు

మేతగ్ స్వాహా, అగ్నయేజాతవేదసఇదం ఉదుత్తమంవరుణపాశం...
 స్వామస్వాహా, వరుణాయేదం, ఉద్వయంతమసఃఉత్తమగ్ స్వాహా,
 సూర్యాయేదం, అగ్నేభ్యావర్తిక్జనేనచస్వాహా? అగ్నయేఽభ్యావర్తినఇదం అగ్నేఅంగిరః.....ఆకృధిస్వాహా.
 అగ్నయేఅంగిరసఇదం పునరూర్జా.....విశతఃస్వాహా, అగ్నయే
 అయంసఇదం సహరయ్యా.....విశ్వతస్పరిస్వాహా, అగ్నయేఽ
 యసఇదం, ఏవంహుత్వాద్వాదశ గృహీతేనాఽజ్యేనస్రుచం పూర
 యిత్వా సప్తతేఅగ్నే.....ఘృతేనస్వాహా, అగ్నయే సప్తవత
 ఇదం ఇతి సప్తవత్యాపూర్ణాహుతిగ్ంహుత్వా తతః పరిషిచ్య యస్య
 స్మృత్యేత్యాది హోమశేవంసమాప్య పునః ప్రాణానాయమ్య తంతు
 మతీస్థాలీపాకేన సద్యోయజ్మే॥ ఇతినంకల్ప్య పత్న్యవహంతీ, త్యాగ్నే
 యస్థాలీపాకవత్సమ్యక్ చరుగ్ శ్రపయిత్వాభిఘార్య ప్రాచీనముదీచీనం
 వోద్వాస్యప్రతిష్ఠిత మభిఘార్యాగ్నింధనాది షట్ప్రతప్రయోగాదా
 జ్యసగ్ స్కరాస్తే పత్న్యమన్వారచ్ఛాయా మగ్నయేస్వాహేత్యగ్ని
 ముఖాహుతింజహూతి. అవదానధర్మేణచరుమవదాయ అగ్నయే
 తంతుమతేస్వాహా అగ్నయే తంతుమతఇదం స్విష్టకృదర్థంచరుమవ
 దాయ అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహా అగ్నయేస్విష్టకృతఇదం జయాదీక్
 హుత్వా పరిధయోఽత్ర సశమ్యాఃప్రణీతామార్జనం బ్రహ్మోద్వాస
 నంచకుర్యాత్ అయంతేయోనిర్యాతేఅగ్న ఇతి సమిదారోపణంమా
 త్మారోపణంవా కుర్యాత్. బ్రహ్మణేవరందదాతీ- ఇతి పునస్సంధానం
 తంతుమతీస్థాలీపాకః.

అథ సమిదారోపణాత్మారోపణవిధిరుచ్యతే.

ఆపద్విషయే పక్షాంతరమాహ అయంతేయోనిః.....రయిం,
 ఇతి సమిధమేకామశ్నాప్రతాపయేత్. ఆజహ్వనః.....సీదత,
 ఉద్బుద్ధ్యస్వాగ్నే.....తంతుమేతం, ఇతిపూర్వవత్తాం సమిధంతాకి
 కాగ్నావాదధ్యాత్. అథవా యాతేఅగ్నే.....సక్షయ ఏహి
 ఇతి దక్షిణహస్తంప్రతాప్యనాసాపుటాభ్యాంవా అన్యేనవా అగ్నిమా
 త్మనిస్థాపయేత్ ఉపావరోహ.....దురోణే ఇతి సమిధమేకాం

తాకికాగ్నాప్రక్షిపేత్. హోమాదికంసమాసంహవిర్యద్ధుతంతావద్దా
యత్రీంజపేత్.

శాద్ధమధ్యే అసపత్నీకస్యపునస్సంధానమ్

శ్లో॥ నష్టాగ్నిర్దూరభార్యశ్చే త్పార్వణేనముపస్థితే।

సంధాయాగ్నింతతఃశాద్ధం కృత్వాఽగ్నింవిన్యసేత్పునః॥

హోమకాలః.

ఛందోగపరిశిష్టే॥ శ్లో॥ ఉదితేఽనుదితేచైవ సమయాధ్యుషి తేతథాః
సర్వాదావర్తతేయజ్ఞ ఇతీయంవైదికీశ్రుతిః । రాత్రేస్తుషోడశేభాగే
గ్రహనక్షత్రభూషితే । కాలంతవనూదితేజ్ఞాత్వా హోమంకృర్యాద్వి
చక్షణః । పృథాతసమయే ప్రాప్తే నష్టేనక్షత్రమండలే । రవిర్యావన్న
దృశ్యేత సమయాధ్యుషి తంచతత్ । రేఖామాత్రంప్రదృశ్యేత రశ్మి
భిశ్చసమన్వితః । ఉదితంతద్విజానీయా త్తత్రహోమంప్రకల్పయేత్ ।
సాయంతంసఏవ॥ యథాఛందోగపరిశిష్టే । యావత్సమ్యజ్ఞిభాప్యంతే
నభస్యతాణిసర్వతః॥ -నచాతమాపై తితావత్సాయంతంహూయతే.

అథాశ్వలాయనః.

శ్లో॥ సమ్యజ్ఞిమోచతిరవౌ సాయంచజహుయాత్సదా।

అధపాతర్హునేన్నిత్య ముదితేఽర్కేయథావిధి॥

తత్రగౌణకాలః.

శ్లో॥ ప్రాతర్హోమఃసంగవాన్తః కాలస్త్వభ్యుదితేతథా । సాయమస్త
మితేహూమః కాలస్తునవనాడికాః॥ — ఇతిచంద్రశేఖరేఆపస్తంబః॥
సముద్రోవాపిషయదహోరాత్ర స్తస్యేతేగాధే త్థిరేయస్సన్ధిస్తస్మాత్సం
ధాహోతవ్య మితీశైలావిబ్రాహ్మణంభవతి. నక్షత్రందృష్ట్యాప్రదో
పేనిశాయంచాసాయముపస్యాదగ్ం సాయవిదితే ఉదితేవాపాతస్స
ఉదితే జహోత్యగ్నిష్టోమంతనాఽవరుంధే యంమధ్యందినే జహోతి
కధ్యంతేఽవరుంధేయ మపరాష్ణాజ్జహోతి షోడశినంతేనచాఽవరుంధే
యత్పూర్వరాత్రంజహోతి ప్రథమంతేన రాత్రిపర్యాయ ప్రాప్నోతి
యన్మధ్యరాత్రేజహోతి మధ్యమతేన రాత్రిపర్యాయ ప్రాప్నోతియద

పరరాత్రేజఘన్యంతేన రాత్రిపర్యాయప్రాప్నోతి యస్సమృద్ధనేత
సర్వేష్వేతేషుహోతవ్య మాపది హుతంత్యేవ ప్రతిపాదితమితివిజ్ఞా
యతే — , నుర్భిక్షేరాష్ట్రసంచారే దేహానిత్యంరుగాదిషు, ఇత్యా
ద్యాపత్రావేవై తేకాలాఃపక్షాః స్వస్థకాలేష్వేతే నజుహుయాదిత్యర్థః—
శ్లో॥ స్వకాలఉత్తరేగౌణ కాలఃసర్వస్యకర్మణః । సర్వత్రగౌణకా
లేషు కర్మబోధితమాచరేత్ । ప్రాయశ్చిత్తంవ్యాహృతిభి ర్హుత్వా
కర్మసమాచరేత్॥

ముఖ్యకాలహోమాతీతప్రాయశ్చిత్తమ్.

చంద్రశేఖరే॥ ముఖ్యకాలాఽతిపత్యై గౌణకాలే సర్వప్రాయశ్చిత్తం
హుత్వాహోమఃకార్యః । గౌణాతిసత్తావపీష్టి కాలపర్యంతం ప్రత్యేకం
సర్వప్రాయశ్చిత్త మతీతనానాఽనుష్ఠానమితిపూర్వమేవోక్తం । ముఖ్య
కాలేయదావశ్యం కర్మకర్తుంసశక్యతే । గౌణకాలేపి కర్తవ్యం గౌణేష్య
త్రేద్యశోభవేత్ ॥ — అత్రకారికాకారః॥ ముఖ్యకాలాతికృమేణ
సమస్తవ్యాహృతిభి రేకాజ్యాహుతిః ప్రాయశ్చిత్తే విశేషేణయత్ర
నోక్తోభవేద్విధిః । హోతవ్యాజ్యాహుతిస్తత్రభూద్భవస్సుతీరితమ్॥

హోమామాతీతప్రాయశ్చిత్తమ్.

శ్లో॥ ఆసాయమాహుతేఃప్రాతరాపాతఃసాయమాహుతిః । ఏత
యోరుభయోహీనే మనోజ్యోతిరితిస్మృతః॥ — అర్వాక్త్తిరా
త్రంజుహుయాదయాశ్చ ఆసప్తగాత్రంచమనస్వతీంచ । ఏకాదశాహే
సహతంతుమత్యాఆద్వాదశాహేభవదగ్నినాశః॥ — కేచిచ్చతు
ర్థాంహోమానామప్యతిపత్యై సర్వప్రాయశ్చిత్తమేవేతివదన్తి॥ నాతీత
హోమః — గ్రంథాంతరే, గౌణకాలాతికృమే, మనోజ్యోతి, రితి
మంత్రేణచతుర్గ్రహీతాజ్యాహుతిరేక ఇతిప్రాయశ్చిత్తవివేకః॥

అథ హోమలక్షణముచ్యతే.

శ్లో॥ అంగుల్యగైర్న హోతవ్య మకృత్వాంగులిభేదనం । అంగుల్య
త్రపార్శ్వేణ హోతవ్యమితివాస్థితిః । సంధ్యాయాంవిధినాప్రాతరుష
తిషేతఆశిషః॥

నిత్యహోమప్రకారః.

అథ కృతప్రాణాయామః ప్రాతరాపాసనహోమంకరిష్య ఇతి సంకల్ప్య పరితః పర్యుక్ష్యఅక్షతై ర్యవై ర్యాఽగ్నిమలంకృత్యపరిషిచ్య ప్రాజ్ఞుభోఽగ్నయే స్వాహేతిహస్తేనమధ్యేఽగ్నోహుత్వా వషీకాయసీముత్తరాముత్తరాహుతి మగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహాత్యుత్తరార్ధపూర్వార్ధేజుహోతి తత్రప్రతిపదోక్త దేవతాహుతిసంసర్గనకుర్యాత్ . యదిభవేచ్ఛేద్యత్రవేదే, తిసమిధమేకాంహారయేత్ తదుత్తరం పరిషిచ్య తదుక్తం కారికాయాం- శ్లో॥ సంసర్గపూర్వయాహుత్యాయది స్వాదుత్తరాహుతిః శతైకాంసమిధంనద్యా ద్యత్రవేదవనస్పతే వనస్పతింసముద్దిశ్యతూష్టింవా సమిధంన్యసేత్ స్వాంజలినా, ఉద్ధాయ అగ్నేతతోఅంతమః ... అస్మాత్, ఇత్యుపస్థాయోపవిశ్య స్వస్తి శ్రద్ధాంమేధాం... హవ్యవాహన, ఇతిస్వర్ణస్పృష్ట్యాఽగ్నేర్నమస్కారంకుర్యాత్ . ఏవమేవప్రాతర్హోమః. తత్రాయంవిశేషః. ప్రాణానాయమ్య ప్రాతరాపాసనంవాతండులైర్హోమ్యామీతిసంకల్ప్య అలంకృత్య పరిషిచ్య సూర్యాయస్వాహేతి ప్రాతరాహుతింజుహుయాత్. శేషం సమానం — ఏవం యావజ్జీవం స్వయమేవకుర్యాత్.

స్వకర్తృకహోమనిషేధకాలః.

అత్రతుబాధకాభావే నస్వకర్తృరేవహోమః ఆశౌచాదాతుప్రతినిధికార్యః తదుక్తం బృహస్పతినా, సూతకేమృతకేవాపి అశక్తాశ్రద్ధభోజనే, ప్రవాసాది నిమిత్తేషు హవయేన్నతు హవయేత్ — ఆశ్వలాయనోఽపి, స్మార్తాగ్నింసూతకేశాలేస్వయంనజుహుయాద్విజః ఇతి స్మార్తగ్రహణాచ్చోతేనదోషః - యమోఽపి, శ్రౌతేకర్మణి తత్కాలంస్నానాచ్ఛుద్ధి మవాప్నుయా, దితివిశేషవచనాత్సైవాధికారః, నస్త్రీజుహుయాన్నాఽనుపేతః, స్త్రీ, అనుపసేతద్విజగ్రహణార్థమితి. అథ కర్తాలశక్తశ్చేదృత్వి శాదిభిర్హోతవ్యం..

కృష్ణభట్రియే.

ఋత్విక్స్వత్రగురుభ్రాతృభాగినేయజామాతారోహూయేరకా
యావద్ధోమస్తావత్పత్నీనాఽశ్నీయాత్ స్వస్యాఽసన్నిధానేఽప్యేవమేవ!

గ్రంథాంతరేవిశేషమాహ.

శ్లో॥ పత్నీపుత్రకుమారీచ శిష్యవాణ్ణాతిబాంధవాః। ఋత్విక్సుత్రో
గురుభాకతా భాగినేయోఽథవిట్పతిః । ఏతైరేవహుతంయత్తు తదు
తంస్వయమేవతత్ । గ్రామాంతరంగతేపత్యై తద్భార్యాహోమయే
త్స్వయం । అగ్నింప్రార్థయతేవి ప్రాత్యాయంప్రాతస్తుహోమయేత్॥

దంపత్యోరసమక్షహూమః.

శ్లో॥ అసమక్షంతుదంపత్యోః హోతవ్యంనర్హిగాదినా।
ద్వయోరప్యసమక్షంతు భవేద్దుతమనర్థకం॥

సమస్యహోమః

శ్లో॥ అగ్న్యైత్పత్నిశిష్టేయా సంధానంసాయమేవహి । ప్రాతః
పూర్వంనసంధానం సాయంపూర్వంవిధీయతే । అహస్తుపునరాధానే
హూయతేప్రాతరాహుతిః । సాయమారభ్యజుహుయా దాహుతీనాం
చతుష్టయం । హిసాయంప్రాతస్సమస్యతు ద్వాహోమాజుహుయా
త్సాయమితిబోధాయనోఽబ్రవీత్॥

పక్షహోమాదయః

స్మార్తప్రయోగచంద్రికాకారః॥ శ్లో॥ దేశకాలాదిదోషేణ సూతకాది
ప్రసంగతః । రోగాద్యుపద్రవేనైవ సాయంప్రాతఃప్రచోదితౌ । హో
మంకర్తమశక్తశ్చేత్సాయంహోమఃసమస్యతు । ప్రాతర్హోమంసమ
ప్త్యైవ హోతవ్యంస్మృతిశాసనాత్ । ఏవముక్తేషుకాలేషు తీర్థయాత్రా
దిషుక్రమాత్ । ఆపదేదీనువర్తేన దీర్ఘకాలంకథంచన । యావజ్జీవమ
విచ్ఛిన్నం పక్షహోమంసమాచరేత్ । దీర్ఘకాలాపదంమత్వా పక్ష
హూమేహుతేసతి । తత్రాంతరాశేయద్యా పక్షదాచిదనుగచ్ఛతి।
పక్షహోమంప్రకుర్వీత ప్రతిపత్సాయనూదితః । సాయంచతుర్దశీహోమ
పర్యంతంనైసమస్యతే । సాయంహోమంనపక్షోక్తా సాయంహోమఃస
మస్యచ । హోమ్యామీతిసుసంకల్ప్య ప్రతిపద్యాంసమాచరేత్ । తథా
ప్రాతర్ద్వితీయాయాం హోమేనైవసమస్యచ । ప్రాతర్హోమాప్రయ
తేన్న సకృదాద్యంతయోరిహ । సేచనంప్రతిహోమేచ నకుర్యాద్భువ్యా

వాక్యతః । మాసహోమంతథాశుర్యా న్నతుహోమంతథోత్తరం । ఏక
స్మిన్యదివాకాలే సాయంప్రతఃప్రచోదితాన్ । హోమాంతసమస్య
కుర్వీత సంకల్పస్త్రీకధ్యతే । హోష్యామ్యహం పక్షహోమాన్మాసహో
మాసథాపివా॥

అథమతాంతరమ్.

గవిర్వృత్తౌ॥ శ్లో॥ సాయంతదాహుతీస్సర్వాః ప్రాతశ్చప్రాతరాహుతీః ।
అవదానైరథాదాయ తండులానతినిర్మలాన్ । ద్వేధావిభజ్యజుహుయా
దగ్నయేప్రథమాహుతిం । ఈషన్మూనంచప్రథమాం ద్వితీయమధి
కామితి । పర్వద్వయమతిక్రమ్య నహూమఃపరికీర్తితః । లంఘయే
త్ప్రథమంపర్వ నద్వితీయాంకదాచన । మాసహూమస్యపక్షేతు
సర్పిఃసంస్కృత్యతత్రహ । భావిప్రతిపద హోమః తత్రనంకల్పపూర్వ
కం॥కృత్వాద్వితీయపక్షస్య పర్వపర్వంతంసాయంహోమానతంద్రితః.

శ్లో॥ కృత్వాప్రాతర్గణేశుర్యా ధోమయేదాస్తతోగమః । తత్ర
సంకల్పవిశేషః । ప్రతిపత్సాయంకాలమగ్నిం ప్రజ్వలయత్యథాప్రతిపదం
ప్రక్రమ్య చతుర్దశీ సాయంకాలపర్వంతం సర్వాన్పక్షః సాయంపక్ష
హోమాన్ప్రతిపది సాయం తంత్రేణైవ హోష్యామితిసంకల్ప్య-తత్ర
అలంకరణాదికం తతః ప్రత్యాహుతీః పృథక్పృథగవదానైః స్రుచి
గుప్తాంస్తండులాంతసమాహృతాన్ ద్వేధావిభజ్య తత్రకించిన్మూనం
భాగమగ్నయేస్వాహేతి సకృద్ధృత్వావశిష్టభాగమగ్నయే స్విష్టకృతే
స్వాహేతి సకృజ్జుహుమాత్ . తత్రపరిపేచనాదికం సర్వత్రోపాసన
వత్ . ఉత్తరస్యామాహుత్యాం పూర్వహుతాదధినేమితి సాధారణం
ఏతాంరాత్రీపత్రీ, రాత్రౌసంచరతః పరేద్యుః ప్రాతఃకాలేపూర్వవ
దగ్నిం ప్రజ్వాల్య ద్వితీయాప్రాతఃప్రభృతి పౌర్ణమాసీప్రాతఃపర్వంతం
సర్వాన్పక్షఃప్రాతర్హోమాన్ ద్వితీయాంప్రాతః తంత్రేణహోష్యామితి
సంకల్ప్య యదియస్యామమావాస్యాయాం స్యాత్తస్యామమావాస్యా
యాంప్రాతః పర్వంతమితి సంకల్ప్య సోరిపూర్వాహుతిస్స్యాచ్ఛేషం
సమానం — యదిమధ్యే పక్షహోమానిమిత్తముపస్థితే అష్టమ్యాం
దశమ్యాంవా సాయమవశిష్టాః సాయంహోమాన్ పూర్వవత్తంత్రేణ

కృత్వా నవమ్యామేకాదశ్యాంవాప్రాతః పూర్వవదవశిష్టాప్రాత
ర్హోమాకూర్యాత్ || తమేతంశేష హోమముపనిశన్తి, శేష హో
మేదివసవిశేష ఇతి || ఇతి పక్షహోమాదయః.

* మేధావిలక్షణమ్ *

మేధావిలక్షణమ్ || శ్లో || పూర్వభాగేతుమేధావీ దక్షిణాయఃక్షయో
భవేత్ | పశ్చిమేబుధసంతాప ముత్తరేమరణంద్రువం | గృహీత్వా
మధ్యభాగేతు ఆయుర్వృద్ధిర్నిదేనే | జలసంయుక్తమేధావీ ధారణం
నిష్ఫలంభవేత్ | నిర్జలంభారయేద్రక్షాం పవిత్రంమంగలంశుభమ్ ||

అథ యస్యపునరగ్నిద్వయ మస్తితస్యానుష్ఠానప్రకారమాహ
భరద్వాజః — శ్లో || హోమంవై తానికంకృత్వా స్మార్తంకుర్యాద్విచ
క్షణః, స్మృతీనాంవేదమూలత్వా త్స్మార్తంకేచిత్పురావిదుః ||

అథ అగ్నిత్యాగేదోషః.

గర్గః || శ్లో || కృతదారోనైవతిష్ఠేత్ క్షణమప్యగ్నినావినా | తిష్ఠేతచ్ఛే
ద్ద్వితోవ్రత్యః తథాచపతితోభవేత్ | జీవభార్యోగ్నివిచ్ఛిన్నః కర్మ
హీనశ్చయోద్విజః | తావుభానరకంయూతో యావచ్ఛందదివాకరం ||

సమావర్తనాదికర్మలోపప్రాయశ్చిత్తమ్

సమావర్తనాగ్రయణయోరతివాతఆధీనపుంసువనాది వత్ప్రా
యశ్చిత్తం నానావిధ్యతిపాతే వారుణీర్జపేదితి సపవాహ సర్వకర్మవ్రత
లోపేపాహిత్రయోదశహోమంకుర్యాత్ ||

అథ పాహిత్రయోదశహోమః.

ప్రయోగసారే || శ్లో || బ్రహ్మచారిగృహస్థాగ్నో రుపహూతేవిపర్యయే |
అథాగ్రియణహోమేతు నవాన్నప్రాశనేకృత్ | ఆజ్యస్కన్నావధూ
తేషు మంత్రహీనాధికారయోః | ఆసీమంతప్రసూతౌచ గాస్వీత్యేయ
మజన్మని | రజఃస్వలాభిగమనే పతితాభాషణేతథా | దివావ్యవాయే
గమనే శూద్రాంవాస్వప్నరేతసి | జలేచమూత్రవిట్ట్యగే దేవతానాం
విపర్యయే | కుమారస్యచసంస్కారా నకృత్వాగ్నాచమిశ్రణే | బ్రహ్మ
చారివ్రతానాంచ విపర్యాసేతద్దేవచ | దండోపవీతమాంజీనాం ఛేదే

కృష్ణాజినోద్భుతౌ । సంధ్యాగ్నికార్యలోపేతు యచ్చాస్య తద్విధం
భవేత్ । పాహినోఅగ్నయిత్యావైః పంచభిజ్జాహుయా తదా । పున
మాజ్ఞాద్వయేనాఽపి మహావ్యాహృతయ స్త్విహ । పురస్తాదుపరిష్టాచ్చ
మర్యాదాసనవత్క్రమాత్ । సంస్కారకర్మణోఽస్య త్రనకుర్యాద్వా
తిపాతితం । పృథజ్జుంతైస్త్రుసంస్కారః తత్రైక్యం జహుయాదిమాం ।
ప్రధానాదాప్రధానాశ్చ ద్వేద్వేమిందాహుతీతథా । జమాభ్యాతాన
హోమశ్చ ఋతాషాడంతకశ్చ తే । అగ్నాభాగాదిచాక్షణంచే దితరాం
దుష్టమపుచ । హవిశ్చాఽపిక్షిపేదపు శీతభస్మనివాపునః । హోమే
ననశ్యతేదోషో హూమశ్చాఽన్యేనశుద్ధ్యతి । అన్నస్యదోషదానేన
నశ్యన్తివిహితశ్రుతిః । వచనంన్యాయమాగ్నేణ కక్షమఃకృత్స్ననిర్ణయే ।
మునిర్వేదాంతదృగ్వాఽపి కిముతాన్యత్రమానవః । అతోవిషయక్లు
ప్త్యర్థ మాత్రంవ్యాహృతిభి స్త్వియం॥ (అస్యార్థః) బ్రహ్మచారిగృహ
స్థాగ్న్యో రిత్యాదికారీకోక్తాని ప్రాయశ్చిత్తానివివిచ్యన్తే విచ్ఛిన్నేషు
ఆధానపుంసునన సీమన్తజాత కర్మనామకరణాన్నప్రాశన చాలగోదాన
వేదప్రతాధ్యాయోపాకర్మోత్సర్జనేషు బ్రహ్మచారివ్రతణోపే మేఖలా
యజ్ఞోపవీతభేదే దండభంగే సంధ్యాగ్నికార్య వ్రతలోపేచాభక్త్య
భక్తణే భిక్షాదివ్రతలోపే సతిస్మృత్యుక్త కృచ్ఛాది ప్రాయశ్చిత్తాన
న్తరం పాహిత్రయోదశ హోమంకృత్వా ప్రతికర్మప్రధానాదా యస్మ
ఆత్మనోమిందాభూత్పున రగ్నిశ్చక్షురదాదితి ద్వే మిందాహుతీహుత్వా
తత స్తత్కర్మోక్త హూమంకుర్యాత్.

తత్రత్రాయంప్రయోగః.

ఏతేషాంకర్మణాంలోప స్ప్రియశ్చిత్తార్థం పాహిత్రయోదశ
హోమం కరిష్య ఇతిసంకల్ప్య అగ్నిముఖాద్యాజ్యభాగాన్తే భూరగ్న
యేచపృథివ్యైచ...స్వాహా, అగ్నయఇదం॥ భూవోవాయవేచ.....
స్వాహా, వాయవేచాన్తరిక్షాయేదం, సువరాదిత్యాయచ...స్వాహా,
ఆదిత్యాయ...ఇదం॥ పాహినో.....స్వాహా, పాహినోఅగ్నయేనన
ఇదం॥ పాహినోవిశ్వవేదసీస్వాహా, పాహినోవిశ్వ.....ఇదం, యజ్ఞం
పాహి.....స్వాహా, యజ్ఞ...ఇదం, సర్వంపాహి.....స్వాహా,

సర్వపాహి... ఇదం, పాహినో అగ్నవకయా..... శ్చతఃసృభిర్వసా
 స్వాహా... ఇదం, పునయాజ్ఞా... విశ్వతఃస్వాహా... ఇదం, సహరయ్యా
 ... పరిస్వాహా... ఇదం, సప్తస్వే తేష్వగ్నయిత్యాగః పునరపిభూరగ్న
 యేచేతితిస్రోవ్యాహృతి భిర్హుత్వాతతో నూయాజసమిదాధానంజయాః
 పరిషేచనా నే అనాజ్ఞా తత్రయాది ప్రియశ్చిత్రాహుతీర్హుత్వా సప్త
 తే అగ్నే..... ఘృతేనస్వాహా, ఇతి సప్తవత్వాద్వాదశ గృహీతేనా
 ఽజ్యేన పూర్ణాహుతిం జుహుయాత్, అగ్నయే సప్తహోత్ర ఇదం,
 తతః ప్రణీతామూర్జనం బ్రహ్మోద్వాసనం కుర్యాత్. సర్వాణి విచ్చి
 న్నాని కర్మాణి కృత్వా బ్రాహ్మణాన్ భోజయిత్వా ఽశిషోవాచయేత్
 ఇతి పాహిత్రయోదశహోమః॥

అనాదిష్టహోమః

శ్లో॥ ప్రియశ్చిత్రమనాదిష్టం వాకుణంతువినిర్దిశేత్ ।
 నాదిష్టందైవతంచేత్త మగ్నిమేవప్రచక్షతే॥

అనాదిష్టే ప్రియశ్చిత్రే ఇమం మేవరుణేత్యాదివారుణీర్హుహుయాత్ ॥
 దైవేత్యనాదిష్టే ప్రాయశ్చిత్రే అగ్నయ ఇదం నమమేతి త్యాగః.

పార్వణాతిక్రమేతద్వ్రతలోప ప్రియశ్చిత్రమ్.

శ్లో॥ అగ్నేనమేత్యచాత్వేకం పార్వణాతిక్రమేతథా । పార్వణే
 వ్రతలోపేతు త్వమగ్నేవ్రతపేత్యచా ॥ అనాజ్ఞాత ఇత్యచ స్తత్రసం
 స్మృతః? — ఏకపార్వణాతిక్రమే అగ్నేనయసుపథా విధేమ
 స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం తద్వ్రతలోపే త్వమగ్నేవ్రతసా..... ఈడ్యః
 స్వాహా అగ్నయ ఇదం అనాజ్ఞాతముక్తం అగ్నేయస్థాలీపాకం కృత్వా
 నవనాడికాభ్యః పూర్వమాపాసనం కుర్యాత్, నవనాడికాభ్యుద్యోర్ధ్వం
 స్థాలీపాక శ్చేత్పరేద్యుః సాయంకాలమాపాసనం కుర్యాత్ అయంము
 ఖ్యఃపక్షః తథా తేధాకృత్వా యామినీం పూర్వభాగే స్థాలీపాకోనిత్య
 హోమస్తథైవ స్థాలీపాకం నైవనిత్యం ద్వితీయేనైవ స్థాలీనైవనిత్యం
 తృతీయే.

ఆగ్నేయస్థాలీపాకాది సర్వస్థాలీపాకవిధిః

తతాదావాగ్నేయస్థాలీపాకకారికాః, సుదర్శనకారికాయాం
అథవధూమగ్నయే ? స్థాలీపాకేనయాజయేత్ ఆగ్నేయస్థాలీపాకేన
యక్ష్య ఇత్యేవమాగురం — వరోవదేత్ప్రత్యగువగ్గీ వేకృష్టాజినే
తతః, శ్లో॥ ఉలూఖలంప్రతిష్ఠాప్య తస్మిన్ప్రహీణసమాపయేత్ । ఆదా
యముసలంపత్నీ త్వవహన్తి తతశ్చతాన్ । శూర్పే ఉద్వాప్యచపరా
పూయాః పత్నీకరోతినా । ప్రతాలయేదిదంసర్వం తూష్ణిమేవభవేదిహ॥
తతశ్చరుం విరోహోమాయాలంద్విజాశనాయచ, శ్రీపయిత్వాభి
ఘోరోదక్ ప్రాగ్వోద్వాప్యప్రతిష్ఠితం । సోకగ్యాదిపరేణాగ్ని మభిఘా
ర్యపునశ్చరుం॥ అగ్నేరుపసమాధానాద్వాప్య భాగాన్తమీరితంనాఽత్ర
శమ్యాః పరిధ్యర్థేనచైవాఽగ్నిముఖాహుతిః స్థాలీపాకంజుహోత్యత్ర
తామన్వారభ్యవై వధూం । దర్వామపస్తీర్య మధ్యాత్తిరశ్చీమవ
ద్యతి అనూచీనం ద్వితీయంచ పూర్వార్ధార్ధవిభిన్స్తథా. తృతీయం
జామదగ్న్యాం పశ్చార్ధం తదపిస్మృతం తతోవ త్తమభిఘార్యహవిం
ప్రత్యభిఘారయేత్ . ప్రధానహోమేషు బహుష్వస్తే ప్రత్యభిఘారణం
జుహుయాదగ్నయేస్వాహేత్యగ్ని మధ్యేయభాహుతిః, సకృద్దృహీ
త్వామధ్యాద్వాదర్వామధ్యే జుహోత్యసా, చతురవత్తథర్మోఽపి
పంచావత్తోపివాత్రన ఉపస్తీర్యోత్తరార్ధాత్ సకృదేవావదాయ, తం
అభిఘార్యద్విరిత్యత్ర నైవప్రత్యభిఘారణం, అవద్యోజామదగ్న్యోద్విరి
దంసర్వమిహేతుకం ? అథాగ్నయేస్వాహేతిజుహుయాద్ధవిః, అగ్నేః
పూర్వోత్తరేదేవేపివాసాకోత్తరార్ధతః, ఆదాయదర్వాజుహుయాత్త
దేకత్రినచాధికం । దైవతస్యావదానంతు అంగుష్ఠపర్వమాత్రకం, తద్దై
వచ స్విష్టకృతౌ దేవతాద్విగుణంభవేత్ । యమ్యాగ్రాభ్యామంగులీ
భ్యామంగుషేనచగృహ్యతే, తిరశ్చీనమనూచీనాం ప్రాగగ్రాభ్యాం
తద్దైవతేత్ ॥ పాత్రాసాదనసంస్తీర్ణహస్తాభ్యాంబహిణరాదదే, హోమ
దర్వామగ్రమక్తిమధ్యమూలేతద్దైవహి ఇతరస్యామనక్త్యేకంతిర్ద్వి
ర్వాసహిణస్తతః । అపాదాయతృణమేకం ప్రజ్ఞాతంనిదధాతితత్ ॥
దక్షిణోత్తరపాణిభ్యాం హోమదర్వాం ప్రతిష్ఠితాం, అంత్యేచ?

ప్రహరేత్సోక్తం బర్హిఃప్రస్తరవత్తతః॥ త్రియమ్యత్యత్యణంవాఽను
ప్రహృత్యే తత్రనిర్దిశేత్॥ అంగుల్యాగ్నిమభిమంత్ర్య పృథివీసంస్పృశే
దిశా॥ ఏవంకర్తవ్యశేషేణ బహుసర్పిశ్మతాఽశయేత్॥ పూజ్యాయ
దద్యాద్వృషభందక్షిణాంవరఏవసఃసమాప్తేర్వావివాహాంతఃపరంసదా

అథాగ్నేయస్థాలీపాక ప్రయోగః.

విశ్వప్రకాశికాయాం, వరఉత్తరత ఆసీనః ప్రాణానాయమ్య
వివాహాగ్నిసిద్ధ్యర్థమేనాం వధూమాగ్నేయ స్థాలీపాకేనయత్య ఇతి
సంకల్ప్య పత్న్యామన్వారభ్యామాంవర ఏవజుహోతీత్యర్థః॥ తత్రా
ఽగ్నిః ప్రధానదేవతా॥ స్విష్టకృదంగదేవతా॥ వీహిమయేనచరుణా
సద్యోయత్యే॥ ప్రత్యగుడగగ్రిం కృష్ణాజినమాస్తీర్య తన్మధ్యే ఉలూ
ఖలంప్రతిష్ఠాప్య పత్నీముసలచూదాయ తండులాసవహంతి॥ ప్రోక్ష్యఫలీ
కృత్య॥ అగ్నయేజుప్తంనిర్వసామీతి వధ్వాద తతండులాంశ్చరుస్థాల్యాం
నిక్షిప్య పునస్తూష్ణింత్రివారం నిక్షిప్య అగ్నయేజుప్తం ప్రోక్షామీతి
సకృన్మంత్రేణ ద్విస్తూష్ణిం పునస్సమ్యక్ ప్రక్షాల్యజలం నిసీయాగ్నేరుపరి
నిక్షిప్య చరుగ్గశ్రవయిత్వాభిఘార్య ప్రాచీనముదీచీనంవోద్వాస్య ప్రతి
ష్ఠితమభిఘార్య సౌకర్యాదపరేణాగ్నిం బహిరాజ్యంచ సాదయేదితి॥
అగ్నింధనాద్యాజ్యభాగాస్తే— నాత్రశమ్యాః ముఖాహుతిః- తథా
చవిధిరత్నే - నాత్రశమ్యాః పరి! కేచనేతి. తతః సుగ్రచ్యుపస్తీర్య
చరుమధ్యాద్విరవదాయాభిఘార్యశిష్టంచరు మభిఘార్యపత్న్యామన్వా
రభ్యామామగ్నయేస్వాహేతిమధ్యే ఽగ్నేజుహోతి, పునఃసుగ్రచ్యుపస్తీ
ర్యోత్తర్ధార్ధాత్సకృదవదాయ ద్విరభిఘార్యనహవిః ప్రత్యభిఘారయతి.
అగ్నయేస్విష్టకృతే స్వాహేత్యుత్తర్ధార్ధ పూర్వార్ధేహుత్వా సమిధ
మిధ్మసన్నహనంచాఽగ్నా ప్రహృత్యజయాదీంత్యమంత్ర? రాష్ట్రభృతః
ప్రాయశ్చిత్తాహుతీశ్చహుత్వా దర్వాపరిధీననక్తి పాత్రప్రియుక్త
దర్భాగ్నిణి దర్వామభ్యజ్యస్రవం మధ్యమూలే ఆజ్యస్థాల్యాంమూ
లానివా మూలాంజనేన దక్షిణంపాణిమధఃకుర్యాత్॥ తృణమసాదా
యపాణిభ్యాందర్వాం ప్రతిష్ఠాప్యేష్ట దేవతాముద్దిశ్యాఽగ్రమగ్నా

ప్రహృత్య త్రిరుద్యుత్యతృణం ప్రహరతి. త్రిరంగుళ్యానిర్దిశ్యాఽగ్నిమభి
మంత్ర్యభూమిముపస్సృశ్య మధ్యమం పరిధిం పరిహృత్యేతరా ప్రహర
ను త్తరార్ధ్యమంగా రేషూపోహతి. పరిధీనభిమంత్యాఘార సమిధౌ
ప్రహృత్యజుహ్వగ్ం స్రువనిధాయ విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః సగ్ంసావ
భాగౌజహ్నాతి. తథాచ సుబోధకారికాః॥

శ్లో॥ పాత్రాసాదనదర్భాగ్ర మధ్యమూలాన్యనుక్రమాత్ । దర్శ్య
స్రుచాజ్యస్థాలీప్వ భ్యజ్యత్రిఃపరిధీం సుచా॥ మూలాంజనేదక్షపాణి
మధఃకుర్యాత్పునఃస్రుచి । సనిధాయాఽస్యచత్పణ ముద్దిశ్యస్వేష్ట
దేవతాః । హుత్వాగ్రాణిత్రిరుద్యుత్య తృణంచాఽనుప్రహృత్యచ ।
త్రిరంగుల్యానిర్దిశ్య స్పృష్ట్యా(గ్నిం)భూమిముపస్సృశేత్ । జయాద
యశ్చ హోతవ్యాః ప్రహృత్యపరిధీం స్తతః । సంస్రావంజహుయాత్రా
భ్యా వరాయవృషభందధౌ । తథా । లాజహ్నామం వినాయత్ర
చాజ్యేషధివిధిర్భవేత్ । బర్హిస్సమంజనంతత్ర గాంగేయస్యమతే
నచ । ఏవంకృత్వాఉత్తరపరిషేచనం నదనాత్యాదినా । పూర్ణపాత్ర
ముద్వాస్యబ్రహ్మణేగాందద్యాత్ ॥ సర్విష్మతాబ్రాహ్మణంభోజయేత్ ।
వృషభంవధూర్వారాయాపచితాయదద్యాత్ -ఇత్యాగ్నేయస్థాలీపాకః॥

అన్వారంభణీయమ్.

వివాహమధ్యేపూర్ణిమా.

శ్లో॥ చతుర్థిమధ్యేతుయదా ప్రాప్యతేయదిపూర్ణిమా । ప్రక్రమ్య
యాగఃకర్తవ్యో హ్యన్వాధానపురస్సరః । వివాహమధ్యేయదిపూర్ణ
మాసీ భవేద్విధేయాప్రథమాతవిష్టిః । సంకల్ప్యతస్యాంవిధిపూర్వ
మేవ పరేఽహనిప్రాతిపదంచకుర్యాత్ । అనాహితాగ్నేఃప్రథమే
చరాచయాదేవతాస్తాఃప్రవదన్తితజ్ఞాః । తస్యాఽపికాలేకిలపూర్ణమా
స్యాం ప్రాతర్వదన్త్యేనకపర్దిశిష్యాః । అగ్నిస్తథాగ్న్యాసహితశ్చ విష్ణుః
సరస్వతీచైవతథాసరస్వాత్ । అగ్నిర్భగస్సిష్టకృదగ్నిరేతాక్రమే
ణదేవాంశ్చహునేజ్జయాదీన్ । తతాభిఘారణంచాఽత్రకుర్యాత్ పట్ను
చయత్నతః లేవకార్యంచకుర్వీత సర్వమన్యత్సమం భవేత్ ॥

అత్రవిశేషమాహ.

శ్లో॥ ఖండేవాతేచసంక్రాంతౌ మూఢజన్మదినేగ్రహే | వైధృత్యా
మిష్టిసంధానే కర్తృదారసుతతయః | కృష్ణాపంచదశీతుల్యా మల
మాసేచపూర్ణిమా | తస్యాంసోపకృమంకుర్యా త్ప్రతిపత్పర్వణఃకథం॥

తథాచగృహ్యపరిశిష్టే.

శ్లో॥ ఉపరాగోధిమాసోవా యదిప్రథమపర్వణి | తతాన్వారంభ
ణంకుర్యా న్మౌఢ్యేవాగురుశుక్రయోః॥ (తస్మిన్కాలే అన్వారంభణే
ప్రింనకుర్యాత్. ప్రతిపద్యాగాభ్యామపి) కర్మకుర్యాత్ — అన్యద్వా
నూతనమితి తీర్థగమనాదికంకర్మనకుర్యాత్॥ ఋతేతీర్థోపరాగఇత్యర్థః
ఇత్యాదిప్రమాదాద్వా ప్రథమపర్వణ్యతీతే పథి కృతేప్రింకుర్యాత్॥

(అత్రవిశేషః). విశ్వప్రకాశికాయామ్.

విష్ణుః॥ శ్లో॥ దినమాసాదిభిర్దోషై ర్హేతుభిఃకైశ్చతుర్యదా | అతీతా
ప్రతిపత్త్యేకా పథి కృచ్ఛరుమిచ్ఛతి | అతిక్రాంతాద్వితీయాచే ద్విభ్ర
ష్టేష్టించహవయేత్ | యద్యతీతాత్పతీయాంతు ఇష్టింవై శ్వానరీం
చరేత్ | చతుర్థ్యామితిపన్నాయాం ప్రతిపద్యాగ్నిర్మాణద్విజః | నిర్వ
పేద్విధినాసమ్యక్తుమతేఽగ్నయే | ఇమాంతంతుమతీమిష్టిం పున
స్సంధానపూర్వకం | అతిక్రమాగ్నిపిచ్ఛేదే కుర్యాత్తత్పూర్వకంబ్రువే |
పంచమ్యామితిపన్నాయాం ప్రతిపద్యాగ్నిసిద్ధయే | పునస్సంధానకర్తవ్య
కుర్యాత్సగ్నిరపిద్విజః | పునస్సంధానమగ్రేవత్యతే.

అస్యార్థః.

వివాహస్థాలీపాకానంతరం కర్తవ్యప్రథమచరుక్రియాంవ్యాఖ్యా
స్యామః | పౌర్ణమాస్యామేవప్రథమచరోః కాలోనత్వమావాస్యాయా
మితి బోధాయనాపస్తంబాచార్య యోరాశయస్తదప్యయంవిశేషః -
స్థాలీపాకానంతరిమాపాసనే క్రియమాణే పౌర్ణమాసీచే త్పూర్వమా
గచ్ఛేత్తదా వివాహమధ్యే శేషహోమాదర్వాగపిపర్వారంభఃకార్య
ఇతిమూలగృహ్య వ్యాఖ్యానాదేవ మేవకుర్యాత్॥ తస్మాత్ప్రథమ

పూర్ణిమాయామేన ప్రథమచరోకాలః ప్రమాదతోఽతీతశ్చేత్పథి
కృతేష్టింకృత్వా ద్వితీయాంతరితశ్చేద్వైశ్వానరేష్టిః । చతుర్థశ్చే
త్తంతుమతీ పంచమ్యతిపాన్నాచేత్పున స్సంధానమేవకార్యం అనన్త
రం పౌర్ణమాస్యామేవకుర్యాత్ ॥

అథాఽస్యప్రయోగః.

వృద్ధకృష్ణిదే; పౌర్ణమాస్యాం ప్రాతరిధ్వాబహిరాసాద్య
ప్రాతరౌపాసనంహఃతోవృష్ఠాయ వరోదక్షిణత అసీనః కృతప్రాణా
యామః మమదర్శపూర్ణిమా సంస్థాలీపాక సిద్ధర్థమన్వారంభణీయ
స్థాలీపా కేనయజ్ఞే. పౌర్ణమాస్యామాపస్తంబోక్త విధినాగ్నిమగ్నిం
స్విష్టకృతంచాగ్నా విష్టాదిచతస్రః ప్రథమచరుదేవతాశ్చ స్విష్టకృదం
గదేవతాస్థాలీపా కేనసద్యోయజ్ఞే ఇతినంకల్ప్య||విద్యుదసీత్యప ఉపస్పృ
శ్య అగ్నిం పరిసమూహ్యభ్యుక్ష్య అభ్యర్చ్యపరిస్తీర్య పత్న్యవహంతి.
తస్మిన్నగ్నాచరుగ్ శ్రవణత్వాఽభిఘార్య ప్రాచీనముదీచీనంవోద్వా
స్యప్రతిష్ఠిత మభిఘార్యోత్తరేణాగ్నిం విధి వత్పరిస్తీర్యతస్మిన్ దర్వాన్
జ్యపాత్రేణేత్యాది విధినాపాత్రాగ్నియా సాదయిత్వా ఇద్ధుసమీపేస్థాలీం
చాసాద్యపవిత్రీసగ్గ్స్కారాద్యగ్నిముఖాస్తే చరుస్థాలీంస్వస్యపురతస్సం
స్థాప్యోపస్తరణాభిఘారణే చతుర్గృహీత మితిన్వాయ సూత్రాద్వితీ
యదర్వాన్ ప్రథానదర్వాముపస్తీర్య చరుండిర్గృహీత్వా ఽభిఘా
ర్య సప్తానామాహుతీనాం జామదగ్నీనాంత్రిరవదానం తథాస్థాలీపాక
వత్పరిషిచ్య| అగ్నయేస్వాహ| అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహ| అగ్నావిష్ణు
భ్యాగ్స్వాహ| సరస్వత్యైస్వాహ| సరస్వతేస్వాహ| అగ్నయేభగిన్వై
స్వాహ| ఇతి షడాహుతీహుత్యా లేపమాదాయాషధీ రుద్దిశ్యబర్
హిషినిమృజ్య పూర్వవచ్చరుంగృహీత్వా అగ్నయే స్విష్టకృతేస్వా
హేతి స్విష్టకృతంహుత్వా ప్రాచీనావీతీ పిశూనుద్దిశ్యదక్షిణేనాఅగ్నిం
భూమ్యాంలేపం నిమృజ్య పునరుపవీత్యప ఉపస్పృశ్య తతశ్చరుశేషం
ప్రాశనార్థం పాత్రాంతరేణాదాయ ప్రిఙ్ముఖ ఉపవిశ్య సకృత్ప్రీత్యా
ఽచమ్య యథాస్థానముపవిశ్యసమిత్సన్నహనం జయాదిపరిషేచనాన్తం
కృత్వా ప్రణీతామార్జనం పూర్ణపాత్రదక్షిణాందత్వా బ్రహ్మణము

ద్వాస్య వృష్టిరసీత్యపఉపస్పృశ్య ఇతి ప్రథమచరా చాయందేవతా
విశేషానాన్యత్రేతి ప్రవదన్తి. ఇత్యన్వారంభణీయప్రయోగస్సమాప్తః
పథిక్యత్ స్థాలీపాకః.

మాధ్యాదినాప్రమాదాత్ప్రథమ పర్వణ్య న్తరితే పథిక్యత్ స్థాలీపా
కంశుర్యాత్ । తత్రకారికాః॥ విశ్వప్రకాశికాయాం॥ శ్లో॥ ఏవమాదిని
మిత్రేన ఏకస్మిన్ ప్రథమేగతే । పుర్యాత్పథిక్యతౌ హూమ మితిహూ
మవిదోవిమః॥ తథా॥ ఆద్యేతిపన్నఃఖలు పౌర్ణమాన్యేద ర్భేదవాఇష్టిః
పథిక్యత్సమాఖ్యా కుర్యాత్ప్రియత్నేన సదాద్విజాతిఃసంవత్సరేచాఽద్య
పశౌప్రయుక్తే॥

అథ ప్రయోగః.

యతానురాగురంవదిత్వా మమప్రథమప్రతిపదః ఏకదశ్యాఃప్రతి
పదోవాఅతిక్రమదోష ప్రాయశ్చిత్తార్థం పథిక్యధిష్టాయత్యే తత్రా
గ్నయే పథిక్యత ఇతి ప్రధానదేవతా స్విష్టకృదంగదేవతా, చరుద్ర
వ్యేణ సద్యశ్చరుగ్ శ్రవయిత్వా అగ్నయేపథిక్యతేస్వాహా, ఇతి శేష
మాగ్నయస్థాలీపాకేష్ట్యాసమానం॥ ఇతి పథిక్యతేష్టిః.

విభ్రష్టేష్టిః.

శ్లో॥ గురుమూఢాదిభిర్దోషే నిమిత్రేనచకేనచిత్ । ద్వితీయపర్వా
తిక్రాంతా విభ్రష్టేష్టిర్విధీయతే । అగ్నయేచ తథేంద్రాయ సోమాయ
స్విష్టకృత్పునః॥ హవయేదిద్ధృతంత్రేణ విభ్రష్టేష్టింజయూదికాం॥ ఇతి
ఆగూఃకరణం— మనుద్వితీయేష్ట్యతిక్రమదోషపరిహారార్థం విభ్ర
ష్టేష్ట్యాయత్యే । తత్రాగ్నింద్రసోమాన్తిసః ప్రధానదేవతాఃస్విష్ట
కృదంగదేవతా చరుద్రవ్యేణ సద్యోయత్యే॥ చరుగ్ శ్రవయిత్వా
జుహుయాత్ । శేషంపథిక్యతేష్ట్యాసమానం — అత్రవృద్ధకృష్టియే
విశేషమాహ॥ సంకల్ప్య పత్న్యవహన్తిత్యాది చరుగ్ శ్రవయిత్వా
ఽగ్నింధనాద్యాజ్యభాగాస్తే ఽన్వారభాయాం సప్రత్నవన్నవీయసా
.....భానునోం, ఇతి పురోనువాక్యామనూచ్య తతోయాజ్యయాజు
హూతి-నికావ్యావేధసః.....అమృతాదివిశ్వా స్వాహా॥ అగ్నయ
ఇదం॥ ఇంద్రంవోవిశ్వతః.....కేవలోం, ఇతి పురోనువాక్యామ

నూచ్య అథ యాజ్యయా , ఇంద్రంనవో నేమధితాహవస్తే.....తంనః
స్వాహా, ఇంద్రాయేదం! త్వనఃసోమవిశ్వత.....సభోం, ఇతిపురో
సువాక్యామనూచ్య అథ యాజ్యయా॥ యాతేధామానిదివియా.....
గృభాయస్వాహా, సోమాయేదం! అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహా ॥ తతః
సమిత్సన్నహనంజయాదిపరిషేచనాంతం బ్రహ్మోద్వాసనంచకుర్యాత్
తదశక్తశ్చేత్ తత్ స్థానేపూర్ణాహుతింవాజుహుయాత్ ॥ ఇతివిభ్రష్టేష్టిః

అథవిభ్రష్టేష్ట్యశక్తివిషయేపూర్ణాహుతిః.

తత్రకారికాకారః! వృద్ధకృష్టియే! శ్లో॥ విభ్రష్టేష్టివిధేర్విప్రః
యద్యశక్తఃకథంభవేత్ । పూర్ణాహుతింవాతత్ స్థానే జుహుయాది
హచోచ్యతే! అస్మిన్నగ్నేపరిశిష్టకారికా ప్రథమపర్వణ్యారంభాదధి
పత్న్యాయజ్ఞం విభ్రష్టేష్ట్యాః ప్రాయశ్చిత్తార్థం పూర్ణాహుతింహో
ష్యామీతిసంకల్ప్య అగ్నింధనాద్యాజ్య భాగాన్తే చతుర్గ్రహీత్వా
సప్తహోత్రాసగ్రహం జుహుయాత్ । తతోఽనాజ్ఞాతాహుతిః సర్వ
ప్రాయశ్చిత్తంజుహుయాత్ । బ్రహ్మణేవరందద్యాత్ । అస్మిన్నగ్నేవిశే
షమాహ! యస్తుప్రథమపర్వేష్టిమశక్తా త్సతరోక్త? దేవతానాం
నామభిః స్వాహాన్తే పూర్ణాహుతింవా జుహుయాత్ । యత్రీశ్వాపి
గ్రహణం సంఖ్యాభిధానవర్జం పూర్ణాహుత్యుపదేశే ద్విగ్రహీతమే
వస్యాత్ । పూర్ణాహుతిపక్ష ఏవమేవసర్వప్రయోగః । ఇతిపూర్ణా
హుతివిధిః॥

అథ వైశ్వదేవస్థాలీపాకః.

విశ్వప్రకాశికాయాం! గుర్వాదిమూఢాదిభిరంశుమాలీసంక్రాంతి
దోషేణ మలిన్లుచేన! యదార్గతీయప్రత్యయాతి? వైశ్వానరేష్టిస్తు
తథావిధేయా! ఇత్యుత్తిః॥

అథ వైశ్వానరేష్టిప్రయోగః.

ప్రాణనాయమ్య ఇష్టిత్రయాతిదోష ప్రాయశ్చిత్తార్థం వైశ్వా
నరేష్ట్యా యజ్ఞే! తత్రాగ్నిర్వైశ్వానరో వరుణోదధిక్రవా ఇతిత్రిసః
ప్రధానదేవతాః స్విష్టకృదంగదేవతా! ఏకమేవప్రీహిమయంహ విస్త్రీ
భావిభజ్యత్రి హవిషా చరుణాదీ? ధృతంత్రేణ సద్యోయజ్ఞే! చరుగ్న్

శ్రవణత్వాఽగ్ని ముఖాస్తేఽవదానక్రమేణావదాయ జహుయాత్ ||
 వై శ్వానరోనదాత్యా.....భూరితేతసా, పృష్టోదివిపృష్టోఽ.....
 నక్తం, ఇతిమంత్రద్వయేన అగ్నయే వై శ్వానరాయేదం, అవతేహే
 డోవరుణ.....కృతాని, ఉదుత్తమం.....స్వామ, ఇతిమంత్రో,
 వరుణాయేదం, దధికావ్ణిః.....తారిషత్, ఆదధి.....శగ్నసి
 ఇతిమంత్రో దధికావేభ్యః, తతఃస్విష్టకృతంహుత్వా శేషమాగ్నేయ
 స్థాలీపాకవత్సమాపయేత్ || ఇతి వై శ్వానరేష్టిః ||

అథ ప్రతిపద్ధోమకారికాః.

(సుదర్శనకారికాయాం)

శ్లో॥ పూర్ణమాస్యామమావాస్యాం పర్వణ్యేవంప్రకారతః । ఉపో
 షి తాభ్యాఃకర్తవ్యో దంపతీభ్యాంచరుఃకిల । దశేనస్థాలీపాకేన య
 త్యితి త్యేవమాగురం । దర్శేకుర్యాత్తత్రయిష్ట్యా పూర్ణమాసేతద్దైవచ ।
 పూర్ణమాసేనితీకృత్వా కార్యమిద్మాదిబంధనం । ప్రియమంత్రమేకకాల
 మాత్మప్రేర్భుజ్యతేఽత్రసః । ఉపవాసంతథాభూమా శయియాతాం
 చమైధునం । నర్జయేదితినంప్రహ ఇద్మనూత్రేస్వ సూత్రకృత్ ||
 కృత్వైవంపర్వసుప్రతః స్థాలీపాక ఇష్యతే । కృత్వాజ్యభాగపర్వస్త
 మాజ్యేనైవహుతాశనే । అగ్నయేతిజహూతీమా మగ్నయేతిము
 ఖాహుతిః । ఆగ్నేయస్థాలీపాకవద్ధుత్వా హూమశేషంసమాపయేత్ ।
 అత్రనాన్వారభేత్పత్నీ నదద్యాద్దక్షిణేవృషం । ఏకవదన్తిమునయః పూ
 ర్ణపాత్రంతుదక్షిణమ్ ||

శ్లో॥ అష్టముష్టిభవేత్కించి క్రించిచ్చత్వారిపుష్కలః ।

పుష్కలాన్యేవచత్వారి పూర్ణపాత్రంప్రచక్షతే ||

అథ అస్యప్రయోగఉచ్యతే.

విశ్వప్రకాశికాయాం, పర్వణ్యాన్వాధాయశ్లోభూతేనయజేత్ || అత్రా
 దౌఅన్వాధానం, పూర్ణమాస్యాం పాత్రరాపాసనగంహుత్వా సంక
 ల్ప్య తిధిగ్రహణపూర్వకం పూర్ణమాస్యాం మాగ్నేయ స్థాలీపాకేన
 యజ్యే తత్రాగ్నిః ప్రధానదేవతా స్విష్టకృదంగదేవతా ప్రీహిమయే
 నచరుణానద్యోయజ్యే తత్రసాంగాస్సర్వే దేవతాః సన్నిహితాఃసన్తు ।

విద్యుదసీత్యపడపస్పృశేత్ - ఏవమమావాస్యాయాం మమావాస్యా
మాగ్నేయ స్థాలీపాకేన సద్యోయజ్ఞే ఇతి సంకల్పవిశేషః, ఏవమ
న్వాధానంకృత్వాశోభూతేప్రతిపది ప్రాతరౌపాసనగంఘాత్వా పత్న్య
వహంతి తండులాఁ పంచముష్టినగ్నయేజుష్టం నిర్వపామిత్రిత్రిః ప్రోక్ష
ణాదిశ్రవణాది స్థాలీపాకవత్ పట్నార్వ సావిషావదానం తత్ స్విష్ట
కృత్వాశ్రీశనభక్షణార్థం స్విష్టంవిహోప స్తరణాభిఘారం ప్రధానహో
మంతత ఏవహుత్వా- తతోగృహీత్వానిమృజేచ్ఛ లేపం బర్హిష్యత
స్విష్టకృదంతహోమః ప్రాచీనమావృత్య నిమృజ్యలేపం నిమార్జనం
దక్షిణతశ్చభూమ్యాం ప్రాశ్వాతఏవాచమనం పునశ్చ నిష్క్రమ్యశేష
స్యభవేచ్ఛపక్షః లేపంచ దర్వాచమనం తతఃస్వాస్త్యధర్మకోయం
విధిరాగ్నిహోత్రః, గార్హేష్ఠకర్మస్వపః, అనాజ్ఞాతజపోభవేత్ | స్మారే
ప్యాగ్నిహోత్రకవిధానేమూల కారికావతా || ఇతి ప్రతిపద్ధోమః ||

అథ స్మారాగ్నిహోత్రకవిధిరుచ్యతే.

తత్రసుదర్శనకారికాయాం | శ్లో || స్థాలీపాకేష్టకాంచ బల్యేశానే
చసర్పయోః | మాసిశ్రాద్ధేభవేదాగ్నిహోత్రకోవావిధిస్సచ | అగ్ని
హోత్రకవిధీనాం కర్మనామతతోవదత్ | పక్ష్యిణత్యేవసంకల్పకృ
త్వాయత్రక్వచేతిచ | అగ్నింప్రతిష్ఠాప్య పత్న్య వహంతివిధానతః |
చరుంపక్త్వాభిఘార్యోద క్షాగ్నోదాస్యప్రతిష్ఠితం | అభిఘార్యాగ్నిం
ప్రజ్వాల్య సమూహ్యపరితస్తతః | పశ్చాద్దభాఁత్సమాస్తీర్య ప్రాగ
గాంశ్చచరుంతతః | ప్రధానస్విష్టప్రాశనం భక్షణేభ్యోయథాభవేత్ |
ఆదాయ దర్వాంపర్యాప్తం సాదయిత్వాకుశేషుతాం | దర్వాంస్రు
వేణఆదాయ తత్తన్మంత్రైఃక్రమేణతు | సర్వాఃప్రధానాహుతీస్తా హు
త్వాకాశంనిరీక్ష్యచ | అంగుష్ఠానామికాభ్యాం తల్లేపమాదాయబర్
హిషి | నిమృజ్యబర్హాస్తతైవ సమాసాద్యప్రగృహ్యచ | హుత్వా
స్విష్టకృతంప్రాచీనావీతీ పునరవ్యథలేపమాదాయ అంగుల్యాకుశేభ్యో
నిమృజేద్భువి | అస్పృష్ట్యాపునరవ్యజ్ఞోపవీతీసాదయేచ్ఛతాం | మధ్య
మానామికాంగుష్ఠైః లేపమాదాయదర్పితః | ప్రాశ్వాచమ్యపునరేవం

ప్రాశ్నాచమ్యచబర్హిషి । సహదర్శిగృహీతోద్ జ్ఞీవృత్తోత్సృప్య
దర్శితః । హవిశ్చేషంక రేసర్వం గృహీత్వాసహబర్హిషా । తాంసాద
యత్ప్రతీచీనా గ్రాంతఃప్రాశ్నహవిఃసకృత్ । నిర్లెహ్యజ్ఞహ్యాయాహస్తే
జలేనాపూర్యనిక్షిపేత్ । భూమాతచ్ఛేషమాచామే చుద్ధ్యర్థంపునరే
వచ । ఆచమ్యదర్శింతాందర్భై రద్భిఃప్రతూళయేదితి॥ అథాఽస్య
ప్రయోగః, విశ్వప్రకాశికాయాం, తిథిశ్రవణాద్యన్వాధాన పురస్సరం
పత్న్యవహస్తీత్యాది చరుగ్ శ్రవయిత్వా చతుష్పాతప్రయోగాద్యగ్ని
ముఖాస్తే చరుణాసుచంపూరయిత్వా తత్రైవభాగత్రయంకృత్వా
గ్నయేస్వాపేత్యేక భాగంహుత్వాతచ్ఛేష ముత్తరతోభూమ్యాం
ఓషధీభ్య ఇదంనమమేతిలేపం నిమృజ్యఅగ్నయే స్విష్టకృతేస్వాపేతి
ద్వితీయభాగంహుత్వా తచ్ఛేషం దక్షిణతోభూమ్యాం పితృభ్యఇదం
నమమేతి ప్రాచీనావీతిలేపం నిమృజ్య అనశిష్టతృతీయభాగం కించిత్ప్రా
శ్నాచమ్యపునః ప్రాశ్నాచమ్య ఉదజ్ఞీవృత్త్య తచ్ఛేషంభక్షయిత్వా
హస్తం నిర్లిహ్యచామేత్ తతోనాజ్ఞాతాది ప్రాయశ్చిత్తాహుతీర్హ
త్వా ఉత్తరపరిషేచనాది వృష్టిరసీత్యప ఉపస్పృశేత్.

గ్రంథాంతరే విశేషమాహ.

వృద్ధకృష్ణీయే అథాగ్నిహోత్రవిధిం వ్యాఖ్యాస్యామః అమా
వాస్యాయాం పౌర్ణమాస్యాంవా ప్రాతరౌపాసనగ్ంహుత్వా ప్రాణా
నాయమ్య తిథిశ్రవణానంతరం పార్వణస్థాలీపాకోపక్రమార్థం అన్వా
ధానంకరిష్య ఇతి సంకల్ప్య తత్రామావాస్యేనాగ్ని హోత్రకవిధానే
నాఽగ్నిమగ్నిగ్ స్విష్టకృతంచ స్థాలీపాకేన శ్లోయత్య ఇత్యన్వాధా
య విద్యుదసీత్యపఉపస్పృశ్య ॥ ఏవంపౌర్ణమాస్యామపికుర్యాత్ —
పరేద్యుఃప్రాతరౌపాసనగ్ంహుత్వా పత్న్యవహస్తీత్యాది చరుగ్ శ్రవ
యిత్వా ఽపరేణాగ్నిం ప్రాగగ్రంబర్హిరాస్తీర్య తస్మిన్దర్శింహవి
శ్చాసాద్య తత్రప్రయోగాద్యగ్ని ముఖాస్తే హవిష్యేనదర్శిమాపూర్య
పాలాశీగ్ం సమిధంప్రాదేశమాత్ర ముపరినిధాయ దర్శింబర్హిష్యా
సాద్య స్థాలీపాకవత్పరిషిచ్య అగ్నిముద్దిశ్యసమిధమాధాయ ప్రాణ్యా
పాన్యనిమిల్యావేక్ష్య ఓషధిరుద్దిశ్యబర్హిలేపం నిమృజ్యదర్శింబర్

హిష్యాసాద్య అగ్నిమభిమంత్ర్య దర్శిమాదాయాగ్నయే స్విష్టకృతే
స్వాహేతి సమిధిద్వితీయాంశే వర్షీయ సీము త్రరాహుతిం హుత్వా
దర్వాముదంచం త్రిరవద్యతి పాచీనావీతీ పితౄనుద్దిశ్య దక్షిణే
నాగ్నిం భూమ్యాం లేపం నిమృజ్యాపఉపస్పృశ్య దర్శింబర్హిష్యాసాద్య
పూర్వవదు త్రరం పరిషిచ్యశేషం పాశ్యాచమ్య ఏవం పునః ప్రాశ్యా
చమ్య దర్శిమాదాయోదజ్జీవృత్య ఉత్సృశ్యసకృద్భక్ష్యాచమ్యదర్వా
ముదకంనిసీయాచమ్య దర్శింద ర్భేణప్రక్ష్యాచమ్య దర్వామపః
పూరయిత్వా సర్వానుద్దిశ్యాగ్నిం పృతిదిశిక్ష్యత్సిచ్య పునః పూర
యిత్వా పురస్తామత్సిచ్య చతుర్థీంపూరయిత్వా బర్హిర్హిసీయశేషం
పత్న్యంజతానినయేత్ యదిసానసమీపేస్యా త్కు శేష్వపోనినయేత్.
అనాజ్ఞాతత్రయం జహుయాజ్ఞపేద్వా వృష్టిరసీత్యప ఉపస్పృశేత్.
ఇతి స్మార్తాగ్నిహోత్రవిధిః.

అథ ప్రసంగాత్పాకయజ్ఞవిధీరుచ్యతే.

చంద్రచూడే॥ శ్లో॥ ఔపాసనంవైశ్వదేవం పార్వణంచాష్టకంతథా।
మాసిశాశ్చాద్ధఃసర్పబలిరీశానబలిరేవచ॥ ఇతి సప్తపాకయజ్ఞవాచ్యాని.

తత్రాదానిత్యోపాసనమ్.

సుదర్శనకారికాయాం॥ శ్లో॥ వైవాహికచరోయార్ధ్వం తండులైరథ
వాయవైః । సాయంప్రాతఃపాణినైవ జహుయాదాహుతిద్వయం।
సాయంసాయమాపాసన హోమంహోష్యితీరయేత్ । ప్రాతఃప్రాత
రౌపాసన హోమంహోష్యితీరయేత్ । సంకల్ప్యస్థాపనంచేత్స్యా
ద్వహోర్వత్రక్వచేదితం । సంస్థాప్యపరిషిచ్యాగ్ని మదితేన్వితిపూర్వ
వత్ । జహుయాదగ్నయేస్వాహే త్యగ్నిముద్దిశ్యదేవతాం । తథాగ్న
యేస్విష్టకృతే స్వాహేత్యేవంప్రకారతః । ప్రాతరేకత్రీనూర్యాయ
స్వాహేతిప్రథమాహుతిం । ఆహుఃకుర్యాత్తతఃప్రాగ్వ దుత్తరం
పరిషేచనమ్॥

అథ వైశ్వదేవస్థాలీపాకవిధిః.

చంద్రచూడామణౌ॥ శ్లో॥ సాయంప్రాతర్వైశ్వదేవః కర్తవ్యోబలిరే
వచ । అనశ్నతాపిసతత మన్యథాకిల్బిషీభవేత్ ॥ తథా॥ అలాభే

యేనకేనాఽపి ఫలశాకోదనా దిభిః, పయోదధిఘృతైః కుర్యాద్వై
 శ్వదేవం స్రువేణతు, హస్తైరగ్న్యాదిభిఃకుర్యా దద్భిరంజలినాజలైః,
 స్మృత్యన్తరేఽపి, ఆదావృద్ధాక్షయేచాన్తే దర్శే మధ్యే మహాలయే,
 ఏకోద్దిష్టే నివృత్తౌతు వైశ్వదేవోవిధీయతే, ఇతి నిరగ్నికవిషయం,
 శాఖాన్తరవిషయంవా, సాగ్నికానాంతుసర్వత్ర, వైశ్వదేవః పంచ
 మహాయజ్ఞాశ్చ బ్రాహ్మణభోజనాన్యే నానన్వేనవైశ్వదేవపంచ మహా
 యజ్ఞాకుర్యాదితి సుదర్శనాచార్యైరుక్తం— హేమాద్వైతయమో
 ఽపి, శ్రాద్ధాత్పాగేవకుర్వీత వైశ్వదేవంతుసాగ్నికమ్ ఇతిసంప్రాప్తే
 పార్వణశ్రాద్ధే ఏకోద్దిష్టే తథేవచ । అగ్రతోవైశ్వదేవఃస్యాత్పశ్చ
 దేకాదశేఽహని । తత్పరిశిష్టాత్పాగేవకుర్యాత్ ॥ వ్యాసః॥

శ్లో॥ హోమాగ్రదానంరహితం నభోక్తవ్యంకదాచన । అవిభక్తే
 మసంస్పృష్టే నైకేనాఽపికృతంకృతమితి । తదాపామితాక్షరాయాం
 నారదః । భ్రాతృణామవిభక్తానా మేకోధర్మఃప్రవర్తతే । విభాగేసతి
 ధర్మోఽపి భవేదేషాంపృథక్పృథక్ ॥ ఆశ్వలాయనోఽపి- శ్లో॥ వసతా
 మేకపాకేన విభక్తానామపిప్రభుః । ఏకస్తుచతురోయజ్ఞాకుర్యాద్వ్యా
 యజ్ఞపూర్వకా ॥ అథ విశేషమాహ— శ్లో॥ అవిభక్తావావిభక్తా
 వాపృథక్పాకాద్విజాతయః । కుర్యుఃపృథక్పృథగ్యజ్ఞాభోజనాత్ప్రా
 గ్గినేదినే । మాధవీయేఅంగిరాః, శాలాశ్నాతుపచేదన్నం తాకికేవా
 ఽపినిత్యశః, యస్మిన్నశ్నా తస్మిన్ హోమోవిధీయతే.

శాతాతపోఽపి॥ శ్లో॥ తాకికేవైదికేవాఽపి హుతేసృష్టిజలేక్షితౌ ।
 వైశ్వదేవస్తుకర్తవ్యః పంచసూనాపనుత్తయే॥ ఇదంబహ్వూచాంవిష
 యం తెత్తిరీయాణాంతు ఔపాసనేపచనేవేతినియమాత్— ఔపాసన
 వత్ ఔపాసనే, యత్రపచ్యతే, నచపచనాశ్నా— పురాణే, అకృతే
 వైశ్వదేవేతు భిక్షాభిక్షార్థమాగతే । ఉద్ధృత్యవైశ్వదేవార్థం భిక్షాం
 దత్వావిసర్జయేత్ । వైశ్వదేవాకృతందోషం శక్తోభిక్షుర్వ్యపోహితి ।
 నహిభిక్షాకృతందోషం వైశ్వదేవోవ్యపోహతి॥ ఆరంభకాలః,

ఆరంభస్తుచతుర్థిహోమానన్తరేణైవ శిష్టాచారాత్ ।
 కర్మమధ్యేకర్మాన్తరా రంభస్యాఽయుక్తత్వాశ్చ । కేచిత్పార్వణస్థా

లీపాకాదనస్తరమేవ వైశ్వదేవార్థమిచ్ఛన్తి స్మృత్యర్థసారే॥ అంగుష్ఠ
పర్వమాత్రస్యా వదానంతరతోఽపిచ । జ్ఞేయంస్విష్టకృదర్థంతు చ
తురంగులసమ్మితం । కుక్కుటాండప్రమాణంతు బలిమిత్యభిధీయతే ।
అహుతిద్విగుణంగ్రాసే మయూరాండాకృతిస్తథా । గ్రాసమాత్రంభ
వేద్భిక్షా మగ్రగ్రాసంచతుష్టయం । అగ్రంచతుర్లుణీకృత్య హంతకార
స్స ఉచ్యతే॥ తతఃసుదర్శనకారికాయాం.

శ్లో॥ అధవక్ష్యేవైశ్వదేవం ధర్మోక్తంతత్ప్రసంగతః । పూర్ణేవివా
హేశయనం ద్వానశాహమధశ్శయోః । బ్రహ్మచర్యంవర్జినంచ కార
స్యలవణస్యచ । దంపత్యోరుపవాసస్యా దేశరాత్రమతఃపరం । ప్రశ
స్తేహస్యధారంభ శ్చరిత్యైవంవ్రతంభవేత్ । తత్పత్న్యాహ్వాన్నసం
స్కర్తా తిష్ఠంత్యిదేనఏవతు । భూతమితిస్వామినేప్ర బ్రూయూత్ప్రీత్య
త్తరంతుసః । తత్సభూతంవిరాడన్నం తన్మాతౌయీతినంవదేత్ । పచ
నేవైశ్వదేవస్యా న్నస్యాదౌపాసనేయది । యత్రక్వచోపితంచోప
సమాధాయవిధానతః । అశనీయంయదన్నస్యా ధోమార్థంకల్పయే
త్తతః । హవిష్యమన్నమేకస్మిన్ పాత్రేకించి తథాపరే । హవిష్యంతౌ
రలవణ పరాన్నేనయుతంతథా॥

దేవయజ్ఞార్థం తృతీయంకల్పయేత్తథా॥ శ్లో॥ గృహీయాత్సర్వతఃకించి
చ్ఛత్తురేగ్రార్థమేవతత్ । మనుష్యయజ్ఞార్థమితి సర్వతోఽన్నంతు
పంచమే । ప్రాతఃప్రాతర్వైశ్వదేవేన యత్యుత్తతిచాగురుం । సాయం
సాయంవైశ్వదేవే నేతికృత్వాతద్దైవత । పరిషేచనమదితే న్వేతికృ
త్వాయథావిధి । అంగుష్ఠపర్వమాత్రంపడన్నాప్రథమకల్పితా॥
అగ్నయేస్వాహేతి పఞ్చభ్యహు యాత్పాణినాహుతీః తతఃప్రకు
ర్యాత్పూర్వ వదుత్తఃపరిషేచనం తత ఉత్తరతోవహ్నిభక్తాస్మాఽపో
హ్యాయజ్ఞమత్రతు, స్వాహాకారేణహవిషాజహుత్కించి దేవతు, శేషం
షడాహుతీనాం తద్దవిష్యేణతుసంస్మజేత్ । తేనసూపసంస్మప్తేనకార్యా
శ్చబలయఃక్రమాత్ । తస్మిన్నేవబలిర్దేశే హస్తేనపరి మార్జయేత్ ।
అవోక్షణంచతాన్యవ్య తూష్ణీమస్తేనమస్తతః । దేశేదేశేనమతేతా
పరిషించేత్సకృత్సకృత్ । అగ్నింపరిషిచ్యోదగ పనర్గం దేయంబలిద్వయం ।

ధర్మా యేతి చ మంత్రాభ్యా మగ్నేర్దక్షిణతోభవేత్ | ఉదధాన్యాస్సస్మి
 ధాతు అద్యభ్యఃస్వాహేత్యనేనతు | మద్యేగారస్యప్రాకృంస్థ ఓష
 ధీభ్యః ఇతి ద్వయం | అగారస్యోత్తరేపూర్వే దేశేగృహ్యభ్యః ఇత్యపి |
 చతుర్భిః దక్షిణే దేశే ౭గారస్యశయనస్థలే | తస్మిన్ కామాయేతి బలి
 రేహల్యామప్యతః పరం | అంతరిక్షాయేతి దద్యా దపి ధాన్యబలిస్తతః |
 యదేదతీత్యథ బ్రహ్మ సదనేదశభిః క్రమాత్ | పృథివ్యా ఇతి తద్యామ్యే
 ప్రాచీనావీతినాతథా | అవాచీనేన హస్తేన స్వధాపితృభ్యః ఇత్యథ | నమో
 రుద్రాయేతి తస్యో పవీత్యుత్తరతస్తథా || ప్రాచీనావీతినాపూర్వం పర
 షేత్యుత్తరంతథా | యజ్ఞోపవీతినాగ్రంచ బ్రాహ్మవిద్యుదసీత్యాది
 నాదితేన్ద్వితిస్యాత్పరిషేచనం | వృష్టిరసీత్యాదినాప్రాగ్యజ్జలస్పర్శనం
 తతః | ప్రాచీనావీతినాపితృ యజ్ఞేన యత్యుత్తరం | ఆగూర్యవిద్యుద్భూ
 మాచ అంగుష్ఠతర్జనీమధ్యతః | పితృభ్యః స్వధాన్ద్వితి దద్యాద్వృష్టిస్త
 థాపరం | యజ్ఞోపవీతినాభూత యజ్ఞేన యత్యుత్తరం | ఆగూర్యవిద్యు
 చ్చభూమా విదంభూతేభ్యః ఇత్యపి | దద్యాద్వృష్టిరథ యజ్ఞోపవీత్యే
 వవిచక్షణః | మనుష్యయజ్ఞేన యత్యుత్తరం | ఇత్యుక్త్వా విద్యుదస్యథ | బ్రాహ్మ
 ãయకల్పితాన్నం దద్యాద్వృష్టిస్తతః పరం | గృహవాసిషుత్పప్తేషు
 సర్వపాత్రేభ్యః ఆదరాత్ | సంమృజ్య లేపానర్వాంస్తా నద్భిః సమృజ్య
 బుద్ధిమాన్ | రుద్రాయస్వాహేతి దద్యా దుత్తరేణ శుచస్థలే | రాద్రాం
 తమేవ సాయంస్యా ద్వైహాయనబలింతతః | యేభూతా ఇతి కుర్వీతా
 కాశేనతు మహామఖః | బలీనామధవా స్త్వన్నోవై హాయనబలింహ శేత్ |
 హుత్వా పదాహుతిర్నాత్రి క్వచిద్రాద్రాద్గ్రాంతమీరితం | ఛేదనేభేదనే
 పాకే పేషణే మార్జనే తథా | పంచస్థానాయ నూనాయ పంచదోషో
 వినశ్యతి ||

అథ ప్రయోగః.

వృద్ధకృష్ణియే, చతుర్థీ ప్రభృత్యా ద్వాదశాహం దంపత్యోరథ
 శ్మయ్యా బ్రహ్మచర్యం ధౌరలవణవర్జనంచ, త్రయోదశే ౭హన్యపవా
 నః చతుర్థే ౭హని చంద్రతారాబలాన్వితే ౭హనివా ఔపాసనాగ్న
 పశ్చిమతః ప్రాజ్ఞుఖి అసీనోయతా సుర్వైశ్వదేవసిద్ధ్యర్థం స్థాలీపాకం

కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య పార్వణవద్వైశ్వ దేవస్థాలీపాకంకృత్వా జయాది
 పరిషేచనాంతం కుర్యాత్. తదారభ్యయావజ్జీవం వైశ్వదేవం గృహ
 పాకేనకుర్యాత్. గృహపాకాద్ధవిష్యమన్నమాదాయ పాత్రస్థంసమృత
 మన్నం పంచధావిభజ్య వైశ్వదేవార్థమేకభాగం ఉష్ణీభస్మస్యాదిబల్య
 ర్థం, ద్వితీయం, దేవపితృభూతయజ్ఞార్థంతృతీయం, అశ్రార్థంచతుర్థం
 మనుష్యయజ్ఞార్థం పంచమం, ఏవంపంచధావిభజ్య, యతానుః, తిథి
 శ్రవణంకృత్వా పంచసూనదోష ప్రాయశ్చిత్తార్థమన్న శుద్ధిద్వారా
 ఆత్మశుద్ధ్యర్థం ప్రాతర్వైశ్వదేవేనయజ్ఞే - సాయం, సాయంవైశ్వ
 దేవన యజ్ఞ్యితి సంకల్పవిశేషః. ఔపాసనేపచనేవాఽగ్నో పరిషిచ్య
 అగ్నయేస్వాహా, అగ్నయేస్విష్టకృతేస్వాహా ఇతి ప్రథమభాగమాదా
 య, షడాహుతీర్హస్తేనజుహుయాత్. అత్ర దేవప్రయోగః— ప్రతి
 వయోక్తదేవతాః? ఉత్తరతోఽప్యేవమేవ తతఉదీచీనముష్ణంభస్మా
 పోహ్య ద్వితీయభాగాత్కించదాదాయ తూష్ణీం స్వాహేతిహుత్వా
 ఽగ్నయ ఇతిత్యాగః, ఉత్తరంపరిషిచ్య ప్రథమభాగంద్వితీయభాగం
 సగ్గ్జ్యబలింహారేత్ యత్రయత్రబలిహారణం తత్రతత్రసమ్మార్జనమ
 వోక్షణంచకృత్వా - యథాంగుల్యగ్నిణిభూమింస్పృశన్తి తథాబలిం
 హారేత్ సర్వత్రబలిషుగంధపుష్పాక్షతైరభ్యర్చ్య సమంతంపరిషేచ
 యేత్ ఏకదేశేసమవేతానామపి బలీలాం సకృత్సకృదన్తే పరిషేచనం
 కుర్యాత్ తథాపరేణాగ్నిముదగపవర్గం ధర్మాయ, అధర్మాయ, ఇతి
 బలిందత్వా తూష్ణీంపరిషిచ్య సర్వత్రబలిషుతూష్ణీం పరిషేచనంకు
 ర్యాత్. అన్భ్యః, ఉదధానీసన్నిధానేదత్వా పరిషిచ్య అగారస్యమధ్యే
 ప్రాగపవర్గం ఓషధివనస్పతిభ్యః, రక్షో దేవజనేభ్య ఇతిదత్వా పరి
 షిచ్య అగారస్యోత్తరపూర్వదేశే ప్రాగపవర్గంగృహ్యభ్యః అవసానే
 భ్యః అవసానపతిభ్యః సర్వభూతేభ్యః దత్వాపరిషిచ్య దేహల్యాం
 అంతరిక్షాయాందత్వా పరిషిచ్య ఏతేషాం దశానాం బలీనాం దక్షిణ
 తః ప్రాచీనావీతీ పితృత్థీరేన స్వధాపితృభ్యఃస్వాహా దత్వా ప్రదక్షిణం
 పరిషిచ్యతతఉపవీత్యప ఉపస్పృశ్య నమోరుద్రాయపశుపతయేస్వాహా
 దశానాందక్షిణతః పితృబలేరుత్తరతః మధ్యేదత్వాపరిషిచ్య యద్యా

కాశడత్ ఓషధి యేభూతాః ప్రచరన్తి.....తథాతుస్వాహేతివృష్ట
వాస్తునిబలిందద్యాత్. దివాచార్యేవ, దివాబలిమిచ్ఛన్తః, రాత్రౌ.
న కంబలిమిచ్ఛన్తః తతోదదామితి.....కామస్సమృద్ధ్యతాం
ఇత్యేకం వేదతత్త్వార్థవిదుషే. బ్రాహ్మణాయదత్వాపడప స్పృశేత్.
అథ కృతప్రాణాయామః దేవయజ్ఞేనయశ్యే విమృదసి అదితేన్విత్య
గ్నింపరిషిచ్య హస్తేన దేవేభ్యః స్వాహేతి తృతీయభాగాదాదాయ
మధ్యేఽగ్నోహుత్వా ఽదితేన్వమగ్న్స్తాః ఇతి పరిషించతి॥

అథ గౌణఃకాలః.

శ్లో॥ ఉదయాత్ ఘటికాస్తిత్రః ప్రాతస్సంధ్యాముపాసితం। సాయ
మస్తమయాదూర్ధ్వం మధ్యాహ్నద్వాదశోర్ధ్వతః। సంధ్యాకాలస్త్వ
యంప్రోక్తః నిష్క్రమిత్తదతిక్రమే। విధేయంవిధిమాన్గేణ తతఃఫలవతి
క్రమః॥—స్మృత్యన్తరే॥ శ్లో॥ ప్రాణాయామత్రయంప్రాతర్ద్విగుణం
సంగవేస్మృతం। మధ్యాహ్నత్రిగుణంప్రోక్త మపరాహ్నేతుషడ్గుణం।
సాయాహ్నద్వాదశగుణం సూర్యమత్యాంతతోవ్రజేదితి। ఏకాహం
సమతిక్రమ్య ప్రమాదాదకృతంయది। అహారాత్రోషితోభూత్వా
గాయత్ర్యాశ్చాయతంజపేత్। ద్విరాత్రేద్విగుణంప్రోక్తం త్రిరాత్రే
త్రిగుణంస్మృతం। త్రిరాత్రాత్పరతశ్చైవ శూద్రవీవనసంశయః। ఆల
స్యాదినాకాలయాపేతుసపవాహీ। యస్సంధ్యాకాలతః ప్రాప్తమాల
సాశ్చద్యదివర్తతే। సూర్యహత్యామవాప్నోతి ఉలూకత్వమవాప్ను
యాత్। కాలాతిక్రమేఽపిదోషాభావనిమిత్తానిసపవాహా॥ —
దేవతాగ్నిద్విజాతీనాం కార్యమహతిసంస్థితే। సంధ్యావందనవిచ్ఛిత్తి
ర్నదోషాయకదాచన। సూతకేమృతకేచైవ సంధ్యాకర్మనసంత్యజేత్॥

స్మృత్యర్థసారే.

సంధ్యాత్రయలోపేత్వష్టసహస్రమితంసావిత్రిం జవేదిత్యుక్తం
అత్యంతాశక్తౌతుస్మృత్యన్తరే ప్రతిసంధ్యాలోపేగాయత్రీ శతంవాజపే
దిత్యుక్తం॥ — అస్తీతిఫలమ్.

అగ్నికార్యంవినాభోజనేప్రాయశ్చి త్తమర్ద్విధానే.

శ్లో॥ మాసస్త్యంకేజపేన్మంత్రం శతవారంశివాలయే । అగ్నికార్యం
వినాభుంక్తేన పాపంబ్రహ్మచారిణాంతీ—స్మృత్యంతరే. —సంధ్యాగ్ని
కార్యం పే స్నాత్వాఽష్ట సహస్రింగాయత్రిం జపేదిత్యుక్తం. భిక్షా
లోపేద్యష్టశతమితం - అమత్యాపరిత్యాగేతు — యాజ్ఞవల్క్యః,
భోక్త్యాగ్నికార్యంత్యక్త్వాతు సప్తరాత్రమనాతురః, కామావకీర్ణత్యా
భ్యాంవై జహుయాదాహుతిద్వయం, ఉపస్థానంతతఃకుర్యాత్సంమాసిం
చ స్త్వనేనహి, మంత్రౌతు మితాక్షరాయాముక్తం.

అత్యశవక్తాబుర్ద్విధానే.

శ్లో॥ తంవోధియజపేన్మంత్రం లక్షమేకంశివాలయే ।

బ్రహ్మచారీస్వధర్మేషు న్యూనంచేత్పూర్వమేవతదితి॥

అగ్నేఃప్రాదుష్కరణకాలః.

పురాదిత్యస్యాస్తమయాత్పురాదిత్యస్యోదయా, దితి బోధాయనే
నోక్తత్వా ద్విహరణానంతర మస్తమయ ఉదయాశ్చ యథాభవతి
తథావిహరేత్. అథాధివృక్షసూర్య, ఇత్యాపస్తంబసూత్రేచోక్తం.
ఉదయాస్తమయాత్పూర్వ ముద్ధరణస్యకాల ఇతి నిష్కర్షః.

ఏతత్ప్రాదుష్కరణకాలాతిక్రమే ఉక్తప్రాయశ్చిత్తాభావాత్స
ర్వప్రాయశ్చిత్తమేవ కార్యంతద్యథాః—హోమకాలే అస్తమయా
త్పూర్వం ప్రాదుష్కరణ నిమిత్తపూర్వకం సాయంప్రాతఃహోమం
కరిష్య ఇతిసంకల్ప్య హోమద్రవ్యసంస్కారపూర్వకంసంస్కృతాజ్యేన
ఓంభూర్భువస్సువఃస్వాహ ఇతిసర్వప్రాయశ్చిత్తం స్రువేణహుత్వాహో
మద్రిష్య సంస్కారాదిప్రాప్తకాలహోమం కుర్యాత్.

ఇత్యర్ద్విధానోక్తమనుద్ధరణప్రాయశ్చిత్తమ్.

గ్రంథాంతరేః— తదుక్తం నారాయణభట్టియే, అథాఽగ్ని
ప్రాదుష్కరణకాలః, ప్రాదుష్కరణమగ్నేః ప్రజ్వలనం — కాత్య
యనోఽపి — ఏతత్ప్రాదుష్కరణకాలాత్యయే సమస్తవ్యాహృతిభి
రేవాజ్యాహుతిఃకార్యా. ఇతి స్మారానుద్ధరణప్రాయశ్చిత్తవిధిః.

అథ స్రుక్ స్రువాదిప్రకృతివృక్షః.

స్మృత్యర్థసారే॥ శ్లో॥ జుహూః పాలాశ్యుపభృదా శ్వద్ధీవై కంకతీ
ధ్రువా । యజ్ఞస్సర్వసుభిః కార్యాః సర్వే వాభూర్జన్మజాః । ఖాది
రేణ స్రువః కార్య శమ్యాః ప్రాశితమేక్షణే । ఖాదిరోముసలః కార్యః
పలాశస్య ఉలూఖలః । యద్వాభూవారుణః కార్య స్తదభావే న్యవృ
క్షజః । ముఖ్యాభావేతు సదృశం ద్రవ్యం ప్రతివిధీయతే । యావత్తా
వత్సదృశం తత్ర దేవాహిగృహ్యతే । సంగ్రహే, ప్రశస్తే పూర్ణపాత్ర
స్థ దారుకస్య అయోముఖే । ఖాదిరేణ స్రువః కార్యః పాలాశే న జుహూ
ర్భవేత్ । ద్విపాదే శేవితే స్యాత్ మన్వైర్వా యజ్ఞయైర్ద్వైః । తద
భావే పలాశస్య పర్ణాభ్యాం హూయతే హవిః । పలాశపర్ణాభావేతు పర్ణ
ర్వాపిష్పలోద్భవైః । పర్ణ మత్ర మధ్యమం । మధ్యమేన పర్ణేన జుహూః
తీతి శ్రుతేః । చమ సంవాప్రణీతాయాః కాంస్య పాత్ర మథాపివా॥

ఘట్టన ప్రకారః

సంగ్రహే, ఆయామం పంచధా కృత్వా ద్విభాగం పాత్రముచ్యతే ।
త్రిభాగం దండమిత్యాహు రేతదాయామలక్షణం । పాత్రాయామేర్థ
తః పాత్రం విస్తారశ్చ తదర్థతః । గ్రీవం విస్తారతస్స్యాద్భిలస్యోఽఛాయ
ఇష్యతే । విస్తారాద్ద్విగుణం పాత్రం గ్రీవా విస్తారమధ్యతః॥

పంచమహాయజ్ఞప్రాయశ్చిత్తమ్

శ్లో॥ పంచమహాయజ్ఞానామేకై కస్మిన్నే కాహమతీతే మనస్వతీంజు
హూయాత్ । ద్వ్యహంత్యోహంవాతీతేతి స్రస్తంతు మతీర్యజేత్ । ఆత్రి
రాత్రాదిమంమేవరుణ, తత్త్వాయామి, యచ్ఛిద్ధి, యత్కించేతి చత
స్రోవారుణీర్జుహూయాదత ఊర్ధ్వమగ్నయేభ్యావర్తీనీర్జుహోతి తత్రా
గ్నయేభ్యావర్తీన ఇతిత్యాగః అగ్నయే తంతుమతేచరుః కార్య
ఇత్యాహ కవివల్లభః.

ఘటశ్రాద్ధకారికాః

మూ॥ కులహీనాం యథోక్తానాం గర్భహర్తృ పతితానాంతథాదైవ
దోహిణాంనాస్తి సంస్కృతిః । నాశౌచం నోదకంతస్య సగర్భత్వైర్వ

మేధికం । ఘటశ్రాద్ధంప్రకుర్వీత బంధుభిఃసహధర్మతః । మనోహరే
ఽపి-మహాపాతకసంఖ్యాని పాపానివివిధానిచ । యామోహాత్సమతి
క్రమ్య పతినాభర్తృబాంధవాన్ । కుర్వంతిజ్ఞాతయోనూనం తస్యా
నాస్తిప్రతిక్రియా । తస్యాః కేశాన్ గృహీత్వాథ సీత్వాబంధుభిరేవచ ।

శిరస్సహముఖంబద్ధ్యా విస్మజేద్వనగహ్వరే । ఘటశ్రాద్ధంతతఃకుర్యా
ద్బంధుభిర్బ్రాహ్మణైఃసహ । స్నాత్వాఽథస్వగృహంగత్వాస్వస్తివా
చనపూర్వకం । బ్రాహ్మణాభోజయేత్పశ్చ త్సమాప్తావాచయే
తథా॥ — హేమాద్రికారః. — శ్లో॥ ఘటశ్రాద్ధం

ప్రకుర్వీత మహానద్యస్తరేవనే । చతుష్పదేదేవగృహే పర్వతాఽగ్రే
విశేషతః । శ్రోత్రియాయదరిద్రాయ ఋత్విజేదంభవర్జితే । ఆచార్యా
యప్రకల్ప్యదౌ పునర్ద్వైబ్రాహ్మణౌతథా । ఆవాహనంతతఃకుర్యా
ద్బ్రాహ్మవిష్ణుహారాయచ । నవకుంభాంత్యమాదాయ సంపూర్వసితతం
దుర్లాభస్వర్ణవస్త్రేణసంఛాద్యప్రత్యేకంనవతంతుభిః ॥ సమావేష్ట్య
తథార్చేనిధాయ కలశాంస్తతః, గోధూమమాష? ముద్గాశ్చప్రత్యేకం
ప్రస్తమాత్రతః, నిధాయతత్రకుంభంచ పతితఃఫలసంయుతం, గుడాజ్య
మధుదుగ్ధాది పంచరత్నాదినిక్షిపేత్, శ్లో॥ ప్రత్యేకంకుడుపంతత్ర
క్షీరసర్పిషజీరకాన్ । ఏలానాగరఖండాని ప్రత్యేకంముష్టిమానతః ।

ఆర్ద్రామలకమాత్రంతు రామరంతత్రనిక్షిపేత్ । వస్త్రాదిభిరలంకృత
లంకృత్యయథోచితం । కుండలంపాదుకంఛత్ర మంగలీయాంకవేష్టి
తం । దత్వాఽభ్యర్చ్యయథానిష్కం తదర్థంవాయథోచితం । దద్యా
త్తత్తద్గుణంతత్ర బ్రాహ్మణేభ్యఃస్వయంప్రతి । కులేమమసముద్భూతం
మయాదత్తమిదంతవ । స్వీకురుష్వద్విజముఖే తన్నామస్మరణంపునః ।
దద్యాద్బ్రాహ్మర్షణంబూరియా దాచార్యాయపయస్విసీం । దద్యాద్దాం
దక్షిణాందత్వా కృత్వాకుంభంప్రదక్షిణం । బంధుభిస్సహతత్కుంభం
భిత్వాతన్నావలోకయేత్ । స్నాత్వానదీంసమాసాద్య గృహంగత్వా
యథాసుఖం । పుణ్యాహవాచనంకృత్వా భుక్త్వానైవై పావనంహవిః ।
ఇతి ఘటశ్రాద్ధవిధిః.

అథ ప్రకారాంతరేణఘటశ్రాద్ధవిధిః

నారీవాపురుషోఽథ వాయదికులభ్రష్టః ప్రమాదాత్తతః తాంత్య
త్వావిరజాదిపూర్వక ఘటశ్రాద్ధాదినానిష్క్రూతిః | నోచేత్పాతకినోభ
వన్తికులజా స్స ర్షేమహానిందితాః ప్రాయశ్చిత్తవినిర్ణయః శ్రుతిమతం
హవ్యేషుక వ్యేష్వపి, మహాపాతకిభిశ్చైవ శస్తైరత్యస్తదూషితః | ప్రాయ
శ్చిత్తైరశక్తశ్చ తేషాంనైవోదకక్రియా, — యస్మిన్కులేమహత్పా
తకంకృతం ప్రాయశ్చిత్తమకృతం కర్తాతంపరిత్యజ్య తత్పుత్రాదయః
సపిండజ్ఞాతయః సత్కులజనితసంకిలీకరణ పాతిత్యనిర్హరణార్థం తము
ద్దిశ్యత్యాగవిధినా ఘటశ్రాద్ధంకుర్యాత్,

తస్యాయంప్రయోగః.

గురుశుక్రమూఢరహితే జ్యోతిర్విదుక్తే పుణ్యాదివసే వేదశాస్త్ర
సమర్థా శిష్టాంశ్చతుశ్శాఖాజనితాం చోత్తీత్రియానాహూయ తన్ని
మిత్తత్యాగవిధిం విజ్ఞాప్య మహానద్యాం దేవగృహేవా మహాపగాసు
వాస్వగృహ శుద్ధింకృత్వాగ్రామాన్నిగ్దత్యేకాందాసీంశుచి స్నాతాం
శుక్లాంబరధరాం గంధమాల్యాదిభిరలంకృత్య ఏకమవ్రణంనూతనం
ఘటమాసీయపతితగోత్రినామ సంబంధాననులిప్య సర్వాషధీభిఃప్ర
త్యాశ్య పయఃపూరయిత్వామమసూక్తేనా ౭ భిమ్మశ్య దాసీశిరసిని
ధాయ సర్వైః సహైవదాసీపురస్సరం గ్రామాత్ప్రచీముదీచీంవా
దిశముపనిష్క్రిమ్య చతుష్పదేనిధాయ పతితగోత్రనామ్నా శోకాద
శ్రుపాతాదికంకృత్వాపుత్రాదయః సపిండాఃఘటంత్రీః ప్రదక్షిణీకృత్య
అత్రబలిం ప్రక్షిప్య ప్రవ్రజేయః. తతఃశరీరశుద్ధ్యర్థం పావమానపంచ
గవ్యామలకవారుణ స్నానానికృత్వా, రాత్రౌ పుణ్యాహవాచనం
కృత్వా పంచగవ్యహూమంకృత్వా ప్రాశ్యతతోఘటశ్రాద్ధం విరజా
హూమంకృత్వా మహావ్యాహృతయో విష్ణురుద్రయమబ్రహ్మ సవితృ
దుర్గాగణేశాదికా సక్తుతిలప్రీహి ఘృతశమీసమిత్కుశదూర్వాది
భిరేకైకయాఽష్టాహుతి సంఖ్యయా స్వగృహ్యాక్త విధానేనహో
తవ్యంచరుణాహూమం సమాప్య అష్టాపిండాకృత్వా ౭ గ్నేరప్తది

త్వప్తపిండాన్నిధాయదశదానాదీనికృత్వాపునః ప్రభాతేశతంపంచశతం
వింశతిర్వాబ్రాహ్మణాభోజయేదేషఘటశ్రాద్ధప్రయోగస్సమాప్తః॥

తదాహుర్యస్యాగ్ని మనుద్ధృతమాదిత్యోభ్యుదియాద్వాభ్య
స్తమియాద్వా ప్రణీతోవా ప్రాగ్ఘోమాదుపశామ్యేత్ తత్ర ప్రాయ
శ్చిత్తిరితి హిరణ్యం పురస్కృత్యసాయుముద్ధరే జ్యోతిర్వైశుక్రం
హిరణ్యంజ్యోతి శ్శుక్రమసాతదేవజ్యోతిః శుక్రం పశ్యన్నుద్ధరతి రజ
తమంతర్ధాయ ప్రాతరుద్ధరే దేతద్రాత్రినూపమితిఋగ్భాహ్మణశ్రుతిః.

అథసంధ్యాదౌజపవిధిః

శ్లో॥ అనామిమధ్యమారభ్య ప్రదక్షిణమనుక్రమాత్ ।
మధ్యమామూలపర్యంతు గాయత్రీజపమాంచరేత్ ॥

అథదానలక్షణమ్

శ్లో॥ కన్యాదానేచగోదానే దాన్యనడ్వాహకుంజరే । తిష్ఠప్రతి
గృహీతవ్యం నరోవారుణదిబ్ముఖః । అశ్వంకరేగజందంతే దాసీంకేశే
ష్వజాంగలే । గాంపుచ్ఛేతువృషంస్కంధే మహిషీంశృంగమధ్యమే ।
కన్యాంహస్తేనగృణ్ణాయా ద్వరోవారుణదిబ్ముఖః॥

శ్లో॥ ఇద్ధతంత్రేవినాయత్ర నాఽఘారానాన్తిచక్షుషీ ।
ఇద్ధతంత్రేషుసర్వత్ర ఆఘారాచక్షుషీమతౌ ॥

శ్లో॥ అనధీతస్యపుత్రస్య పుత్రస్సాన్యధ్యానాన్వితః ।
శూద్రపుత్రస్తువిజ్ఞేయః సర్వేషాంఫలమశ్నుతే ॥

శ్లో॥ జాతస్యపుణ్యాహవిధౌచపత్నీసుతస్య తాందక్షిణతోనిషేకే ।
అన్యేషుకార్యేషుయథోపవేశం వధూంసమేత్యాదిమతానుసారః॥

శ్రాద్ధేఽగ్నాకరణలోపప్రాయశ్చిత్తమ్

శ్లో॥ అగ్నాకరణలోపేచ భోజమధ్యేయదిస్మరణ । ఆజ్యేనహోమం
జుహుయాచ్ఛేషంపాత్రేవిధీయతే ॥

ద్విభార్యాగర్భిణీపతిః

శ్లో॥ గర్భిణ్యాయస్య ద్వేభార్యే ఏకాభార్యాప్రసూతికా ।
క్షురకర్మనకర్తవ్యం నామకర్మాదికారయేత్ ॥

ఛాయానక్తమ్

శ్లో॥ ఆత్మనోద్విగుణఛాయా మతిక్రామతిభాస్కరే । తన్నక్తం
గక్తమిత్యాహు ర్ననక్తంరాత్రిభోజనం ॥ — ఇదంరాత్రిభోజన
నిషేధవిషయం॥

గ్రహణేశ్రాద్ధవిధిః

శ్లో॥ గ్రస్తేహ్యస్తమితేసూర్యే మృతేజాతేచసూతకే ।
తద్దినేచోపవాసంచ పునఃశ్రాద్ధంప రేఽహని॥

శాఖారంభవిషయః

శ్లో॥ ఏకవేదైకశాఖానాం మధ్యేయోఽన్యవ్రతంశ్రయేత్ ।
శాఖాంస్వాంస్వాంపరిత్యజ్య శాఖారంశఃప్రకీర్తితః॥

నిత్యోపాసనకుండః

శ్లో॥ నిత్యహోమేతుకుండంస్యా స్మేఖలాద్వయసంయుతం ।
అరత్నిమాత్రంవిస్తారం ద్వాదశాంగులమున్నతమ్॥

జీర్ణోపవీతవిసర్జనశ్లోకః

శ్లో॥ ఉపవీతంఛిన్నతంతు జీర్ణకంమలదూశితం । విసృజ్యామిపర
బ్రహ్మణ వాచోదీక్షాఽయురస్తుమే॥ ౧॥ పవిత్రవస్త్రంయదిజీర్ణవస్త్రం
వేదాంతవేద్యం పరబ్రహ్మసద్యః । ఆయుష్యమగ్ర్యంప్రతిముంచశుభ్రం
జీర్ణోపవీతంతువిసర్జనీయం॥

వివాహమధ్యేమావాస్యాచతుర్దశీవిషయమ్

శ్లో॥ చతుర్థిమధ్యేతుచతుర్దశీవాయ దాత్వమావాసు సమాగతా
చేత్ । తథానకుర్యాదథ శేషహూతుః పరేహ్నికుర్యాత్సకలంచతంత్రం
త్రం । ఆజ్యంచసంస్కృత్యసకృద్దృహీత్వా హునేదనాజ్ఞాతమిత్ర
యంచ । తథాచతుర్హోతృకభూర్భువాది మంత్రైశ్చకుర్యాదథ శేష
హూతుః । ఏవంసకుర్వీతతథాకరోతి చతుర్థిహోమోభవదభ్యుదయకం॥

పత్నీపుత్రస్థానవిధి:.

శ్లో॥ జాతకేనామ కేచైవ హ్యన్నప్రాశనచౌలకే । ఉపాయనేవివాహేచ సీమంతాధానపుంసవే । కర్తాచవామతస్తిష్ఠే తృప్తీపుత్రస్త్రిస్తు దక్షిణే । కన్యాదానేతుశ్చాద్ధేతు అధ్వరేనామదర్శనే । స్వయముత్తరతిష్ఠే తృప్తీపుత్రస్త్రిస్తు దక్షిణే॥

లాజహోమ:.

శ్లో॥ అంజలేర్వామపాశేక్షణ లాజహోమోవిధీయతే । అగ్రేతు విధవానారీ కోణేచైవతుమధ్యమం । నచాగ్రేనచకోణేచ లాజానాం ప్రక్షిపేత్తతః । లాజానాంహూమకాలేచ యమోమృత్యుశ్చతిష్ఠతి । పంపత్యోరక్షణార్థాయ బ్రహ్మప్యేకోబహిభావేత్ । సోమాయాజ్యాహుతేఃపూర్వం సబ్రహ్మగ్నేఃప్రదక్షిణం । లాజానాంహోమకాలేచ బ్రహ్మప్యేకోబహిభావేత్॥

ఇతి గ్రంథివిసర్జనహోమలక్షణమ్.

శ్లో॥ తేశుల్బంతథారజ్జం శ్రావణ్యాముపవీతకం గ్రంథింవిస్రస్య జుహుయాద్గ్రంథియుక్తంనహోవయేత్ ।

చౌలలక్షణమ్.

శ్లో॥ వసిష్ఠానాంతుదక్షిణ్యాం భారద్వాజస్యవామతః । అత్రికశ్య పయోశ్చైవ చూడాశుభయుతాభవేత్ । మధ్యేతుగాలవానాంతు ముండస్తుభృగుగోత్రిణః । పంచచూడాహ్యంగిరసః అన్యేషానియమోనహి । కారయేదృషిసంవిద్యా శిఖాఅపియథావిధి । వివాహమాంజిన్నానేషు పుంసఃసీమంతయోరపి । శతాభిషేకశ్చైతేషు సరబరధోవిధీయతే । ఏవముక్తేషుయోక్తేషు పంపత్యోస్సరబంధనం । మాంజీబంధంవతోరేవ మునిభిఃపరికీర్తితః॥

ఆజ్యపాత్రస్థాపనక్రమ:.

శ్లో॥ వివాహేచౌలసీమంతే స్వాధ్యాయవ్రతకర్మణి । స్నానగోదానసంధానే ఆజ్యసంస్కారమంతరే । వాస్తుహోమేచాగ్రయణే శాన్తిహోమేవృషోత్సృజే । ఉపనయనాదిసర్వత్ర సపరిస్తరణాద్భహిః॥

లాజహోమవిధి:

శ్లో॥ అంగుశ్యగ్రేనహోతవ్యం నహుత్వాంజలిభేదతః । అంగుళీ
వామపాశేక్వాన లాజహోమోవిధీయతే॥ కించ॥ లాజానాంహోమ
కాలేతు యమోమృత్యుశ్చక్షిప్తతి । దంపత్యోరక్షణార్థాయ లాజహో
మఘ్నిస్మృతః । సోమాయాజ్యాహుతేఃపూర్వం సబ్రహ్మగ్నేఃపద
క్షీణం । లాజానాంహోమకాలేతు బ్రహ్మప్యేకోబహిర్భవేత్ । కన్య
కాయాంభువోర్మధ్యే గుదస్తీనామరాక్షసీ । తద్రాక్షసీవదార్థాయ
ప్రతీచ్యాందర్భముత్సృజేత్ ।

దశాంగధూప:

షడ్భాగకుష్ఠోద్విగుణో గుడశ్చలాక్షాత్రయంపంచనఖశ్చభాగం,
హారీతకీసర్జరసస్యమాంసం భాగత్రయంచై కతుశ్చైలకస్య ఘనస్యచత్వా
రిపునష్వచై కో దశాంగధూపఃకథితోమునీంద్రైః.

అగ్నిచక్రశుద్ధి:

శ్లో॥ నైకాధిద్వారయుతాకృతాస్తా శేషేగుణేభువివహ్నివాసః ।
సౌఖ్యాయహోమీ శశియుగ్మశేషే ప్రాణార్థనాశోభువిభూత కేచ ।
శ్లో॥ ధృతిశ్చతిధివారంచ నక్షత్రంచచతుర్గుణం । ఏకీకృత్యత్రిభాగంచ
శేషంపావకముచ్యతే । ఏకేచవసతేస్వరే ద్వితీయాధస్తద్ధేవచ । తృతీ
యేమర్త్యలోకేఽస్మిన్నగ్నిచక్రంయథాక్రమం । ఆకాశేసర్వసంహ
రః పాతాలేచధనక్షయః । మర్త్యలోకేమహావ్యాధి రగ్నిచక్రంప్రకీ
ర్తితం । సూర్యభాత్త్రిత్రిభేచైవసూర్యవిచ్ఛక్రిపంగవః । చంద్రారేజ్య
గుళిభినో నేప్తంభాక్కిహోమాహుతిఃఖిలు । రవిః, బుధః, శుక్రః, భృగుః,
షంగుః, శనైశ్చరః, చంద్రః, ఆరః, కుజః, ఇజ్యః, రాహుః, కేతుః॥

కపర్దికారికా సమాప్తా:

శ్రీమదాపస్తంబమహర్షయేనమః.

స్తూర్తకపర్దికారికావళిః.

శ్లో॥ విఘ్నేశ్వరంసమస్కృత్య విహ్నానాంవినివృత్తయే॥ ఆపస్తం
బీయగృహ్యస్య కపడివచ్చికారికాం॥౧॥ శ్లో॥ శ్రుతిస్మృతిప్రచోదితం
కరిష్యతేయదాతదాస్వకర్మయత్తదాదితోయతాసురాగురంవదేత్॥
శ్లో॥ ప్రాచీఃపూర్వముదక్సంస్థం నక్షీణారంభమాలిఖేత్॥ అథోదీచీఃపుర
స్సంస్థం పశ్చిమారంభమాలిఖేత్॥ ౩॥ అవాక్కరోఽభ్యుక్త్యనిధా
యవహ్నిముత్సిచ్యతేఽవోక్షణతోయశేషం॥ ప్రాక్తోయమన్యన్నిద
ధాత్యుదగ్వా యథాబహిస్సాన్యచ్ఛపరిస్తరాణామ్॥ ౪॥ దర్వాజ్య
పాత్రేణసహప్రయోజ్యా వై కఙ్కతీప్రోక్షణభాజనీసుక్॥ ప్రణీతిపా
త్రేణసహేధ్మదారూణ్యపస్త్రతేచ్ఛభిఘ్నతేశ్చదర్వా॥ ౫॥ దర్వి
హుతౌతుసర్వత్ర నాస్తిచోదన్యచోదనా॥ చోదితేతతపవన్యద్యథో
ద్దిష్టంతథోదితం॥ ౬॥ తంత్రమోషథవత్సుదధన్యప్రిషేష్యతేవచనాది
తరత్రతు॥ స్విష్టకృచ్ఛతథాగ్నిముఖంభవేల్లాజహూమమపాన్యకప
డినా॥ ౭॥ సర్వపేషుతద్ధైవమావిష్యభుగ్వైశ్వదేవఫలీకరణాహుతౌ॥
యావదుక్తమవేహిజయూదికం నాస్తియత్రవచస్సర్వతరత్రతు॥ ౮॥
ఉత్సృజౌసముపాకరణేవ్రతేష్విస్థనాగ్నిముఖంచజయూదిచ॥ అష్టకా
భవసర్పబలిష్వథోపార్వణేపితృకర్మణిమాసికే॥ ౯॥ ఆగ్నిహోత్రిక
ఏషవిధిర్భవేత్ జౌపదేశమతాదపివేపయోః॥ అన్యకర్మసుసాగ్నిముఖే
ష్యయం వేపయోరితినిత్యమపీష్యతే॥ ౧౦॥ ప్రజ్వాల్యవహ్నింపరితస్స
మూహ్యపర్యుక్త్యహస్తజలేనసమ్యక్॥ దర్భైఃపరిస్తీర్యయథోక్త
మన్యపశ్చాచ్ఛబహిఃస్త్రణయాత్పురోగ్రం॥ ౧౧॥ సంపూర్వదర్వీం
హవిషాప్రధానతత్స్విష్టకృత్ప్రశనభక్షణాథం॥ నిధాయబహిః
ష్యతపవదర్వీం తూష్ణీంసమంతంసమిధంనిధాయ॥ ౧౨॥ నేష్టావిహో
పస్తరాభిఘారౌప్రధానహూమాంస్తతపవహుత్వా॥ తతోగృహః
త్వానిమృజేచ్ఛలేపం బహిఃష్యతస్త్విష్టకృతశ్చహూమః॥౧౩॥ ప్రాచీ

సమాప్త్యనిగృహ్యతేపం నిమాజకనందక్షిణతశ్చ భూమ్యాం ప్రాశ్వా
తపవాచమసంపునశ్చ నిష్క్రమ్య శేషస్యభ వేచ్ఛభక్షః॥ ౧౦॥ లేహ్య
థదర్వాఽఽచమనంతతస్సాన్యత్ । సధర్మకోఽయంవిధిరాగ్నిహోత్రః॥
శ్లో॥ యదాశిషాంస్మృతివిహితంహివాచనం తదన్తతోభవతివివాహ
కాఽఽఘ । క్రమాయతహ్యుక్తపనయనాదికేవచన్తథైవతద్ద్విజవరభో
జనంభవేత్ ॥ ౧౧॥ గార్హేయకర్మస్వపరాధదృష్టా వబ్రాహ్మణో
క్తేషుసునిష్క్రమిన్సాన్యత్ । ఏకాహుతిర్వ్యూహుతిభిహుక్తాతాసాన్మార్తే
ష్వనాదేశఇహాసుయూమః ॥ ౧౨॥ యత్కర్మణోబ్రాహ్మణశబ్దక్తో
భేషోఽస్తిచేత్తత్రతథోపనీతౌ । తత్కర్మపహ్నాభవఆహుతిస్సాన్యత్
భవేదనాజ్ఞాతమితిద్వయంవా॥ ౧౩॥ ఆచారలక్షణేయస్మిన్బ్రాహ్మణ
గ్రహణంస్మృతం । భేషోనగ్నాయదిత్వస్మిన్న నాజ్ఞాతజహోభవేత్ ॥

ఇతి కపర్తి కారికాయాం ప్రథమః పటలః.

ద్వితీయః పటలః.

శ్లో॥ ప్రాణసంయమనంప్రథమంభవేత్ ప్రేషణంసుహృదాభిమం
త్రణం । సంగతాయవరాయసమప్యతే స్వామినాతువధూర్జలపూ
ర్వకం॥ ౧॥ స్థాప్యతేచవివాహమహితలే సావకోవిధివన్మధుపర్కకః॥
సోఽత్రగోసహితోఽసహితోపివా దీయతేవరవృత్తసమీక్షయా॥ ౨॥
శ్లో॥ ఏవమేవ వరాపచితాయచా భాతృమన్త్ర జహోధసమీక్షణం ।
అత్రవావరణంవరకన్యయోః భర్హంతరంయజుషాపరిమృజ్యతే ॥ ౩॥
కన్యకాన్యజనోయదిసాపివా యర్హిరోదితిబంధువియోగతః । తర్హిజీవ
వతీంతుజపేన్యచం కన్యకావరణేపరివజ్జవం॥ ౪॥ స్నాపనాదిషుయద్భ
హుమన్త్రకం కర్మతత్త్రియతేఽంతతపవహి । గృహ్యతేఖలుపాణిర
మన్త్రకం గమ్యతేద్వలనస్తుసమంత్రకం॥ ౫॥ వధ్వంజలింహోమవిధా
నదర్శ్యం ద్వితీయదర్శ్యంసహచాజ్యధాన్యా । ప్రోక్షాధకపాత్రేణసహప్ర
ణేతా మిధ్మంచశమ్యాస్సహలాజమశ్మా॥ ౬॥ నేష్యతేగ్నిముఖంనచ

వేపయోః స్విష్టకృన్నచనావ్యభిఘారణం । స్వాద్వరోజమదగ్నిసమ
 ద్భవ స్తస్యపంచగృహీతమపీష్యతే ॥ ౭ ॥ అభిన్నవధ్వంజలినాతుహా
 మో యథాజుహూవన్నముఖేనహోమః । సంమాజనప్రోక్షణసాద
 నాని యథాజుహూవన్నచలేపకార్యం ॥ ౮ ॥ అన్వారంభఃప్రధానేషు
 హోమేష్వన్యత్రకేష్యతే । యత్రాస్తిచోదనాతత్ర సానారంభస్తు
 హోమకృత్ ॥ ౯ ॥ ప్రధానహోమేయదృతాది హూమే ప్రవేశహో
 మేచవివాహశేషే । వివాహవతేషుభపంతిశమ్యాః నత్వగ్నిదైవత్యచ
 రాభవంతి ॥ ౧౦ ॥ యోక్త్రస్యమోక్షాత్పరతోయదిస్యాత్ అయా
 శ్చపత్యోరుపవాసఏవ । సద్యోగ్నినాశేత్వథవిప్రకృష్టే పునర్వివాహం
 విధివచ్ఛకుర్యాత్ ॥ ౧౧ ॥ యోక్త్రప్రతిసరంచైవ వరణంచప్రతిగ్ర
 హంవాసనఃపరిధానంచ కర్మాణ్యేతానివజ్జయేత్ ॥ ౧౨ ॥ ఉత్తంభ
 నాదిస్తునివర్తతేర్వాక్ తామందసానేతిమనుష్యయానే । ఉదుత్తరాది
 త్రయమేకఆహుర్విమోకమంత్రాసిహనోభవేతామ్ ॥

ఇతి కపర్ది కారికాయాం ద్వితీయః పటలః.

తృతీయః పటలః.

శ్లో॥ దర్వామనక్త్యగ్రమథేతరస్యాం మధ్వంచమూలంతిరిహపి
 వాద్విః । పక్షేద్వితీయే సకృదేవమూలం ద్వితీయదర్వా మితరేచద
 ర్వామ్ ॥ ౧ ॥ అనక్తిదవ్యోరపివాగ్రిమధ్యే స్థాల్యాంతుమూలంతి
 రిహపివాద్విః । పక్షేత్తృతీయే సకృదేవమూలం స్థాల్యాముప్రక్రిమ్యస
 మంజనంస్యాత్ ॥ ౨ ॥ అక్తోపనీయా క్తృణానిధాయ దర్వాంప్రతి
 ష్ఠాప్యకరద్వయేన । నిరస్తనవ్యఃప్రహరేత్ప్రహృత్య తిరత్రచోద్యా
 తిత్పణప్రహరః ॥ ౩ ॥ నిదేశనంచాగ్న్యభిమంత్రణంచ భూమానిమ్మ
 ప్తిఃపరిధిప్రహరః । సంస్రావహోహూంతమమంత్రకంస్యాత్ సాత్ర
 ప్రయుక్తంతృణమత్రబర్హిః ॥ ౪ ॥ ఉపక్రమోత్సజనయోస్సశిష్య
 ఆచార్యఆప్లుత్యమహాపగాఘ్న । సంతర్ప్యవార్యం జలిభిమునీంస్తా

స్మరకపద్ధికారికావళి :

నేభ్యస్తుహోష్యన్ సదసస్పతించ ॥ ౧౫ ॥ కేంద్వగ్నివిశ్వాంశ్చనిషత్వ
యంభూన్ హుత్వాముఖాంతేసదసస్పతించ । ఆద్యానువాకాంశ్చ
తురోవరాధాన్య నధీయ తేతత్రతతోజయాది ॥ ౧౬ ॥ ఋషీన్ ముఖాంతే
జహుయాద్ర్వ తేషు సూక్తోపహోమాంతసదసస్పతించ । ఉపస్థితిశ్చాపి
చ దేవతానాం జయాదయోబ్రాహ్మణతర్పణంచ ॥ ౧౭ ॥ సోమసూక్త
నిషత్సదసస్పతిం తంత్రీవజ్జహుయాత్సలిలంసమః । శుక్రియేనమిథో
గ్న ఇతివ్రతీ యుంజ తేసవితాజయవారిశం ॥ ౧౮ ॥ మీలనేయతవాక్చిరసః
కృతే వేష్టనేస్తమితేగృహమావిశేత్ । స్థీయ తేనధివత్వధవాఽఽ
స్య తే వాగ్వతేనతతోఽభ్యుదితక్రియా ॥ ౧౯ ॥ తతఃప్రభాతేతుబహిగృన్
హాణాం నహ్నించసూర్యంచతథోదకుంభం । ఆకాశముద్వీక్ష్యగిరించ
వత్సం పశ్యేద్ధిరణ్యంచవయస్సుపర్ణాః ॥ ౨౦ ॥ ఉత్సర్జనేతుయుంజాదీన్
రూలనాదిచవర్జయేత్ । సమిదాధానమన్త్రాణాం ద్యాస్సమిత్పూర్వ
మిష్యతే ॥ ౨౧ ॥ వ్రతేషుచాపరోవిధిర్నసూక్తచిత్తమాదికం ఉపస్థితి
నకదేవతాగణస్యశుక్రియాద్భుతే ॥ ౨౨ ॥

ఇతి కపర్దికారికాయాం తృతీయఃపటలః.

అథచతుర్థః పటలః :

శ్లో॥ కృత్వాకుమారేణ సహైవచాగూం ఆశ్యాధవిప్రా నపివాచ
యీత । భుక్తేకుమారేజలయుగ్మకేన ఉన త్రిశీర్షంప్రతివాపనంచ ॥ ౧ ॥
యజ్ఞోపవీతకాలస్సాద్యాచనేకృతఆశిషాం । పురస్తాత్సమిదాధానాచ్చ
వస్వామిమతేసతు ॥ ౨ ॥ పాత్రప్రయోగేతుకుశాంబుకూర్చ వస్త్రాశ్చ
దండాజినమేఖలాశ్చ । దైవ్యానిపాత్రాణినియుజ్యవశ్చ ద్యుంజితచా
మూనిసహోపనేతాం ॥ ౩ ॥ మాంజ్యజినావస్థాపనప్రోక్షణోత్థాపనానితు
నమంత్రమేతాన్యాచార్యః పూర్వంకృత్వాధవాచయేత్ ॥ ౪ ॥ అస్తేతు
గుర్వమంత్రాణాం హస్తగ్రహణమిష్యతే । దేవతాభ్యఃపరీదానం
రక్షణాయపృథక్ పృథక్ ॥ ౫ ॥ యోగాదీన్ వాచయన్నేవ కుమారంహ
వయేత్థలు । ద్వితీయచతుర్థాబ్ధాయా దాచార్యోజహుయాద్వటుః ॥

శ్లో॥ కర్ణోష్ఠాదిత్యదండానాం సమంత్రంవటురేవతు । ప్రత్యగాశిషమంత్రాణాం భవేద్వాచనమేవతు॥ ౭॥ పంచోభూస్తద్భువోభగఃస్సవధిః యశితీష్యతే । అధర్చశోభూస్తద్భువోధియస్సవస్తదన్యథా॥ ౮॥ ఓష్ఠశ్యావాంతపర్యంతం స్పృశ్యతేఽవృథమిత్సథ । ఆచామేన్నహనామాస్తికరాభ్యాంయుగపచ్ఛ్చుతీ॥ ౯॥ గురోవరంతేదదామీ త్యుక్తేఽపాన్యయథోదితం । గృహ్యతేసావిత్రీముక్త్యా వరోరుద్రాయగామితి॥ శ్లో॥ అనుపాకృతవేదస్య కర్తవ్యోబ్రహ్మయజ్ఞకే । వేదస్థానేతుసావిత్రీ గృహ్యతేఽన్యత్సమంభవేత్ ॥ ౧౦॥ కాండర్పితర్పణానిత్యముపేతేననివీతినా । వార్యంబలిభిరన్వైశ్చ కార్యంపర్వాష్టమీషుచ॥ ౧౧॥ ప్రజాపతింసోమ మథాగ్నివిశ్వాన్ నిషత్త్రీయంచాపిచహవ్యవాహం । విశ్వాన్స్వయంభుంపునరేవవిశ్వాన్ తతోఽరుణాన్వైసదసస్సతించ॥ సప్తనశకృత్వోఽపాన్య చతుర్థేఽహనిగృహ్యతే । యస్యేతిగురుణా పూర్వం వాసోఽన్యత్పరిధాప్యచ॥

ఇతి కపర్ది కారికాయాం చతుధికాః పటలః.

పంచమః పటలః .

శ్లో॥ అజినంమేఖలాదండో భైతూచర్యావ్రతానిచ । నివర్తంతే ద్విజాతీనాం పునస్సంస్కారకర్మణి॥ ౧॥ మేఖలామజినందండ ముపవీతంకమండలుం । అపుప్రాప్త్యేవినష్టాని గృహీత్వాఽన్యానిమంత్రతః॥ శ్లో॥ సూత్రేవస్త్రీమణియుగ సమిత్సక్కుగంధాప్రవర్తా । శీతోష్ణాంబుక్షురకట యవచ్ఛత్రదండంజనాని । మానోపానద్వయకుశ శక్యత్సానచూర్ణోదపాత్రం । స్నాన్యాయుంజ్యాత్సక్పదిహ నరఃకాష్ఠమాదుంబరంచ॥ ౩॥ స్నాతకాయసక్పన్నధుపర్కకో గార్హ్యకఃస్మృతిచోదితఏవవా । స్నానఆచరితేదిసఆగతే తస్యనక్తమథాప్యయమిష్యతే॥ శ్లో॥ ఆచార్యాయర్విజేరాజే మధుపర్కోగవాసహః । గృహ్యోక్తోధర్మఉక్తోవా పూర్ణేసంవత్సరేపునః॥ ౪॥ వేదాధ్యాయశ్చసూరశ్చ

త్వస్మైచాపితథాభవేత్ । తస్మైత్వవేదాధ్యాయాయ భవేద్ధాన్వ్యో
గవావినా ॥ ౧ ॥ వేదాధ్యాయాయాతిథయే ధర్మఉక్తోగవాసహా తద్ధే
వవేదాధ్యాయాయ నరాయాపనితాయచ ॥ ౨ ॥ తాభ్యాంత్వవేదా
ధ్యానూభ్యాం వినైవాన్యరరోవా । ప్రపక్తేచాపివిప్రాయ భవే
ద్ధాన్వ్యోగవాసహా ॥ ౩ ॥ అధీతేయష్టశంగతు వేదంజానాతిచాధికతః ।
వేదాధ్యాయస్సతుప్రోక్తః ప్రకాశశ్చిచ్ఛిచ్ఛిచ్ఛతే ॥ ౪ ॥ సూత్రేగోమ
ధుపర్కార్హ ఇత్యస్మిన్దక్షిణాతుగాః । మధ్యేతుమధుపర్కస్య సాతి
ధ్యాసర్వదైవతు ॥

ఇతి కపవికారికాయాం పంచమః పటలః.

షష్ఠః పటలః.

శ్లో॥ స్త్రీణాంశిరోమధ్యగతాతు రేఖా యథేవసీమంతఇతిప్రవిష్టా ।
తస్యాశ్చ తేనోన్నయనంతతస్యాత్ సీమంతఇత్యుచ్యతవవకర్మ ॥

శ్లో॥ యవావిరూధాన్ శలవీంసపుంజాం గ్లవ్సంయవానామపిబం
ధనంచ । ఏతానిసీమంతవిధాప్రయుంజ్యాత్ పాత్రాణిసాకంఖలుమాను
షాణి ॥ ౧ ॥ ఫలద్వయేనసంయతంవటాంకురందృషత్సత్ । సుపాయ
నాయవస్త్రకంక్షిపేత్సహైవపుంసవే ॥ ౩ ॥ నేష్టాఃపుంసవనేశమ్యాః
గృహ్ణీయాత్పరిధీనిహ । బ్రాహ్మణానోభిజయేదంతే వాచయేదాశిష
స్తథా ॥ ౪ ॥ రోరేమవృజ్యేచిషువృద్ధిరాదాష్టాత్పేచవాంఠత్యశ్రవశా
శ్వయుతు । శేషేషునామ్యాఃకపరస్స్విరోఽస్త్య స్వాప్వోరద్వీర్హస్సవి
సగఃఇష్టః ॥ ౫ ॥ నక్షత్రనామానిదేశశస్సంబుధ్యాజాతకర్మణి । ఘ్రా
ణాభిమంత్రణాపేత్రిష్టపీతికపడినా ॥ ౬ ॥ పుణ్యాహవాచనేనామ్ని
మధ్యమేస్వస్తివాచనే । చతుర్థ్యోత్వాశిశోర్నామ స్వస్తీత్యన్యత్సమం
త్రకం ॥ ౭ ॥ జలద్వయంకుశాన్యవాన్ శలాలుదర్భపుంజలాన్ । శక్ప
శ్చులల్యసీన్క్షిపేత్సహైవచాలకర్మణి ॥ ౮ ॥ పాత్రప్రయోగేఖలుయో

జనీయో గోదానకర్మణ్యపిచౌలవత్సః । నగ్లప్సపుంజీలశలల్యభిష్టాః అ
త్రాధకలుప్తాహిభవంతియస్మాత్ ॥ ౯ ॥ జాతకాదితుసంస్కరణంస్త్రీ
యా మాపనాయనికారధిష్యతే । దేహసంస్కరణాయయాధాక్రమం
కాలవవసమస్తమమంత్రకమ్ ॥

ఇతి కపర్ది కారి కాయాం షష్ఠః పటలః .

శ్లో॥ వాగ్యతస్యగృహాద్గమనంబలే స్సక్తుభిహారణంత్యితరేణవా
తక్షకాదిపునర్వృజనాంతకం నిత్యముత్సరణాదధిష్యతే ॥ ౧ ॥ త్రిభి
ర్యథోధంపరిచాయమంత్రైః తథాపరై ముఖ్యైకుటాత్రిభిస్తు । త్రిభిర్య
థోధంపునరుత్తమేన ముఖ్యస్యసంజేష్టి కపదికాశిష్యః ॥ ౨ ॥ గృహశ్వా
సినమశ్నన్తో దేవసేనాశ్చయాఅపి । ద్వారపోఽనిపంగీచ సప్తేశానో
సుయోజితాః ॥ ౩ ॥ గృహపీచవిచిన్వంతో ద్వారాపీత త్త్రియాంమతాః ।
జయంతస్యతథాఘోషీప్రానాసారిణవవచ ॥

ఇతి కపదిక కారి కాయాం సప్తమః పటలః .

అష్టమః పటలః .

శ్లో॥ ఆఘారదార్వగ్నిముఖాజ్యభాగౌ ప్రదక్షిణాను ప్రజనేషుత
ద్వత్ । ఆఘారయోస్విష్టకృతిప్రసిద్ధం యజ్ఞోపవీతంహికపదికనస్యాత్ ॥
శ్లో॥ కార్యాస్తథాసప్తభిరన్నహోమాః స్వాహాదిమంత్రైరథసర్పి
షాస్యః । సకృత్సకృత్స్విష్టకృతంచహుత్వా భస్మన్యదీబ్యామహవిష్య
హోమాః ॥ ౨ ॥ యాంజనాద్యాశ్చతస్రోయా యాచైషాలూఖిలా
ఇతి । యజ్ఞోపవీతమానుస్యదుక్థ్యాదిషుచసప్తను ॥ ౩ ॥ హోమేదధ్యం
జలేప్రాతరష్టమ్యాముపవీతినా । పక్షేచాస్మిన్నవమ్యాం తుభవేదన్వ
ప్తకాక్రియా ॥

ఇతి కపదిక కారి కాయాం అష్టమః పటలః

నవమః పటలః.

శ్లో॥ చౌలోపసీతస్నానాంత గర్భసంస్కారకర్మసు | ఉద్వాహాధాన
సోమేషు రక్షాబంధఃప్రచోదితః॥ ౧ ॥ ఆధానేచవివాహేచ దంపత్యో
రుభయోరపి । తత్పుంసవనసీమంతే స్త్రియావతకాతుకం ॥ ౨॥
శ్లో॥ అష్టకాధ్యాయనేచైవ గృహశాంతిప్రవేశనే । నవయాగంచతు
ర్థికంచ నిత్యహోమంతద్దైవచ॥ ౩॥ సీమంతోన్నయనంపిండం సువనం
పార్వణంతథా । ఔపాసనాగ్నావేతాని కుర్యాదన్యానితాకికే॥ ౪ ॥
గోమూత్రంగోమయంక్షీరం దధిసర్పిఃకుశోదకం । పంచగవ్యంతునిది
ష్టం పవిత్రంకాయశోధనం ॥ ౫ ॥ విశోధ్యకాయంవివిధైశ్చక్రచ్చైః
వ్యయప్రదానంకుసుమేయధాఢకం । తతఃపురస్తాత్సహభార్యయాచ
యతాసురాగూకరణంవదేత్సః॥ ౬ ॥ అధీతవేదస్యగృహోద్వహీత్వా
నిధాయవహ్నింవిధినాసమింధే । ఆజ్యంతుసంస్కృత్యసకృద్వహీత్వా
పరిస్తృతేగ్నాజుహుయాదయాశ్చ॥

ఇతి కపర్దికారికాయాం నవమఃపటలః.

కపర్దికారికాః సమాప్తాః.

శ్రీ యోగము :

ఉద్దేశ్యదేవతాకారికా.

శ్లో॥ శ్రియఃపతిప్రణమ్యాథ ప్రవశ్యేన్ద్రేచదేవతాః । ఆపస్తంబీ
యగృహ్యస్థ మన్తోద్దేశ్యాఇహస్ఫుటం ॥ ౧ ॥ ఆఘారయోఃప్రజాపతి
రపివేంద్రఃపరస్యతు । అగ్నిహోమాక్రమాత్సోక్తా దేవతేఽజ్యభాగ
యోః॥ ౨ ॥ త్రయోదశజయాఉక్తా అభ్యాతానాదశాష్టచ । జయా
భ్యాతానేషుచాప్య పరోక్తాపవదేవతాః ॥ ౩ ॥ రాష్ట్రభృద్ధోమమం
తాశ్చ ద్వావింశతీరుదీరితాః । పూర్వేషుదేవాగంధర్వ పదపూర్వ
పదోదితాః॥ ౪ ॥ పరేషుచాప్సరశ్శబ్ద పదపూర్వపదోదితాః । త్రయో
దశాన్త్యయోర్భృహ్మ భువనస్యపతిర్ద్వయోః॥ ౫ ॥ అథవాద్వంద్వ
దశకే గంధర్వాప్సరసఃక్రమాత్ । దేవాస్త్రయోదశేవాత స్తథా౨
న్ద్యేకామఉచ్యతే ॥ ౬ ॥ ప్రజాపతిఃప్రజాపతే నత్పదిత్యస్యదేవతా ।

భూరాదీనాంక్రమాదగ్ని వాయుస్సూర్యశ్చదేవతాః॥ ౭ ॥ యదగ్ని
స్విష్టకృత్సర్వ ప్రాయశ్చితేప్రజాపతిః । ఇత్థం దేవాజయాదీనా మప్త
పంచాశదీరితాః ॥ ౮ ॥ అనాజ్ఞాతమయాశ్చేతి చతుర్ణామగ్నిరీరితః ।

సోమో౨థగంధర్వో౨థా గ్నిసోమాయాదిత్రయోమతాః ॥ ౯ ॥
కన్యవేత్యస్యచాత్మస్యా దింద్రామిథ్వాంస్తతోద్వయోః । అగ్నిరై
త్విత్ప్యచో౨గ్ని శ్చవరుణోదేవతేఉభే॥ ౧౦ ॥ అథాగ్నిర్వార్షపత్సస్వా
దిమాంమాతఇతిద్వయోః । ద్యౌర్ద్యౌవావ్యుసవిత్పృథ్వీహస్పతయ
ఇత్యపి॥ ౧౧ ॥ విశ్వేదేవాశ్చాప్రజస్తా మిత్యస్యాగ్నిఃప్రకీర్తితః । ఇమం
మేతద్వయేపోక్తో పరుణ స్త్వన్ననత్వయోః॥ ౧౨ ॥ అగ్నివరుణౌత్వ
మగ్ని రయాఅగ్నిరియమనౌ । అథార్యమత్వమర్యమే రర్యమాగ్ని
రథార్యమా॥ ౧౩ ॥ యస్యతేమఘవాచోఽహ మగ్నేఅగ్నిశ్చైవదేవతా ।
ఆగన్తోషాయమగ్నోశ్చ అగ్నిగృహపతిస్మన్తుతః॥ ౧౪ ॥ ప్రజాపతిస్త
థేంద్రాగ్ని ప్రజాయేమస్త్రీకురితాః । తేనభూతేనాభివథ తామిహ

వేతిచత్రిషు || ౧౫ || ఇంద్రాగ్నిహిద్రువైధీతి బృహస్పతిరుదీరితః ||
 త్వష్టాజాయామితిత్వస్మిన్ త్వష్టాదేవఃప్రకీర్తితః || ౧౬ || అగ్నిరగ్ని
 స్త్విష్టశ్చస్థానీపాకేతుదేవతే | బౌవాసనేప్యేవమేకే వాగ్రతస్మా
 ర్యంపురాహుతేః || ౧౭ || ఏకత్రింశద్వైశ్వదేవే దేవతామన్త్రచో
 దితాః | ప్రాజాపత్యాదివ్రతానాం ప్రజాపత్యానయస్సృతః || ౧౮ ||
 ఉపాకర్మణిచోత్సగే తాసామేవసముచ్చయః | జాతవేదాఉద్దీప్యస్వ
 మానోహింసీదితిద్వయోః || ౧౯ || అగ్నిత్యాదిమన్తాగ్రాణాం మన్త
 లింగోక్తరేవతాః | ప్రసవశ్చమధుశ్చిత్త మేఘస్యన్తతదాదయః ||
 శ్లో || ప్రాతర్మన్తేఽగ్నివయస్సస్య శ్చతుర్ణాంతుతతోభగః | పఞ్చస
 త్తమయోశ్చైషా దేవతాపరికీర్తితా || ౨౦ || ఉపనీతౌసమిధ్యగ్నియో
 గేత్వింద్రస్సమీరితః | ఇమమ్మేగ్నిఽగ్నివరుణ సోమూదితయిత్యపి ||
 శ్లో || విశ్వేదేవాశ్చశతమిన్మన్తేదేవాస్తుదేవతాః | అధాగ్నిష్టేఽగ్నిం
 ద్రమరుదాదిత్యవసవస్సృతాః || ౨౧ || మేధామంగిరస్సప్తర్షి ప్రజా
 పత్యగ్నయస్సృతః | మేధాయశస్యస్సరాసు దేవతేపరికీర్తితే || ౨౨ ||
 ఇమంమేవరుణాదీనాం దేవతాఃపూర్వమీరితాః | సమిదాధానమం
 త్రాగ్రాణాం సప్తమస్యేంద్రకురితః || ౨౩ || నవమేద్యావాపృథివీ అగ్ని
 శ్చేషేషుదేవతా | స్నానేతుసమిదాధాన ఇమంస్తామేఽగ్నిరీరితః || ౨౪ ||
 ఆయుష్యాదీనాంచతుర్ణాం హిరణ్యందేవతాస్సృతా | సంరాధనీదేవ
 తాస్యా తథాపంచమపఞ్చమోః || ప్రసాధనీసప్తమేస్యాల్లక్ష్మీఃప్రో
 త్తాతథాష్టమే | తూష్ణీంతుసమిదాధానే దేవతస్యాత్ప్రజాపతిః || ౨౫ ||
 అగ్నిఃప్రాశ్నాతుచాగ్నిస్యా న్మధుపర్కేవపాహుతౌ | ధాతాదీనాం
 చతుర్ణాంతు ధాతాసీమంతచౌలయోః || ౨౬ || యస్త్యాహృదాచయ
 స్సైత్వం ద్వయోరగ్నిశ్చపుత్రవాన్ | ఇంద్రఃపుత్రీదేవతాస్యా త్వేసు
 పుతోక్తఉక్తయోః || ౨౭ || జాతకర్మణ్యయంమన్తే మరుతష్టమం
 త్రకే | అగ్నింద్రాబృహస్పతయః పరేషామగ్నిరుచ్యతే || ౨౮ || వాస్తా
 రాదిచతుర్ణాంతు దేవోవాస్తాష్టతిస్సృతః | ఉపక్రమేసర్పబలేదుత్స
 గేచక్రమాత్సృతే || ౨౯ || శ్రావణీపార్ణమాసీచ మార్గశీషచదే

వతే । జగ్ధోమశకకత్యాది త్రయోగ్ని దేవతాభవేత్ ॥ 33 ॥ ఇంద్ర
 ఇంద్రాగ్రహీత్యస్య స్యాదగ్నిః పరయోర్ద్వయోః । తత్సత్యేనర్పరాజస్య
 త్సర్వాశ్చైవతతస్త్రిమః ॥ 34 ॥ స్యురాగ్రయణఇంద్రాగ్ని విశ్వేదేవా
 స్తతఃపరం । కథితేద్యావాపృథివీ స్విష్టకృచ్ఛతతఃపరం ॥ 35 ॥ అష్టా
 దశేశానయజ్ఞే చతుర్థ్యన్తాభవాదయః । యన్మేమాతేతిషణ్ణాంత
 దేవతాస్యాద్వయోర్ద్వయోః ॥ 36 ॥ పితౌపితౌమహశ్చైవ తథైవ
 ప్రపితౌనుహః । సప్తమేఽజ్ఞాతపితర శ్చతుర్ణాం దేవతాపితౌ ॥ 37 ॥
 స్వధేతిపితరః ప్రోక్తాః పరేఽగ్నిః కవ్యవాహనః । ఏకాష్టకాయాంజనేతి
 తూష్ణింపంచప్రజాపతిః ॥ 38 ॥ వహేతిమన్తేపితరో యాంజనాదిషుస
 ప్తసు । ఏకాష్టకాదేవతోక్థ్య మన్తేస్యాన్మాంసపిప్పలా ॥ 39 ॥ అగ్ని
 వాకాయుస్తథాదిత్యో భూరాదితితయేక్రమాత్ । జనదద్భిశ్చజనద
 దధవాకంగిరసస్తథా ॥ 40 ॥ రోచనశ్చైవశేతుశ్చ క్రమాన్మంత్రద్వ
 యేతతః । అవజహ్వానిజహ్వాకౌ స్తఃఫలీకరణాహుతౌ ॥ 41 ॥ పణ్య
 హోమేతథాదేవా సోమోగ్నింబ్రాబృహస్పతిః । ఇణ్వేష్వావర్తనా
 దీనాం చతుర్ణామింద్రఈరితః ॥ 42 ॥ ఇమంమితిషణ్ణాంచ దేవతాః
 పూర్వమీరితాః । సమాజమిత్యత్రలక్ష్మీ వ్యాకహృతీనాంపురోదితాః ॥
 43 ॥ ఇత్థంగృహ్యోక్తహోమా నాం దేవతాః పరికీర్తితాః । అనేనప్రీయ
 తాం దేవః శ్రీపతిః శ్రితవత్సలః ॥ 44 ॥ అత్రానుక్తంధురక్తం యత్త
 త్సన్తఃకుంతుమర్హథ ॥

ఉద్దేశ్య దేవతాకారికా సంపూర్ణా

11+1

72+2

84+3

యాజుష స్మార్తమంత్రపాఠము.

వ్రథమభాగ సస్వరము వ్రతి 1 కి రు 2—8—0

పోష్టుఖర్చులే 0-8-0 అణాలు అగును మొత్తము 3-0-0 అగును.

అయ్యా! భగవదనుగ్రహముచే ఈకూర్పు సిద్ధపడినది గ్రంథస్థ విషయములు. నమకము- చమకము- పునఃపసూక్తము - శ్రీసూక్తము - భూసూక్తము - అరుణము - సౌరము - త్రిచ - మంత్రపన్నములు - నక్షత్రేష్టి - ఉపనిషత్తులు - పితృమేధము - అధిశ్రవణము- మన్యు - రుద్ర - సర్ప - దేవీ - రాత్రి - హిరణ్య - నీళా - సరస్వతీ - లక్ష్మీ - కాళి - ఇత్యాది సూక్తములును - అన్నసూక్తము- న్యాసఖండ - మహాన్యాసము - దశశాంతులు - సామ్రాజ్యపట్టాభిషేకం - బిల్వాష్టోత్తర శతనామపూజా - ఇంద్రాక్షిస్తోత్రము - రుద్రకవచము - నవగ్రహ మంత్రములు - పంచసూక్తములు - మొదలగు స్మార్త విషయములన్నియును చేరినవి. ఇది గృహస్థులకు విద్యార్థులకు- రాజాశ్రీతులకు - యాజ్ఞికులకు- స్వస్తివాచకులకు- శివాలయ విష్ణ్వాలయార్చకులకు - ఋగ్వేదులకును - అత్యవసరముగ నుండతగినది. ఇది 10-15 మూరులు గురువువద్ద చెప్పించుకుని పిమ్మట స్వయముగా పఠించగలరు. ఈగ్రంథమువలన వ్రయోజనము కొంచము వ్రాయ

బడును. రుద్రాభిషేకము - మహాభిషేకము - నవగ్రహజపము- నవగ్రహశాంతులు- వివాహాపనయనాది షోడశకర్మలయొక్క మంత్రములు- నాచికేతాంతవట కధిశ్రవణ మంత్రములు- దేశారిష్టగ్రామారిష్ట మారీస్ఫోటకాది నానావిధ రుగ్మత పీడలయందు పఠించతగిన సూక్తములు - స్మార్తగృహమందుండు బాలురకును - పురోహితులకును దైవీకముగా సంభవించు నానావిధ జ్వరాది రోగములగుగాను పఠించదగిన నవగ్రహ మంత్రములును ఇత్యాది బహువిషయములును చేర్చబడినవి. గ్రంథముదగ్గరయుండినంత మాత్రముననే షోడశకర్మాధికారి కావడమున కెంతమాత్రము సందేహములేదు ఆలస్యముచేయక వెంటనే గ్రంథమును తెప్పించుకొనగలరు.